

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZGODOVINO

DRUŽBA JEZUSOVA, KRŠČANSTVO TER RELIGIOZNOST AZIJCEV,
ZLASTI KITAJCEV, V PISMIH FERDINANDA AVGUŠTINA HALLERSTEINA
(1735-1766)

(diplomsko delo)

Avtor: Boštjan Perger

Mentor: doc. dr. Lilijana Žnidaršič Golec

Ljubljana, september 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici dr. Lilijani Žnidaršič Golec za podporo v času študija.

POVZETEK

V diplomskem delu obravnavamo Družbo Jezusovo, krščanstvo ter religioznost Azijcev, zlasti Kitajcev, kot jih v svojih pismih iz let 1735-1766 razkriva Ferdinand Avguštin Hallerstein (1703-1774). Gre za jezuita, Kranjca iz Mengša, ki je več kot polovico svojega življenja preživel na Kitajskem.

Družba Jezusova je v pismih predstavljena izrazito pozitivno, Hallerstein nikjer ne zapiše žal besede o svojih sobratih, kar kaže na gojeno samopodobo Družbe in njenih članov, torej tudi Hallersteina samega. Ta je bil kot jezuit seveda katoličan, a se v pismih bolj kaže kot kristjan. Zakaj je bilo temu tako lahko ugibamo, po našem mnenju gre predvsem za odraz jezuitsko-misijonskega prilagajanja različnim kulturam - pač v skladu z evangelijem, ki naj nagovori vsakega človeka. Iz pisem je vidno, da je Hallerstein religioznost Kitajcev spoštoval, njegov odnos do nje je bil dobrohoten, do neke mere je bil toleranten tudi do praznoverja. Zavračal pa je darovanje drugim bogovom, "malikovanje", kar izhaja zlasti iz na Svetem pismu utemeljenega krščanskega nauka.

Ključne besede: Ferdinand Avguštin Hallerstein, Kitajska, jezuiti, misijonarji, Družba Jezusova, 18. stoletje, Azijci, krščanstvo, religioznost

ABSTRACT

In the thesis we are discussing the Society of Jesus, Christianity as well as the religiosity of Asians, especially the Chinese, as they are revealed in the letters from 1735 to 1766 by Ferdinand Augustin Hallerstein. Hallerstein was a Jesuit from Carniola who spent most of his life in China.

In the letters the Society of Jesus is presented extremely positive. Hallerstein does not express any negativity toward his Jesuit brothers, which implies that self-image of the Society and its members was cultivated in some way or another. As a Jesuit, Hallerstein was of course Catholic, but in the letters he tends to represent himself more as a Christian. In our opinion, this is mostly due to the Jesuit missionary need for adaptation to different cultures, which is in accordance with the Gospel that teaches us to be open to all kinds of people. In the letters we can see that Hallerstein respected the religiosity of the Chinese, his attitude towards it was benevolent and to a certain degree tolerant towards superstition. What Hallerstein rejected was sacrifices to (other) gods, idolatry, which was (is) considered cardinal sin in the Bible-based Christian teachings.

Key words: Ferdinand Augustin Hallerstein, China, Jesuits, missionaries, Society of Jesus, 18th century, Asians, Christianity, religiosity

Kazalo

1	Uvod.....	6
2	Ferdinand Avguštin Hallerstein: kratek življenjepis.....	8
3	Čas Ferdinanda Avguština Hallersteina.....	11
3.1	Evropa in Kitajska.....	11
3.1.1	Evropa v 18. stoletju	11
3.1.2	Kitajska med letoma 1720 in 1780	13
3.1.3	Odnos Evrope do Neevropejcev, posebej Kitajcev.....	16
3.2	Katoliška cerkev.....	18
3.2.1	Katoliška cerkev v 18. stoletju.....	18
3.2.2	Rim, Družba Jezusova in Kitajska	20
4	Družba Jezusova v Hallersteinovih pismih.....	22
4.1	Hallerstein in njegovi sobratje	22
4.2	Odnos Azijcev, posebej Kitajcev, do misijonarjev Družbe	40
5	Hallerstein in (katoliško) krščanstvo	55
5.1	Hallersteinova osebna vernost	55
5.2	Hallersteinov pogled na poslanstvo (misijonarja).....	60
5.3	Odnos Azijcev oziroma Kitajcev do krščanstva	64
6	Religioznost Azijcev, posebej Kitajcev, v Hallersteinovih pismih.....	81
7	Sklep	86
8	Viri in literatura.....	89

1 Uvod

V diplomskem delu bo v ospredju čas jezuitskega misijonarja Ferdinanda Avguština Hallersteina (1703-1774), Kranjca iz Mengša, ki je večino svojega življenja preživel v misijonskem delu na Kitajskem. Bil je član Družbe Jezusove, kot uradno rečemo jezuitom. Začetek Družbe sega v leto 1534, ko se je okrog Ignacija Lojolskega (umrl 1556) zbrala skupina univerzitetno izobraženih mladeničev. Latinsko ime za Družbo je Societas Iesu (SI ali SJ), njen moto pa V večjo Božjo slavo ali Ad maiorem Dei gloriam (AMDG). S strani papeža Pavla III. so bili kot red potrjeni v letu 1540. Družba se je hitro širila in pridobivala nove člane in somišljenike. Ob ustanovitvi so se jezuiti "dali na razpolago" papežu osebno. To je na nekako paradoksalen način prišlo do izraza ob razpustitvi Družbe, saj je razpust odredil prav papež. Že od samega začetka so se jezuiti posvečali skrbi za uboge, njihovo delovanje pa se je razširilo tudi na misijonarjenje in izobraževanje ter na utrjevanje vere v evropskih deželah, tam kjer se je širil protestantizem. Razpustitev reda s strani papeža Klemena XIV. leta 1773 se sicer ni obdržala; v letu 1814 je Družbo ponovno obnovil papež Pij VII..

Hallerstein kot jezuit je bil seveda katoličan, a se v njegovih pismih iz let 1735-1766, ki so tudi temeljni vir našega dela, bolj kaže kot kristjan. Zakaj je bilo temu tako lahko samo ugibamo, morda gre predvsem za odraz prilagajanja različnim kulturam, pač v skladu z evangelijem, ki naj nagovori vsakega človeka. Dejstvo je, da so Kitajci bolj ko ne vse Evropejce povezovali s krščanstvom, jih tako rekoč metali v isti koš. Morda bi bila opredelitev znotraj krščanstva tudi po Hallersteinovem mnenju odveč.

Poleg Kitajcev so v pismih in nalogi omenjeni še drugi Azijci. Zasledimo Indijce različnih veroizpovedi, pa tudi prebivalce Vietnama. Hallerstein ne pozabi niti na Kitajce, ki niso živeli v matični deželi, s čimer imamo v mislih Indonezijo. Hallerstein jim ne posveča glavnino svoje pozornosti, jih pa večkrat omenja, predvsem takrat, ko želi primerjati razmere v različnih azijskih kraljestvih. Poleg Azijcev omenja Mozambičane, torej Afričane, a le obrobno, zato so v naslovu izpuščeni. So pa kot Azijci na primer zajeti tudi Tatari in nekatera druga stepska ljudstva.

Večino naše naloge smo, kot rečeno, črpali iz njegovih pisem, ki so bila v takratnem času za Evropejce domala edini vir za poznavanje teh daljnih dežel, v

našem primeru zlasti Kitajske. Poleg opisov Kitajske - dežele, navad in njenih ljudi je v pismih razbrati marsikaj o Hallersteinovih notranjih občutkih, čeprav ostaja odprto vprašanje, ali je imel Hallerstein pred očmi, da bodo pisma javno brana oziroma objavljena. V primeru, da je temu tako, dobimo tudi z jezuitsko vzgojo povezani odgovor na vprašanje, zakaj je relativno malo napisal o sebi. Prvo ohranjeno in v nalogi obravnavano pismo je Hallerstein sestavil že leta 1735, kar pomeni, da še ni pisal s Kitajske, ampak iz Lizbone, in sicer očetu provincialu Frančišku Molindesu. Pismo je dober uvod v njegovo poznejše delovanje na Kitajskem. Zadnje pismo je naslovljeno na brata Vajkarda Hallersteina (1706-1780), prav tako jezuita, nastalo pa je v Pekingu leta 1766. Brat Vajkard je obenem oseba, za katero je Ferdinand Avguštin spisal največ, tudi s človeškega vidika zanimivih pisem.

2 Ferdinand Avguštin Hallerstein: kratek življenjepis

Ferdinand Avguštin Hallerstein je bil vpisan v krstno knjigo ljubljanske stolnice 28. avgusta 1703. Večina Hallersteinovih biografov naj bi v zmoti zapisala, da je dan njegovega rojstva 18. avgust. V enem izmed Hallersteinovih pisem poleg točnega datuma, to je 27. avgust, izvemo še celo uro rojstva. Pravilnost tega potrjuje dejstvo, da je naslednji dan praznik njegovega patrona, svetega Avguština.

Rezidenca družine Hallerstein je bil v tistem času mengeški "Ravbarjev grad", takrat z imenom Hoffmannsburg. Grad je Marija Rozalija Hohenwart dobila za doto ob poroki s Ferdinandom Ignacem baronom Hallerjem plemenitim Hallersteinom, ki je bil Avguštinov ded. Ferdinand Ignac ga je leta 1702 prepustil starejšemu sinu Janezu Ferdinandu, upravitelju kranjskega deželnega glavarstva, prisedniku deželne in dvorne pravde na Kranjskem in članu Dizmove bratovščine.¹

Avguštin Hallerstein je po končani jezuitski gimnaziji v Ljubljani leta 1721 stopil v Družbo Jezusovo in kot novic naslednji dve leti preživel v Ljubljani (1722-1723). Potem ko je študiral in predaval v Leobnu, Celovcu in na Dunaju je v Ljubljani leta 1728 predaval retoriko. Na Dunaju in v Gradcu si je pridobil matematično in astronomsko izobrazbo.² Po nekaterih podatkih je bil po letu 1730 vodja jezuitskega kolegija v Temišvaru. Leta 1727 je na Dunaju poslal prošnjo za odhod v misijone. Njegova želja postati misijonar se mu je uresničila šele osem let kasneje, leta 1735.³

Septembra istega leta se je prek Trsta odpravil v Genovo, odkoder je oktobra z angleško ladjo odplul v Lizbono. Hallerstein morja ni bil vaje, zato ga je na poti neprestano mučila slabost. Potoval je v družbi dunajskega jezuita Gottfrieda Laimbeckhovna. V Lizboni sta bila nastanjena v kolegiju sv. Antona, kjer sta spoznala nekaj izobražencev. V tistem času je na Kitajskem veljala prepoved misijonarskega dela, zato se je Hallerstein med bivanjem v Lizboni ogrel za misijonarjenje v Indiji. Vendar je bila odločitev jezuitskega vodstva glede Hallersteinovega odhoda v indijske misijone očitno negativna, saj se je aprila 1736 Hallerstein spet pripravljajal za pot na Kitajsko. Sam sicer o tem v svojih pismih izrecno ne poroča.⁴

---

¹ Šmitek, Zvezde, str. 16.

² Prim. Lukács, Catalogus, str. 501. Hallersteinu sta posvečeni tudi dve diplomski deli: Hribar, Med dvema ognjema; Hribar, Jezuit Ferdinand Avguštin Hallerstein.

³ Šmitek, Zvezde, str. 16. Prim. Južnič, Hallerstein, str. 14-16.

⁴ Šmitek, Zvezde, str. 17.

Po smrti kitajskega cesarja Yongzhenga (umrl 1735) sta se Hallerstein in Laimbeckhoven aprila 1736 odpravila na Kitajsko. Hallerstein je pazljivo spremljal politične razmere na Kitajskem, saj je menjava cesarja obetala ugodnejše možnosti za misijonarjenje. Cesarja Yongzhenga je zamenjal strpnejši sin Qianlong, s čimer so postali vidnejši tudi uspehi misijonarskih prizadevanj.⁵ Vmesna postaja na tej poti je bila portugalska kolonija Goa, kjer je Hallerstein opravil slovesno zaobljubo. Iz Goe je odpotoval v Macao, od tam pa je bil 1. marca 1739 poklican na kitajski dvor v Peking.⁶ Leta 1743 je Hallerstein začel svojo službo v astronomskem ali matematičnem oddelku, na predlog članov je bil imenovan za prisednika. Plačilu za to službo se je pisno odrekel, česar pa cesar ni sprejel. Takrat je dobil tudi častni naziv mandarina 6. stopnje. Po smrti Ignacija Koglerja, leta 1746, je postal predstojnik tega oddelka in bil povišan v mandarina 5. stopnje.⁷ Ko je služboval na kitajskem dvoru je mnogo potoval in pri tem zbiral podatke o prebivalstvu in pokrajinah. Na podlagi statistike je ocenil število prebivalstva prav tako pa tudi njegov letni prirastek. V zahodnem svetu je to takrat vzbudilo mnogo razprav. Opravil je tudi številna opazovanja nebesnih pojavov v cesarskem observatoriju, opazoval je lege planetov glede na zvezde, objavil zvezdni katalog in karto zvezdnega neba. V času portugalskega diplomatskega odposlanstva na Kitajskem leta 1753 je bil Hallerstein njihov svetovalec in posrednik. Portugalci so v Macau želeli okrepiti trgovske stike in zaščititi misijonarje, a tega cilja niso dosegli. Je pa po koncu tega obiska Hallerstein postal mandarin 3. stopnje.⁸ Leta 1745 je bil določen za provinciala in vizitatorja kitajske in japonske jezuitske province, skupaj s še nekaterimi sobrati. Delo naj bi opravljali izmenično.⁹

Avguštin Hallerstein je vse do spomladi 1773 opravljal astronomska opazovanja. Za odpust iz dvorne službe je zaprosil novembra 1773. Njegovi prošnji je botrovala bolezen, poleg tega pa tudi slabe novice o položaju jezuitov v Evropi. Cesar je Hallersteinovo vlogo zavrnil z obrazložitvijo, da naj opravlja svoje delo še naprej, kolikor pač zmore. 29. julija 1774 je Hallersteina zadela kap, po ponovnem udaru pa

---

⁵ Šmitek, Zvezde, str. 20.

⁶ Šmitek, Zvezde, str. 21.

⁷ Šmitek, Zvezde, str. 27-28.

⁸ Šmitek, Zvezde, str. 29-38.

⁹ Šmitek, Zvezde, str. 40.

je 29. oktobra istega leta umrl. Pokopan je v Pekingu na portugalskem jezuitskem pokopališču, stroške pogreba je poravnal kitajski cesar.¹⁰

Nekateri viri med drugim poročajo, da je Hallersteina zadela kap ob novici ob razpustitvi jezuitskega reda. To je sicer mogoče, a ni povsem gotovo. V letu 1774 so v Peking že prispele novice o razpustitvi Družbe Jezusove, a do 12. novembra o tem ni bilo znano nič konkretnega.¹¹

Služba Ferdinanda Avguščina Hallersteina je bila gotovo ena izmed najopaznejših in najodgovornejših. Od ugleda, ki si ga je pridobil kot astronom in matematik, je bil odvisen zlasti odnos kitajskega cesarja do misijonarjev in Evropejcev.¹²

Hallerstein je začel delovati v enem izmed najbolj bleščečih obdobj kitajske zgodovine. Po njegovi smrti in razpustitvi Družbe so jezuiti v Pekingu neformalno še naprej delovali. Leta 1805 je v Pekingu umrl zadnji iz skupine nekdanjih jezuitskih misijonarjev. Na Kitajsko so se jezuiti vrnili leta 1842, vendar je pekinški misijon ostal v rokah lazaristov.¹³

---

¹⁰ Šmitek, Zvezde, str. 41. Med boksarsko vstajo leta 1900 je bilo jezuitsko pokopališče močno poškodovano. Odprli so grobove, razmetali kosti pokojnikov in razbili nagrobne plošče. Delno so kasneje škodo popravili z denarjem kitajske vlade.

¹¹ Šmitek, Zvezde, str. 42.

¹² Šmitek, Zvezde, str. 42.

¹³ Šmitek, Zvezde, str. 43.

3 Čas Ferdinanda Avguština Hallersteina

3.1 Evropa in Kitajska

3.1.1 Evropa v 18. stoletju

V Evropi se je osemnajsto stoletje začelo z veliko vojno. To je bila vojna za nasledstvo na španskem prestolu (1701-1714), za katerega sta se potegovala francoski kralj Ludvik XIV. in habsburški cesarji. Vsi so si želeli v Španiji vzpostaviti ali obdržati stransko vejo. Ravnotežje sil je prinesla sklenitev miru, in to ravnotežje je dalo stoletju pečat.¹⁴ Evropsko dogajanje v drugi polovici 18. stoletja opisuje neka zgornjenemška večerniška zgodba z začetka 19. stoletja takole: *“Medtem je potres podrl mesto Lizbono na Portugalskem, končala se je sedemletna vojna, cesar Franc I. je umrl, razpuščen je bil jezuitski red, Poljsko so razdelili, cesarica Marija Terezija je umrla, usmrtili so Struenseeja, Amerika je postala svobodna in združene francoske in španske sile niso mogle osvojiti Gibraltarja. Turki so zaprli generala Steina v Veteranijevo jamo na (nekdanjem) Madžarskem in umrl je tudi cesar Jožef. Švedski kralj Gustav je osvojil rusko Finsko, začela se je francoska revolucija in dolga vojna in tudi cesarja Leopolda II. so pokopali.”*¹⁵

“Svet” v 18. stoletju je bil še vedno Evropa. Druge celine so Evropejci že dobro poznali, poznana jim je bila španska in portugalska Amerika, angleške, francoske, portugalske in nizozemske obale Afrike, angleška Indija in nizozemska Indonezija. Povečalo se je tudi zanimanje za druge, lahko bi se reklo eksotične dežele. Začeli so občudovati Kitajsko, njihovo “modro” vladavino, njihove umetnine, njihove vrtove.¹⁶

18. stoletje je bilo stoletje razsvetljenstva, in razsvetljenci so svet dojemali kot kozmos, povezano celoto.¹⁷ Vendar pa večina še ni živela v skladu s povezanostjo. Meščani živijo zaprti v svoji skupnosti, v sklenjenih naseljih, poročajo se med sabo. Poroka v drugo mesto je še vedno nekaj manj običajnega. Svetovljanstvo ostaja čisto duhovna in teoretična možnost. Bolj mobilni so trgovci in rokodelci, ki hodijo od

---

¹⁴ Im Hof, Evropa, str. 85.

¹⁵ Im Hof, Evropa, str. 86.

¹⁶ Im Hof, Evropa, str. 97-98.

¹⁷ Im Hof, Evropa, str. 99.

dežele do dežele.¹⁸ Plemstvo ostaja kljub svetovljanstvu še vedno omejeno s prepričanjem, da ljudje niso enaki.¹⁹

Že omenjeno novo gibanje, razsvetljenstvo prinaša nov duh svobode, radovednost glede vsega. Nosilci tega gibanja sicer niso samo misleci, filozofi, pisatelji in drugi posamezniki, ki želijo delovati v duhu časa. Pomembno vlogo igrajo tudi združbe, organizirane in neorganizirane.²⁰ Ustanavljajo se družbe prijateljev, ki naj bi spodbujale reforme na kulturnem, družbenem in gospodarskem področju.²¹

V 18. stoletju so ljudje dejansko sanjali o svetu, ki bi bil boljši, in te sanje so hoteli tudi uresničiti. Beseda "reforma" je zelo pogosta v delih razsvetljencev.²² Odrešenje naj ne bi bilo v obnovi idealne preteklosti, ampak v zaupanju v lastne sile razuma in duha. Temeljna izhodišča so postala dobrota človeške narave in njena zmožnost izpopolnjevanja, zelo pomemben je postal napredek v izobrazbi.²³ Ljudje, ki so se ukvarjali z različnimi temami, o njih razpravljali in o njih pisali, so svoje stoletje radi označevali za filozofski vek, prav tako so sebe radi imeli za filozofe. Kakor pri Grkih je filozofiranje v razsvetljenstvu pomenilo ljubezen do modrosti, preprosto vednost, prakticiranje znanosti, študij, odkrivanje s premišljevanjem, pridobivanje znanja o naravi in človeških dolžnostih. Filozofija je v tem času v svojem ožjem pomenu pomenila kritično in svobodno izražanje o vseh problemih in temah, brez strahu pred diskriminacijo. Tako je lahko vsak problem postal predmet filozofije. Na široko se je razpravljalo o morali in religiji, politiki in državi, umetnosti in znanosti.²⁴

Celo papež je šel previdno v novo smer. Šlo je predvsem za izobraženega Benedikta XIV., ki je katoliško Cerkev vodil od leta 1740 do leta 1758. Povezan je bil z vodilnimi razsvetljenci, med drugim mu je Voltaire javno izrazil spoštovanje. Poleg novosti, ki jih je uvedel omenjeni papež, je bil "rezultat" razsvetljenega katolicizma tudi razpustitev jezuitskega reda leta 1773. Kakor je znano, so imeli jezuiti v rokah srednje in višje šolstvo, njihov vpliv pa je iz njihovih kolegijev segal vse do dvorov, kjer so bili spovedniki različnim kraljem. Znani so bili po dosledni pokorščini Rimu in duhovni ter gospodarski moči. Naštete lastnosti kmalu niso bile več po volji

---

¹⁸ Im Hof, Evropa, str. 100.

¹⁹ Im Hof, Evropa, str. 101.

²⁰ Im Hof, Evropa, str. 105.

²¹ Im Hof, Evropa, str. 105.

²² Im Hof, Evropa, str. 155.

²³ Im Hof, Evropa, str. 157.

²⁴ Im Hof, Evropa, str. 159.

emancipiranim dvorom in ministrom na teh dvorih, sami jezuiti pa po drugi strani prav tako niso pokazali nobene prave volje, da bi se kakor koli prilagodili novejšim znanstvenim tokovom.²⁵ Poseg države v duhovne zadeve ni bilo edino, kar je zahteval duh razsvetljenstva. Hotel je doseči tudi notranjo preobrazbo in se vrniti k izvirom krščanstva. Ponotranjenje naj bi zamenjalo pobožnjakarstvo in preobilico verskega obredja pri praznikih in romanjih. Vsem razumljiv ljudski jezik naj bi zamenjal skrivnostno latinščino.²⁶ Na podlagi dolžnosti ljudi in državljanov, se postopoma razvija nauk o njihovih pravicah. Omenjajo se nove pravice: pravica do osebne nedotakljivosti, pravnega sodišča, neodtujljiva pravica do lastnine in pravica do svobode vesti. Človeku je bila priznana določena svoboda, a jo je moral del prepustiti družbi, da je bilo skupno življenje sploh mogoče.²⁷

Poslanstvo razsvetljenstva je bilo vzgojiti novega, boljšega človeka, pri čemer je šlo tudi za prevzem nauka o krepostih iz grške in rimske etike. Te kreposti je bilo potrebno v skladu z načeli naravnega prava in razuma sicer na novo formulirati in narediti za vsakogar veljavne.²⁸ Kdor je imel politični položaj, pa naj je šlo za mestnega svetnika ali ministra kakšnega kneza, je moral biti denimo nesebično na voljo za občo korist.²⁹

Kar se tiče gospodarskih odnosov, se je v monarhijah v 18. stoletju uveljavil merkantilistični gospodarski sistem. Tako so države dajale prednost industriji, ki je pretežno proizvajala za luksuzne potrebe dvora, visokega plemstva, duhovščine in bogatega meščanstva. Prav tako pa je bila pomembna tudi proizvodnja za vojsko in mornarico.³⁰

3.1.2 Kitajska med letoma 1720 in 1780

Med letoma 1720 in 1780 je na Kitajskem vladala mandžurska dinastija Qing. Dinastija Qing je bila na Kitajskem tuja, zato govorimo o enem od obdobj tujih dinastij v kitajski zgodovini. Mandžurska vladarska hiša je Kitajski vladala od leta 1644 pa do 1919, ko Kitajska postane republika. Ker se je, narodna zavest v tem času

---

²⁵ Po-Chia Hsia, *The World*, str. 208-209; Im Hof, *Evropa*, str. 174-175.

²⁶ Im Hof, *Evropa*, str. 176.

²⁷ Im Hof, *Evropa*, str. 180-181.

²⁸ Im Hof, *Evropa*, str. 209.

²⁹ Im Hof, *Evropa*, str. 211.

³⁰ Im Hof, *Evropa*, str. 189-190.

začela oblikovati tudi na Kitajskem, so bili Mandžurci, kot tuji vladarji do neke mere prezirani.³¹

V obdobju, ki spada v naše poglavje, je vladal cesar Kangxi. Njegova vladavina sega še v 17. stoletje, konča pa se leta 1722. V tem času se je Kitajska nekoliko konsolidirala, pod Kanxijem je poraslo zanimanje za kulturo. Nemiri iz prejšnjih let so bili zadušeni, tudi politika do kmetov je postala nekoliko previdnejša. Država se je nekako spopadla tudi z največjim problemom v kitajski družbi, s korupcijo. Nenazadnje so k trdnosti cesarstva prispevali tudi novi teritoriji, osvojeni pod Qingovo dinastijo.³²

Vzpon kitajskega cesarstva pod Qingi je trajal nekje do sredine 18. stoletja. Tako kot v Evropi je 18. stoletje tudi na Kitajskem prineslo določene spremembe. Vseeno ne moremo vleči nekih vzporednic med Kitajsko in Evropo tistega časa, saj sta bila to dva svetova, miselno še vedno ločena, a z določenimi fizičnimi stiki, ki pa na dogajanje v enem ali drugem svetu niso imeli večjega vpliva. Tudi, če je prišlo do kakšnega vpliva, je bil ta prej ko ne zanemarljiv. Sredina 18. stoletja pomeni za kitajsko cesarstvo vsekakor nazadovanje. Poznavalci zgodovine te dežele so doslej našli mnogo razlogov za to, najpomembnejši naj bi bil naraščanje prebivalstva in posledično nezadostne proizvodne tehnike, ki se ni spreminjala in tako ni mogla zadostiti potrebam večjega števila ljudi.³³ Povedano preprosteje, Kitajska ni več zadovoljevala lastnih potreb bo hrani, ker je začelo prebivalstvo močno naraščati. Vendar je bil vzrok v rasti popolnoma drugačen kot v Evropi 18. stoletja. V Evropi je prebivalstvo naraščalo zaradi novih izboljšanih proizvodnih tehnik in nastajajoče industrije, kar pomeni, da so lahko prehranili več ljudi, na Kitajskem pa je prebivalstvo naraščalo zaradi dolgotrajnega notranjega miru, medtem ko so obdelovalne tehnike ostajale bolj ali manj enake kot več stoletij prej. Povečevale so se sicer tudi obdelovalne površine, a ne dovolj.³⁴

Za časa cesarja Kangxija je, kot rečeno, cvetela kultura. Cesar je namreč na dvor pritegnil mnogo izobražencev in s tem pokazal ter spodbujal zanimanje za kitajsko kulturo. To je bil tudi čas, ko so nastajale kitajske enciklopedije na pobudo

---

³¹ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 247; Saje, Zgodovina Kitajske, str. 17-22.

³² Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 249.

³³ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 250; Roberts, A concise history of China, str. 155-161.

³⁴ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 251.

mandžurskih cesarjev in tudi njim v poduk, ravno nasprotno kot v Evropi, kjer so nastajale za poduk ljudstva.³⁵

Za Kangxijem je cesarstvu med letoma 1723 in 1736 vladal Yongzheng. To je bil čas, ko je Kitajska že imela relativno velike probleme s prenaseljenostjo. Zato se je najprej začela kolonizacija južnih območij, ko pa jug ni bil več zmožen sprejemati takšne množice ljudi, je na vrsto prišlo še ozemlje Mandžurije. Vendar je vladar to pokrajino, svojo domovino, zaprl za priseljevanje.³⁶

Tretji vladar je bil Qianlong. Njegova vladavina se je začela leta 1736 in končala 1796. Zaznamovalo jo je bojevanje z nemirnimi kazaškimi ljudstvi, na kratko rečeno njihove osvajalne vojne. Ti vojni pohodi so bili za kitajsko cesarstvo kar velik finančni zalogaj, poleg tega se je Kitajska zaradi teh vojn zapletla v spore z evropskimi velesilami. Vse bolj se namreč začena omenjati Rusija, s katero je Kitajska delila interese, vseeno pa sta državi ostajali vsaka na svojem bregu.³⁷ Poleg Rusije se je v spore vse bolj vpletala Anglija, saj je Kitajska želela ozemlja, ki jih je želela tudi Anglija.³⁸

Je pa Qianlongovo obdobje, ko na Kitajsko pride tudi Ferdinand Avguštin Hallerstein, kljub vsem težavam, ki so počasi, a vztrajno na vseh področjih prihajale na površje, čas največje kitajske razširitve. Pomeni največji razcvet mandžurske države, čeprav se je ravno v tem času že začelo notranje nazadovanje. Nekateri zgodovinarji v tej zvezi omenjajo dve letnici, dve ločnici: 1774 in 1775. Leta 1774 je v provinci Shandong izbruhnila velika ljudska vstaja, leto zatem je v Hunnanu prav tako sledila ljudska vstaja, bolj poznana po imenu vstaja "*ločine belega lotusa*". Ti dve vstaji sta bili tako kot vse prejšnje in prihodnje, rezultat zatiranja večine s strani manjšinskih oblastnikov. Ker se je vlada bala, da gre za vsekitajsko gibanje, je tako tudi ravnala in upornike s silo zatrla. Vendar to ni bilo narodno gibanje; če ga že moramo etiketirati, bi mu lahko prilepili oznako "socialno".³⁹

---

³⁵ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 255.

³⁶ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 258-259.

³⁷ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 259-260.

³⁸ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 260.

³⁹ Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 261.

3.1.3 Odnos Evrope do Neevropejcev, posebej Kitajcev

Razsvetljenstvo je bilo najprej evrocentrično. Evropa je imela veliko "pospraviti pri sebi", novega premisliti in na novo interpretirati. Kljub stvarem in rečem, ki so jih morali obdelati in premisliti, so vedeli, da niso sami. Prisiljeni so bili razmišljati o drugačnih od sebe, saj so bili z drugimi celinami že kar nekaj časa povezani.⁴⁰

Po odkritju Amerike (1492) so Evropejci že vedeli za veliko celino onkraj velikega morja. Novo odkriti svet 16. stoletja so si najprej razdelili Španci in Portugalci. Kmalu so to ravnotežje podrli Nizozemci, Angleži in Francozi. Svojo kolonijo je imela Danska. Skoraj vsa afriška in indijska pristanišča so bila poleg tega pod evropsko nadvlado. Evropejci so se tako lahko začeli seliti dlje in globlje.⁴¹

Evropejci so na nova ozemlja odhajali kot osvajalci, kot pustolovci, trgovci in prihodnji gospodarji. Bili so močnejši, zato domačinov niso jemali kot enakovredne ljudi, imeli so jih za barbore, barbari pa naj bi bili po naravi določeni za suženjstvo. S to idejo se pravzaprav srečamo že pri Aristotelu. Barbore je bilo potrebno najprej pokoriti, potem pa udomačiti. To metodo so najprej uporabili pri srednje in južnoameriških Indijancih. Pomembno jih je bilo tudi spreobrniti v kristjane. Celov najbolj odročnih hribovskih predelih so zanje postavili razkošne katedrale.⁴²

Zaradi kolonializma so bili posebej prizadeti Afričani. Predvsem v 18. stoletju so jih kot črne sužnje vozili v obe Ameriki. V drugi polovici 18. stoletja so Evropejci in beli Američani v večji meri in z grozo uvideli, kaj se v resnici dogaja. Šlo je za strahotno zatiranje ljudi drugih kultur in drugih barv. Ni šlo samo za zasužnjenje in ponižanje, ampak tudi za genocid z boleznimi, na katere ti ljudje niso bili odporni. Zaradi tega so se začeli vse bolj dvigovati glasovi proti kolonializmu.⁴³ V Evropi so govorili in pisali o osebni svobodi in enakih pravicah, kar bi moralo vendarle veljati za vse, tudi za "divjake". Še zlasti zanje, saj je divjak v očeh razsvetljenih Evropejcev postal dobri, plemeniti divjak.⁴⁴

Rousseau in Voltaire sta sredi 18. stoletja povzročila preobrat v razpoloženju. Voltaire se je s svojim delom "Spis o nraveh in duhu narodov" iz leta 1756 prvič

---

⁴⁰ Im Hof, Evropa, str. 219.

⁴¹ Im Hof, Evropa, str. 219-220.

⁴² Im Hof, Evropa, str. 220.

⁴³ Im Hof, Evropa, str. 221.

⁴⁴ Im Hof, Evropa, str. 222.

jasno oddaljil od kristocentrične univerzalne zgodovine in pri tem izkazal posebno spoštovanje kitajski in islamski kulturi, prav zaradi njune visoke civilizacijske stopnje. Voltaire je ostajal zavezan razsvetljenski ideji napredka, Rousseau pa je s svojo »Razpravo o izvoru neenakosti med ljudmi«, ki jo je napisal leta 1754, med Evropejci zbudil kulturno negotovost, kar je imelo daljnosežne posledice.⁴⁵

Ko se je kapitan James Cook v sedemdesetih letih 18. stoletja odpravljaj na pot okoli sveta, je pred potovanjem od predsednika Royal Society dobil naslednja priporočila: *“Vedno je treba imeti pred očmi, da bi bilo prelivanje krvi teh ljudstev hud zločin, saj so človeška bitja iz roke istega vseмогоčega Stvarnika in jih moramo varovati kakor najbolj uglajene Evropejce, ker so nemara manj bojeviti in bolj vredni božje milosti. So naravni in v strogem smislu besede zakoniti lastniki območij, na katerih živijo. Noben evropski narod nima pravice, da zasede del njihove dežele ali da se naseli mednje brez njihove prostovoljne privolitve. Ker tako ljudstvo ni nastopilo kot napadalec, njegovo podjarmljenje ne more imeti nobene pravne podlage.”*⁴⁶ Tukaj je šlo za naravnopravno priznanje pravic eksotičnih ljudstev in za načelno zavrnitev kolonializma. Ljudi druge rase in drugih kultur bi bilo potrebno spoštovati v njihovi sočloveškosti. Na ta način je tudi stara misijonarska ideja dobila razsvetljensko komponento. Krščanski misijonarji so se pravzaprav že dolgo zavzemali tudi za ljudi drugih barv in si prizadevali, da bi jim bilo omogočeno krščansko upanje na odrešenje. Znano je, da so jezuiti in kapucini ljudi sicer spreobračali, ne da bi ti prosili za to, vendar so jih kljub temu jemali kot božja bitja.⁴⁷

Če pogledamo razsvetljenski odnos do drugih kultur vidimo, da ni šlo samo za krščansko občečloveškost, ampak tudi za radovednost in znanstveni interes te, vsega novega željne dobe. Več se je hotelo vedeti o celotnem svetu. Poročila o potovanjih so postala priljubljeno branje, eksotizem moda, ki je segala vse do oblikovanja interierov in vrtov. V 18. stoletju so raziskovalci potovali drugače kot prej. Navezovali so stike z domačini in se od njih želeli tudi kaj naučiti.⁴⁸

Kitajska je sčasoma zasenčila druge. Jezuitski misijonarji so tu na primer našli zelo drugačne razmere kakor v Ameriki in Afriki. Na Kitajskem naj namreč ne bi Evropejci imeli opraviti z “divjaki”, ampak z nadvse uglajenimi ljudmi. Kitajci niso bili le olikani, marveč so odkrito kazali tudi intelektualni interes za Evropejce in

---

⁴⁵ Im Hof, Evropa, str. 222.

⁴⁶ Im Hof, Evropa, str. 223.

⁴⁷ Im Hof, Evropa, str. 223.

⁴⁸ Im Hof, Evropa, str. 224.

njihove navade. Čeprav se je Evropejcem kitajska kultura zdela tuja, so se v odnosu do nje velikokrat počutili inferiorne. Zanimiv je kitajski odnos do Evropejcev: imeli so jih za barbare, vendar takšne vrste, s katerimi je potrebno primerno ravnati. Tem specifičnim razmeram, so se kmalu naučili spretno prilagajati jezuiti, ki so kot dobri poznavalci tega dela sveta o Kitajski zbrali najpomembnejše podatke. Zanimive so interpretacije kitajske kulture, kitajskih navad in nasploh kitajskih razmer med takratnimi evropskimi učenjaki. Za enega najzgodnejših častilcev Kitajske v Evropi velja denimo Leibnitz. Domnevno vojaško šibkost Kitajske je razlagal z vsesplošnim kitajskim pacifizmom in ta pacifizem povezoval s krščansko miselnostjo.⁴⁹

3.2 Katoliška cerkev

3.2.1 Katoliška cerkev v 18. stoletju

Katoliška cerkev je v 18. stoletju doživljala pogoste napade s strani razsvetljenih mislecev in bolj ali manj razsvetljenih evropskih monarhov, v nekaterih državah pa tudi s strani samega klera. Lep primer za to je francoski kler, ki si je od nekdanj domišljjal, da pripadajo francoski Cerkvi posebne pravice. Ob koncu 17. stoletja so v Parizu na generalnem shodu izglasovali štiri člene, imenovane galikanske svoboščine:

“1. Papež je od Boga prejel samo duhovno oblast. Kralj v svetnih zadevah ni podvržen cerkveni oblasti. Papež torej ne more odstaviti kralja in ne odvezati njegovih podložnikov pokorščine do njega.

2. Papeževo oblast omejuje splošni koncil, ki je svojo oblast prejel neposredno od Kristusa. Tudi papež se mora pod kaznijo podvreči določbam splošnega koncila.

3. Izvajanje papeževe oblasti določajo cerkvenopravni predpisi. Pri tem ostanejo v veljavi načela in navade galikanske (to je francoske) Cerkve.

4. Pri odločitvah v verskih zadevah ima papež sicer prednost, toda brez soglasja vse Cerkve njegove odločitve niso obvezujoče.”⁵⁰

Te svoboščine je francoski kler soglasno sprejel 19. marca 1682. Ludvik XIV. (1643-1715) jim je 20. marca, torej dan kasneje, dal veljavo državnega zakona in jih

⁴⁹ Im Hof, Evropa, str. 226. Prim. Wolfram, Zgodovina Kitajske, str. 257-258.

⁵⁰ Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 346.

poslal vsem francoskim škofom. Seveda pa je zaradi tega prišlo do konflikta med kraljem in papežem Inocencem XI. (1676-1689).

Kar zadeva Nemčijo, izstopa v 18. stoletju pojav ti. febronianizma. Leta 1762 je izšla knjiga "*O stanju v Cerkvi in o zakoniti oblasti rimskega papeža*", delo trierskega pomožnega škofa Nikolaja von Hontheima s psevdonimom Febronius. Gibanje, ki ga poznamo kot febronianizem, se je zavzemalo, da bi papeško "monarhijo" nadomestilo več avtonomnih nacionalnih držav, ki bi jih kot najvišja cerkvena avtoriteta združeval skupni koncil. Gibanje je sicer naletelo na odpor nemških škofov, sta pa febronianizem in galikanizem vseeno imela dokajšen vpliv. Sooblikovala sta tudi cerkveno politiko cesarja Jožefa II. v avstrijskih deželah, poznan pod imenom jožefinizem.⁵¹

Poleg že omenjenega je 18. stoletje zaznamovala ukinitve Družbe Jezusove leta 1773. Preganjanje jezuitov se je začelo na Portugalskem. Španija je Portugalski odstopila sedem indijanskih naselbin v Paragvaju, ki so jih vodili jezuiti. Indijanci so se zamenjavi uprli z orožjem, Portugalci pa so za upor obdolžili jezuite. Poleg tega so bili jezuiti obtoženi ukvarjanja z nedovoljenimi trgovskimi posli in sodelovanja pri neuspelem atentatu na portugalskega kralja. Jezuitsko imetje na Portugalskem je bilo zaplenjeno, jezuite pa so vkrcali na ladje in jih v nečloveških pogojih poslali v Rim. Veliko jih je zaradi tega umrlo ali red zapustilo.⁵²

Leta 1762, tri leta za Portugalsko, je jezuite izgnala Francija. Nasprotovanje jezuitom je bilo živo že od 16. stoletja dalje. Tudi v Franciji so jih dolžili sodelovanja pri neuspelem atentatu na kralja. Omenjenega leta so jim zaplenili vse premoženje in jih približno tri tisoč izgnali, Ludvik XV. pa je razglasil razpustitev Družbe v Franciji. Leta 1767 so bili jezuiti s kraljevim dekretom, brez kakršne koli obrazložitve, razlaščeni in izgnani tudi iz Španije. Ker s strani papeža izgani bratje niso dobili dovoljenja za prihod v papeško državo, so se izkrcali na Korziki.⁵³

V Avstriji je bilo najprej drugače. Marija Terezija je nasprotovala izgonu, a je na pritisk francoske vlade privolila, da bo glede jezuitskega vprašanja nevtralna. Bilo ji je več do dobrih odnosov s Francijo, tudi zato, ker je na francoski dvor poročila hčer Mario Antonietto.⁵⁴ Tako je tudi brez odpora sprejela papeško razpustitev reda v letu 1773. Tem zgledom in papeški razpustitvi nista sledila pruski kralj Friderik II. Veliki

---

⁵¹ Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 349.

⁵² Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 350.

⁵³ Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 350-351.

⁵⁴ Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 351.

in ruska cesarica Katarina II. Veliko jezuitov je v teh dveh deželah našlo zatočišče, dokler ni bil red leta 1814 obnovljen.⁵⁵

Vpliv jezuitov je bil v 18. stoletju znotraj Cerkve pogosto precenjen, je pa res, da ni bil majhen. V svojih rokah so imeli vzgojo mladine, njihovo mnenje je bilo pogosto odločilno tudi v spornih teoloških vprašanjih. Vpliv pa so imeli tudi na političnem področju, saj so se pogosto angažirali kot svetovalci in spovedniki vladarjev.⁵⁶

3.2.2 Rim, Družba Jezusova in Kitajska

V času Hallersteinovega misijonarjenja, natančneje v letih 1738 do 1773, je jezuitski red še naprej misijonaril tudi na Kitajskem. V svoje delovanje je vpletal kitajske obrede, ki jih je leta 1656 potrdil papež Aleksander VII. Vendar je prav zaradi teh obredov med misijonarji in drugimi katoličani prihajalo do sporov, ki so se pod papeževanjem Klemena XI. (1700-1721) nadaljevali. Leta 1693 je proti tej obliki obredov pisal apostolski administrator za Kitajsko in dosegel, da je papež leta 1704 takšne obrede prepovedal. Kitajske obrede so jezuiti zagovarjali, zato so se ponovno obrnili na Rim, a je papež leta 1715 prepoved spet potrdil. Ta potrditev je imela usodne posledice za misijonsko delo na Kitajskem.⁵⁷ Klemena XI. je leta 1721 nasledil Inocenc XIII. (1721-1724), ki politike glede kitajskih obredov ni spreminjal. Jezuitskim misijonarjem je ukazal, da se morajo držati odloka predhodnega papeža.⁵⁸ Tudi Benedikt XIV. (1740-1758) se je moral dotakniti tega vprašanja; obrede je leta 1742 prav tako prepovedal. Držal se je stališča, da se v bogoslužje ne sme uvajati nikakršnih kitajskih običajev, v svetih opravilih pa se ne sme pojavljati ničesar, kar bi spominjalo na praznoverje. Poleg obsodbe kitajskih obredov je obsodil tudi malabarske obrede v Indiji. Razumljivo je, da so te obsodbe misijonarjem povzročile veliko težav. Čas njegovega pontifikata že zaznamujejo vse glasnejše zahteve po razpustitvi jezuitskega reda, kar je še dodatno oteževalo jezuitsko misijonarsko dejavnost na Kitajskem.⁵⁹ Zadnja dva pontifikata v času Hallersteinovega delovanja na Kitajskem - pontifikata papežev Klemena XIII. (1758-1769) in Klemena XIV.

---

⁵⁵ Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 351.

⁵⁶ Holzer, Zgodovina Cerkve, str. 352.

⁵⁷ Benedik, Papeži, str. 260. Prim. Rogie-Sauvigny, Zgodovina Cerkve, str. 83-84.

⁵⁸ Benedik, Papeži, str. 261.

⁵⁹ Benedik, Papeži, str. 263.

(1769-1774) - sta prav tako potekala v senci jezuitske negotovosti. Tako je bilo vse do dokončne - papeške razpustitve Družbe v letu 1773, leto pred Hallersteinovo smrtjo.⁶⁰

---

⁶⁰ Benedik, Papeži, str. 264-266.

4 Družba Jezusova v Hallersteinovih pismih

4.1 Hallerstein in njegovi sobratje

Misijonarjenje v daljnih, za tiste čase še zelo eksotičnih deželah je bilo nevarna stvar. Navdušenje, pogum in vera redkih posameznikov velikokrat nista bila dovolj, da bi se lahko izognili življenjsko nevarnim situacijam. Nevarnosti so prežale na vseh kontinentih sveta. Hallerstein v enem od pisem bratu Vajkardu opisuje dogodek iz leta 1733, ko so misijonarji Družbe Jezusove naleteli na morske razbojnike ob afriški obali: *“Pred tremi leti je prečastiti oče provincial, kakor je navada, tja [v Angolo] poslal štiri duhovnike in enega magistra. Vkrkali so se na neko angleško ladjo, a so imeli smolo, da so jih skupaj z angleškimi potniki zajeli morski razbojniki in jih odpeljali v sužnost v Mequinez.”*⁶¹ V tem maroškem mestu so misijonarji ostali v ujetništvu tri leta, dokler jih ni rešil portugalski kralj João V. (1706-1750), pri katerem Hallerstein hvali darežljivost: *“Angleži so s plačilom odkupnine, po sedemsto renskih goldinarjev za posameznika, rojakom takoj kupili svobodo, naši pa so tri leta ostali v ujetništvu. Maroški cesar, ki se naslavlja kralj Mequineza in Fesa, je za vsakogar izmed teh petih namreč zahteval petindvajset tisoč kruzadov (en kruzado ustreza enemu goldinarju in štiriindvajsetim krajcarjem v nemški valuti), deset angleških tog in različne evropske dragocenosti. Ti nesrečniki bi še dandanašnji vzdihovali pod barbarskim jarmom, ko ne bi resnična kraljevska darežljivost njegovega portugalskega veličanstva maroškemu tiranu ustregla v vsem, kar je zahteval za izpustitev teh petih redovnikov.”*⁶² V istem pismu izvemo, da so v Maquinezu bivali tudi očetje frančiškani, kar pomeni, da jezuiti niso bili osamljeni v svoji dejavnosti in poslanstvu. Nam pa avtor pojasni, zakaj jih Maročani, kakor sam pravi, sploh trpijo tam: *Le-ti so malo pred našim prihodom dospeli v Lizbono in niso mogli z nobeno besedo dovolj pohvaliti ljubeznivosti, ki so jim jo med njihovim ujetništvom izkazali prečastiti očetje frančiškani, ki jih v Mequinezu trpijo za tolažbo in pomoč tam ujetim kristjanom. Štirim duhovnikom so izprosili, da so smeli vsak dan brati sveto mašo. Previdno so uredili, da so redovnikom iz njihovih portugalskih*

---

⁶¹ Mandarin Hallerstein, str. 230.

⁶² Mandarin Hallerstein, str. 230.

kolegijev od časa do časa poslali zalogo živil, tako da niso nikoli trpeli večjega pomanjkanja.”⁶³

V nadaljevanju pisma Hallerstein nameni nekaj stavkov tudi odnosu “barbarov” do ujetih jezuitskih misijonarjev. Omeni celo, da ujetnikom ni bilo postlano z rožicami, a z njimi vseeno niso ravnali barbarsko. V njegovem pisanju pa vseeno ni čutiti simpatije do te oblasti: *“Slednjič so okrutnost barbarov, ki so že dve leti zaman čakali pričakovano odkupnino, toliko omilili, da so z našimi ujetniki ravnali sicer sorazmerno surovo, a vendar ne barbarsko. Pripovedovali so še, da so jih barbari uporabljali za vsa hlapčevska dela. Da so se na delo odpravili že zgodaj, po sveti maši, ki so jo brali že pred sončnim vzhodom, in nato morali ostati pri istem delu vse do sončnega zahoda, razen pol ure počitka.*”⁶⁴

Leta 1739, v že večkrat omenjeni korespondenci z bratom Vajkardom, se je Avguštin Hallerstein dotaknil svojih sobratov še drugače. Če se je namreč človek v tistih časih odločil za poslanstvo ali službo kot je bila Hallersteinova, je moral sprejeti tudi dejstvo, da bo zapustil ljudi, ki so mu blizu. Vseeno pa je naš avtor v daljnih krajih našel osebe, s katerimi se je posebej veselil poslanstva, ki je bilo dano njemu in njegovim sobratom: *“Tam [kolegij Družbe Jezusove v Mozambiku] nas je v kolegiju naše družbe, ki sicer ni velik, toda za to okolje zelo udoben, z vso ljubeznijo gostil oče rektor. Tukaj in marsikje drugje sem pogosto pomislil na plačilo, ki ga je Kristus Gospod obljubil tistim, ki bodo zaradi njega in evangelija zapustili svoje domače. Kajti zares velike so hiše in številni so očetje in bratje, ki sem jih v Aziji našel v zameno za tiste, ki sem jih zapustil v Evropi.*”⁶⁵ Dejstvo, da so bili daleč od doma je misijonarje Družbe pravzaprav še bolj povežalo. Iz pisma se lepo vidi odnos, ki so ga ti ljudje imeli med sabo in ga negovali. V vrsticah, ki sledijo, je Hallerstein poleg nezavidljivega položaja katoliške vere v Mozambiku, kjer spet pride na plano jezuitsko svetovljanstvo, omenil še svojo priložnost, da prek skrbi za sobrate novince obnovi temelje duhovnega življenja. Te da je, sicer ne po svoji krivdi, za nekaj časa malo zanemaril: *“Komaj smo prvič stopili v svojo sobo, mi je prečastiti oče rektor že zaupal skrb za šest portugalskih novincev, ki smo jih pripeljali s seboj, ker mu je tako svetoval tudi naš oče superior, ki je na poti zbolel, zaradi česar je moral nekdo drug prevzeti njegovo službo. To nalogo sem sprejel tem raje, ker sem videl v tem dobro*

---

⁶³ Mandarin Hallerstein, str. 230.

⁶⁴ Mandarin Hallerstein, str. 230.

⁶⁵ Mandarin Hallerstein, str. 234.

priložnost, da v sebi samem obnovim temelje duhovnega življenja. Razen tega je oče rektor menil, da sem zmožen pridigati v portugalskem jeziku, kar sem v postnem času trikrat naredil tako uspešno, da je po mojih pridigah prišlo do nekaterih očitnih spreobrnitev. In čeprav so nekateri naši menili, da sem v drugi pridigi govoril veliko preostro, me je pohvalil celo sam gospod guverner, ki je, potem ko je prisostvoval mojemu tretjemu, ne mnogo blažjemu nagovoru, zatrdil očetu rektorju, da bi bilo treba pri kristjanih v Mozambiku uporabiti tako pridiganje, če bi hoteli prodreti v njihova srca.”⁶⁶

Nevajenost na težko podnebje in zelo specifične razmere je terjala svoj davek. Avguštin Hallerstein je zbolel, a je bolezen jemal kot neke vrste priložnost in dokaz sobratske ljubezni in ustrežljivosti. Bratu zapiše: *“Ne morem vam dovolj popisati ljubezni, ki so mi jo med mojo boleznijo [v Mozambiku] izkazovali portugalski očetje, in ustrežljivosti novincev.”*⁶⁷ Tudi v nadaljevanju pisma se Hallerstein ni mogel izogniti, da ne bi omenjal prijaznosti in ljubeznivosti sobratov, tokrat indijskih, in neizmerne naklonjenosti, ki je je bil od njih deležen: *“Opolnoči je prišel eden naših očetov z nekim bratom in nas s čolnom odpeljal do nekega od mesta odmaknjenega parka, kjer so nas pričakali naši, nas sprejeli z vso prijaznostjo in ljubeznijo ter nas osvežili s kosilom. Popoldne so nas ob zvonjenju zvonov peljali v mesto. Šli smo naravnost v hišo zaobljub, kjer je grob svetega Frančiška Ksaverija, nato pa v hišo kolegija, od koder so nas po osemdnevnem počitku poslali v naš Tuskulum ali počivališče, da bi si tam se bolj opomogli.”*⁶⁸ Kakor vidimo iz pisma na tem kraju Hallerstein nikakor ni bil sam. Prihajali so vedno novi in novi misijonarji iz Evrope. Poleg tega so jezuiti skrbeli za cerkve in ljudi, ki so vanje zahajali. Bratu je leta 1739 na primer pisal: *“Komaj smo tam [v Goi] prebili tri dni, je dospela tja neka druga portugalska ladja, ki je iz Lizbone odplula pred manj kakor petimi meseci, z desetimi novimi misijonarji, med katerimi je bil naš brat Neugebauer. Potem ko so tudi ti počivali osem dni, smo skupaj z njimi odšli na otok Salfeto in nekaj dni ostali v kolegiju v Raholu. Obiskali smo še druge cerkve, ki jih oskrbujejo naši misijonarji, in se po osmih dneh vrnili v omenjeni kolegij. Tam so nas porazdelili po raznih hišah naše družbe.”*⁶⁹

---

⁶⁶ Mandarin Hallerstein, str. 235.

⁶⁷ Mandarin Hallerstein, str. 235.

⁶⁸ Mandarin Hallerstein, str. 235.

⁶⁹ Mandarin Hallerstein, str. 235-236. Prim. podatke o p. Jožefu Neugebauerju v Lukács, Catalogus, II (Romae 1988), str. 1088.

Hallerstein nadaljuje z opisom preizkusne hiše, kjer se je skupaj s sobrati pripravljaj na misijonsko delo. Pove tudi, da je s pridom začel uporabljati svoje znanje jezikov, prav tako pa mu niso bile tuje pridige in krajši govori, ki so očitno imeli velik učinek: *“Jaz in dva gornja Nemca smo bili dodeljeni hiši “ preizkušeni” na otoku Choram, zelo veselem in zdravem kraju. Na čelu te hiše je bil takrat kot rektor, magister novincev oče Rainer Conosciuti. To je za ta misijon zelo zaslužen mož in pod njegovo vlado sem teh nekaj mesecev, ko sem moral ostati tam, preživel zelo zadovoljno. Tu in tam sem imel priložnost, da sem s pridom uporabil svoje znanje portugalskega jezika. Ko sem namreč po ukazu očeta rektorja med devetdnevno pobožnostjo v čast svetemu Stanislavu imel nagovore za ljudstvo in ga z njimi navdušil, mi je zaupal vse postne pridige in z veseljem sem jih sprejel. Tako sem po tukajšnji navadi na štiri sobote, na cvetno nedeljo in na veliki četrtek pridigal v portugalskem jeziku. Namesto sedme pridige sem imel štiri krajše nagovore, s katerimi naj bi ljudstvo opomnil k pokori in ki so se končali z javnim bičanjem v cerkvi.”*⁷⁰

Kot bodoči misijonar se je moral Hallerstein tudi slovesno zaobljubiti. Poleg omembe svoje zaobljube v pismu iz leta 1739 naklonjeno piše o češkem sobratu, ki je kljub oviranju sorodnikov vstopil v Družbo: *“Na praznik vseh svetih leta 1737 sem na grobu svetega Frančiška Ksaverija v navzočnosti prečastitega predstojnika hiše zaobljub, očeta Emanuela Silve, izpovedal štiri slovesne zaobljube, kar bi se moralo zgoditi že prej, ko ne bi bilo pismo, v katerem je bilo navodilo za to, skupaj z nami zadržano v Mozambiku. Prejšnje tri dni sem na otoku Choram, na katerem zaradi zdravega zraka živi veliko odličnih Portugalcev, hodil okrog v belem beraškem plašču. Moj tovariš je bil Karel Slamenski s Češkega, novinec naše družbe, ki je bil zdravnik pri dragonskem regimentu na Ogrskem in Sedmograškem. Po smrti svojega - ne vem - ali očeta ali materinega brata, ki ga je odvrčal od duhovniškega stanu in ga je prisilil, da je najprej študiral medicino in kirurgijo, nato pa se pridružil vojski, je le to zapustil. Prav, ko sem sam odpotoval z Ogrskega, se je on odpravil proti Gdansku. Na neki nizozemski ladji je odplul do Amsterdama in naprej do Lizbone, tam pa se je pridružil našim nemškim redovnikom in odplul v Goo z zagotovilom, da bo vstopil v*

---

⁷⁰ Mandarin Hallerstein, str. 236.

našo družbo, in vanjo je bil brez težav sprejet kot sholastik, še zlasti, ker je svojo visoko besedo zastavilo zanj njeno veličanstvo, portugalska kraljica.”⁷¹

V Indiji jezuiti niso opravljali samo duhovne in misijonarske službe, ampak so zaradi razmer morali poprijeti tudi, kot je leta 1739 zapisal Hallerstein, za orožje: *“Jezuiti upravljajo dve utrdbi, Aquado in des Reges. Vsi misijonarji, ki so pred dvema letoma prispeli na dveh ladjah, so morali nekaj časa služiti kot vojaki.*”⁷²

Omenili smo, da so bili to kraji, kjer so tudi Evropejci pogrešali duhovno oskrbo. Hallerstein takole opiše srečanje z nekim Evropejcem: *“Vrgel se nam je pred noge in nadaljeval, da je minilo že petnajst let, kar po odhodu našega očeta Filipa Sibina tukaj ni bilo nobenega nemškega duhovnika, in morda jih bo minilo še petnajst, ko sem spet ne bo prispel nobeden iz tega ljudstva.*”⁷³

Hallerstein namenja več besed svojemu prvemu srečanju s Kitajsko in sprejemu pri svojih sobratih jezuitih: *“Medtem ko sem se še tri dni zadrževal na ladji, sem od očeta vizitatorja na Macau dobil odgovor na svoje pismo, ki sem mu ga, ko smo vrgli sidro pred Macaom, poslal z nekim ribiškim čolnom, da bi mu poročal o svoji poti v Kanton. Prvega oktobra [1738] sem se, potem ko sem si še zadnjič obril brado, na majhni ladji, ki so mi jo na pisno prošnjo očeta vizitatorja poslali francoski trgovci iz Kantona, odpeljal tja, kamor sem v posvetnih oblačilih prispel ob dveh ponoči. Zjutraj se mi je pridružil ladijski kaplan neke druge francoske ladje, ki je bil Irec, in z njim sem si ogledal predmestje Kantona. Skupaj z njim me je opoldne kar najprijazneje pogostil višji uradnik francoske postojanke. Gospod la Barre, kakor se je uradnik imenoval, mi je naročil kitajsko ladjico in na njej sem se še istega večera odpravil v Macao. Tja sem prispel četrtega oktobra pred sončnim vzhodom in sprejeli so me naši očetje in bratje.*”⁷⁴

Prvo srečanje z Macaom na Hallersteina ni naredilo dobrega vtisa, saj ga je spremljalo hudo neurje. Jezuitska rezidenca je sicer ostala nepoškodovana, le nekatere aktivnosti so morali za tisti dan opustiti: *“Komaj sem prispel v Macao, namreč 6. septembra, je močan vrtnčast veter hudo razburkal celotno okoliško morje ter prizadel mesto Macao in porušil mnogo hiš, ki so bile po evropskem načinu trdno zgrajene iz kamna. Naša rezidenca svetega Jožefa resda ni utrpela nobene škode, vendar se je ves čas tresla kakor ob potresu, tako da se nihče ni drznil brati maše,*

---

⁷¹ Mandarin Hallerstein, str. 236.

⁷² Mandarin Hallerstein, str. 236.

⁷³ Mandarin Hallerstein, str. 237.

⁷⁴ Mandarin Hallerstein, str. 240.

dokler se vihar ni polegel.”⁷⁵ Poznano nam je, da je bil Macao portugalska kolonija, kar seveda pomeni, da je bil portugalski jezik, poleg kitajskega, uradni jezik. Hallerstein je v pismu iz leta 1739 zapisal, da so mu sobratje zaupali slavlilni govor na praznik sv. Uršule (21. oktobra), obenem pa nam je zaupal tudi, da je bil to njegov zadnji govor v portugalskem jeziku: “*Še nekaj dni sem počival v Macau. Tam so mi zaupali slavlilni nagovor o prazniku svete Uršule, ki ga portugalski očetje obhajajo karseda slovesno. To je bil moj zadnji govor v portugalskem jeziku.*”⁷⁶

S Kitajske so bili jezuiti sicer poslani v vso jugovzhodno Azijo: “*Med našim bivanjem v Macau je oče Venčeslav Paleček, Čeh, odpotoval v Vietnam. Ko smo mi odšli v Peking, sta oče Janez Gruber, prav tako Čeh, in oče Janez Siebert, Moravec, odšla v Kočinčino, oče Gottfried Laimbeckhoven pa v kitajsko provinco Hunan. Kakšno nalogo bo dobil naš ljubi brat Neugebauer, bo pokazal čas. Oče Gottfried ga je hotel resno imeti v Pekingu. Ker se to ni dalo urediti, ga je hotel imeti pri sebi, v svojem misijonu, da bi ga poučeval v latinščini in znanostih, ki zadevajo vest, da bi mu tako pomagal k duhovništvu. Vendar, kako naj ostaneta skrita dva tam, kjer se še eden komaj skriva? Da bi dosegli omenjeni namen, se je porodila misel, da bi ga predstavili v japonsko provinco, kar je naš oče provincial že odobril.*”⁷⁷

Hallersteinovi sobratje - misijonarji so bili Evropejci, kar pomeni, da so bili pred prihodom na Kitajsko vajeni evropskega načina življenja, s tem pa tudi oblačenja. Ker so se hoteli po svojem poslanstvu čimbolj približati oblastem, pa tudi ljudstvu, so v ta namem spremenili svojo “opravo”. O tej Hallerstein v pismu bratu leta 1739 pravi: “*Prvega marca [1739] smo začeli našo pot v Peking v kitajskih oblačilih.*”⁷⁸

Jezuiti so delovali na velikem ozemlju Kitajske, vseeno pa so skrbeli za medsebojne stike; če ti fizično niso bili mogoči, so jih gojili pisno. Pisma kažejo, kako naporna in dolgotrajna so bila potovanja, od človeka so nedvoumno zahtevala veliko fizično in psihično moč: “*Enaindvajsetega aprila [1739] proti večeru smo se vkrcali na novo, lepo in udobno najeto ladjo in na njej smo naslednji dan nadaljevali naše potovanje po reki, dokler nismo štiriindvajsetega dosegli Camcheuja, velikega obzidanega mesta med širokima rekama, v prijetni in gosto poseljeni okolici. Tukaj se zadržuje naš generalni vizitator, oče Jakob Filip Simonetti. Kljub temu se z njim,*

---

⁷⁵ Mandarin Hallerstein, str. 240.

⁷⁶ Mandarin Hallerstein, str. 241.

⁷⁷ Mandarin Hallerstein, str. 241.

⁷⁸ Mandarin Hallerstein, str. 241.

*čeprav smo si to zelo želeli, nismo srečali, ker je že odšel v svoje misijone. Našel pa sem dve njegovi pismi in eno očeta Laimbeckhovna, ki je pred nedavnim potoval tu mimo.*⁷⁹

Misijonarji in tudi ostali kristjani so na Kitajskem preživljali različna obdobja. Bili so časi, ko jim je bila oblast izrazito nenaklonjena, ko je bilo njihovo delo, brez olepševanja, smrtno nevarno. Ni pa bilo vedno tako, kar nam leta 1739 lepo opiše tudi Hallerstein. *”Dvajsetega [maj 1739] smo imeli kosilo v Liucheufuju, kjer nam je poslal pozdrave mestni predstojnik. Ta ima v Pekingu sina, vajenca slikarstva pri našem bratu Castiglioneju. Dal nam je dva vojaka za spremstvo do meje pokrajine Nan - kin. Povsod, kjer smo šli mimo sta tekla naprej in opozarjala straže na naš prihod. Tako se je zgodilo, da so nas straže pozdravile na kolenih in z do tal sklonjenimi glavami.*⁸⁰ V istem pismu nas Hallerstein seznani, na kako prijazen in gostoljuben način so njega in njegove sobrate sprejemali predstavniki kitajskih oblasti: *”Triindvajsetega maja [1739] smo prišli v Tingyuen in srečali nankinškega podkralja z zelo velikim spremstvom. Zasedli so kar deset gostišč, zato je za nas in naše spremljevalce ostalo le borno prenočišče. Po kitajskem običaju smo mu poslali pismo s pozdravi. Tudi on nas je vljudno pozdravil in nas, potem ko je po tolmaču veliko spraševal o naši poti, prosil, naj v njegovem imenu pozdravimo naše očete v Pekingu. Po pol ure nas je odpustil, pred čimer nam je izkazal vse časti. Naš mandarin nas je vseskozi spremljal v svojem slovesnem oblačilu s štorkljami na prsih in hrbtu. Ko je podkralj od nekoga izvedel, da smo našli zelo neudobno prenočišče, je ukazal izprazniti za nas eno izmed gostišč, ki jih je najel za svoje spremstvo. Štiriindvajsetega smo dosegli malo in dobro utrjeno mesto Linghoai, ki leži na reki, čez katero smo šli naslednji dan in so nas spustili, ne da bi plačali mostnino.*⁸¹ Iz pisma je tudi vidno, kako je potekala komunikacija med brati in predstojniki: *”Desetega [junij 1739] smo prečkali zaporedoma kar devet mostov. Okrog poldneva smo dospeli v Hiomhiem in sprejela sta nas dva služabnika s pismi predstojnika naše province, da bi nas pozdravila. Večerjali smo v Pekenhoju. Od tam je še isto noč odšel sel, da bi prečastitemu očetu provincialu poročal o našem prihodu in mu izročil moje pismo.*⁸² Provincial, zaščitnik odprave iz Kantona v Peking, je nasploh lepo skrbel za jezuitske popotnike. Hallerstein pripoveduje: *”Dvanajstega [junij 1739] smo*

⁷⁹ Mandarin Hallerstein, str. 242.

⁸⁰ Mandarin Hallerstein, str. 243.

⁸¹ Mandarin Hallerstein, str. 243.

⁸² Mandarin Hallerstein, str. 244.

kosili med Tamcheujem in Leamheanom. Ponoči smo ostali v Chamsintieniu, petintrideset poljskih poti zunaj Pekinga, kjer smo znova srečali sla, ki je bil poprej odšel v Peking in je prinašal pisma, vino in nekaj okrepčila, kar nam je poslal oče provincial.”⁸³ Sobratje jezuiti so odpravo pričakali zelo prisrčno: “Trinajstega junija [1739] nam je oče provincial prišel naproti z očetom Chalierom iz francoske rezidence, skoraj eno nemško miljo zunaj Pekinga. Ko smo drug druge pozdravili, smo šli za njima v Peking in tja prišli ob desetih dopoldne. Skozi zunanje, to je kitajsko mesto smo šli v notranje ali tatarsko mesto, naravnost proti kolegiju.”⁸⁴

Na kitajskem dvoru sta bili v tistem času v domeni jezuitov zlasti matematika in astronomija. Ne moremo sicer reči, da bi bili brez jezuitov izrazito osiromašeni, saj tudi takratnim kitajskim znanstvenikom ne gre oporekati velikega znanja na teh dveh področjih. Vsekakor pa so jezuiti doprinesli k razvoju obeh ved v cesarstvu. V pismu iz leta 1739 Hallerstein omenja zadovoljstvo, ki ga je kitajski cesar izrazil, ko je izvedel, da je tudi novi jezuit, ki je pred kratkim prišel iz Evrope, podkovan v njiju: “Ko sta čez nekaj časa dva mandarina, namrec naš oče Ignacij Kogler kot predstojnik matematičnega in astronomskega urada ter njegov takratni tovariš in, kakor se govori, predvideni naslednik oče Andrej Pereyra, naš provincial, izročila njegovemu veličanstvu opis minulega luninega mrka, so ju vprašali, ali se matematika, ki sta na novo prišla iz Evrope, prav tako spoznata na te reči. In ker je bil odgovor pritrđen, je njegovo veličanstvo izrazilo nad tem milostno zadovoljstvo.”⁸⁵ Bratu Hallerstein z zadovoljstvom poleg tega pove, kaj vse poseduje Družba Jezusova v Pekingu: “Vaša prevzvišenost ne bo nerada brala o položaju naše družine na Kitajskem. Tukaj v Pekingu imamo tri hiše, in sicer kolegij, rezidenco sv. Jožefa in francosko rezidenco.”⁸⁶

Kot o marsikateri drugi stvari in pripetljaju, ki se mu je zgodil v tej deželi, je Hallerstein bratu pisal tudi o jezuitih, ki so v Pekingu delovali že prej. Opazimo lahko, kako visoko jih je cenil. Poleg Evropejcev je izpostavil Kitajca, dejavna v Družbi: “V kolegiju so naslednji jezuiti: prečastiti oče Andrej Pereyra, provincial in rektor kolegija, mandarin pete stopnje, moj veliki dobrotnik. Nato oče Ignacij Kogler iz gornjenemške province, zaradi svojih kreposti in svoje izvedenosti, zlasti v matematičnih znanostih, odličen mož, ki ga lahko primerjamo z vsemi učenimi

---

⁸³ Mandarin Hallerstein, str. 244.

⁸⁴ Mandarin Hallerstein, str. 244.

⁸⁵ Mandarin Hallerstein, str. 244.

⁸⁶ Mandarin Hallerstein, str. 245.

glavami, kar jih je kdaj prišlo v te kraje. Je predstojnik matematičnega urada, prisednik npravstvenega urada in mandarin druge stopnje. Oče Jakob Antonini iz Modene je iz beneške province, oče Feliks de Rocha pa Portugalec iz Lizbone. Oče Anton Gogeisel je iz gornjenemške province. Oče Polikarp de Souza je Portugalec, ki je, potem ko je nekaj let poučeval govorništvo na univerzi v Conimbrigi [univeza je (bila) v Coimbri], prišel semkaj in ga je njegovo kraljevo veličanstvo, portugalski kralj, imenoval za pekinškega škofa. Oče Karel de Rosende opravlja službo portugalskega pridigarja ob nedeljah in praznikih. Oče Julijan Chim je Kitajec in misijonar v pekinški provinci. Oče Ludvik Fan je prav tako Kitajec, ki je že dve leti dejaven v misijonih v provinci Leaotum zunaj kitajskega zidu.”⁸⁷ Seveda Hallerstein v svojem opisu pekinškega kolegija ni ostal samo pri nekaj vrsticah. Z naklonjenostjo je predstavil še druge sobrate: “Brat Jožef de Costa je Neapeljčan in opravlja službo lekarnarja in ranocelnika. Končno je tu brat Francišek Stadelin, star dvainosemdeset let, Švicar iz Zuga. Pred triintridesetimi leti je sem prišel iz češke province in je s svojo urarsko umetnostjo, v kateri je zelo izurjen, dobro služil dvoru, pa tudi kitajskemu misijonu. Značilno zanj je, da ga ne razume nihče, ki ne razume nemško, portugalsko in kitajsko hkrati. Ker je nemščino večinoma pozabil, preostalih dveh jezikov pa se nikoli ni povsem naučil, se nujno zgodi, da pomeša vse tri jezike. Ta prijazni starček je zelo prijeten sogovornik in, čeprav je izgubil svoj materni jezik, ni odložil nemške zgovornosti. Ko sem ga nekoč povprašal, kako je dosegel tako visoko starost, mi je odgovoril, da bi v Nemčiji že zdavnaj umrl, ker se tam popije veliko vina, kar se tukaj zaradi pomanjkanja le tega ne dogaja. Toliko o našem kolegiju. Če štejem zraven še sebe, ga sestavlja dvanajst oseb.”⁸⁸

Tudi Hallersteinov brat Vajkard je bil jezuit, torej Avguštinov sobrat. Iz pisma, iz leta 1740 je vidno, da je prihajalo občasno do težav v komuniciranju, kar je bilo seveda normalno za tisti čas in takšne razdalje: “Prečastiti oče v Kristusu! Že dve leti sta, odkar nismo prejeli nobenega pisma niti iz Evrope niti iz Indije. Verjetno so tudi naša pisma, ki smo jih v tem času poslali v oba dela sveta, še na poti.”⁸⁹ Hallerstein je kot bister mož kmalu našel razloge za tako počasno komunikacijo, kar je podkrepil z dejstvi. V pismu je zapisal: “Del krivde pa utegne imeti tudi portugalska pošta, ki je zaupana ji pisma že večkrat prenašala počasi in

⁸⁷ Mandarin Hallerstein, str. 245.

⁸⁸ Mandarin Hallerstein, str. 245.

⁸⁹ Mandarin Hallerstein, str. 247.

nezanesljivo, kakor je nedavno izkusil naš stari oče Ernbert Fridelli, ki je šele letos prejel pismo, napisano v Evropi pred trinajstimi leti.”⁹⁰ Ljudje so se v danih razmerah znašli po svoje. Tako Hallerstein denimo omenja, da je našel jezuita, ki se je zaradi težkih razmer vračal nazaj v Evropo in mu ponudil svojo pomoč pri pismih. Čeprav je sobrat Kitajsko zapuščal zaradi slabega zdravja, njegova gorečnost ni bila nič manjša. Mož je bil poln načrtov, kako bo s svojim delom doma pomagal pri oznanjevanju in utrjevanju katoliške vere, s tem pa bo nadaljeval tudi svoje, od Boga dano poslanstvo: *”Nedavno se mi je prečastiti oče Peter Foureau, ki se je odpravil s Kitajske nazaj v Francijo, uslužno ponudil, da bo tako moja pisma svojcem kot njihova pisma meni in še druge stvari hitro in varno prinesel iz Evrope na Kitajsko. Ta mož, ki je v Peking prišel pred šestimi leti, se je v tem času zelo dobro naučil kitajskega in tatarskega jezika in v svojem želj polnem srcu nosil spreobrnitev celotne Kitajske, se je deloma zaradi tega, ker v teh žalostnih razmerah njegovih uslug niso potrebovali ne na dvoru ne zunaj njega, deloma, in predvsem, pa zato, ker je vseskozi trpelo njegovo zdravje, slednjič odločil, da se vrne v domovino. To je storil z namenom, da bi tam v semenišču ali vzgojni hiši, ki bi jo ustanovil, vzgojil nekaj kitajskih mladeničev v služabnike naše vere, da bi s svojo apostolsko gorečnostjo sčasoma nadomestil tisto, česar njemu niso dopustile nenaklonjene razmere in slabo zdravje.”*⁹¹ In še: *”V Francijo ga je spremljalo nekaj kitajskih mladeničev, ki so v njem vzbudili upanje, da jim bo, ko bodo dosegli cilj obojestranskega prizadevanja, kmalu sledili mnogi drugi. Želim si, da bi vaša prevzvišenost temu mojemu dobremu prijatelju kmalu dala priložnost, da bi lahko v dejanju pokazal svojo naklonjenost do mene, vaša prevzvišenost pa da bo mogla od njega sprejeti moje sporočilo. Iz njegovega pisanja boste zlahka uvideli njegovo krepostnost, razumnost in zgovornost, zaradi katerih smo mi vsi tukaj tega moža cenili zelo visoko.”*⁹²

Hallerstein se je v zvezi s sobrati dotaknil tudi manj lepih trenutkov. Tako je omenil smrt dveh, v Pekingu umrlih sobratov. Vendar pa je v smrti videl tudi priložnost za duhovno tolažbo: *”Tretji žalostni dogodek, ki pa nam je lahko hkrati v duhovno tolažbo, je smrt dveh naših, ki sta letos tukaj v Pekingu mirno zaspala v Gospodu.”*⁹³ Pokojnima sobratoma, ki ju je očitno spoštoval, je namenil več kakor nekaj vrstic. Še posebej žal mu je bilo očeta Jakoba, ki je svoje življenje na zemlji

---

⁹⁰ Mandarin Hallerstein, str. 247.

⁹¹ Mandarin Hallerstein, str. 247.

⁹² Mandarin Hallerstein, str. 247.

⁹³ Mandarin Hallerstein, str. 248.

končal poln moči, načrtov in zanosa: *“Prvi je bil oče Jakob Antonini, mož, vreden daljšega življenja, ko ga ne bi njegova nadnaravna krepostnost naredila za še vrednejšega boljšega življenja v nebesih. V to deželo je prišel le leto pred menoj, tako da je svoje slave poln tek dokončal prav kmalu. Bil je iz beneške province naše družbe in rojen v Vidmu. Drugi je naš ljubljeni brat v Kristusu Frančišek Stadelin. Njegovo posmrtno hvalo podajam skoraj z istimi besedami, s katerimi jo je opisal oče Ignacij Kogler, ki je njegovo krepostnost izkušal več kot dvajset let.”*⁹⁴ Medtem ko je v pismu opisoval polno življenje drugega sobrata, pa je Hallerstein bralcu nehote ponudil tudi pogled na njegovo veliko aktivnost. Ker to ni bil osamljen primer, lahko sklepamo, kako uporabno znanje so imeli v tistem času jezuiti. Lažje tudi razumemo, zakaj so ga želeli deliti s širnim svetom: *“Ob koncu pomladi tega, 1740. leta, smo v grob položili telo nadvse zaslužnega starčka, našega ljubljenega brata v Kristusu, Frančiška Stadelina, ki ga je Bog v dvainosemdesetem letu njegove hvalevredne starosti iz te umrljivosti poklical po venec neumrljivosti. Na svet ga je prinesel 18. junij 1658 v Zugu, vasi v Švici. Njegovi pobožni katoliški starši so ga že od prvih let njegovega otroštva z vso skrbjo učili tako krščanske kreposti kot tudi umetnosti urarstva. Naš Frančišek se je izpopolnil na obeh področjih, tako da je pozneje postal mojster obeh. Njegovo urarsko umetnost so cenili in hvalili najznamenitejši mojstri v Nemčiji, v Ulmu, na Dunaju, v Pragi, v Gdansku, v Königsbergu, Dresdnu in v Berlinu, za katere je opravljal svoje koristne usluge.”*⁹⁵

V Hallersteinovem opisu sobrata Frančiška Stadelina se odraža življenje ostalih misijonarjev. Predvsem lahko vidimo, s čim vse so se ukvarjali, kaj vse so prestajali in kaj vse so pomenili, pred in po nastopu misijonarske službe prav v tem, namreč jezuitskem redu. Kar zadeva Stadelina, Hallerstein posebej pohvali to, da ob vseh aktivnostih ni pozabil na svojo duhovnost in vero ter njuno utrjevanje: *“Da bi to dosegel, je zaprosil za sprejem v našo družbo, ki jo je izbral pred vsemi drugimi redovi. Sprejet je bil v češki provinci, ki ga je 28. septembra 1687 sprejela v prvo preizkusno hišo in mu po dveh letih v nagrado za njegovo krepostnost dovolila javno izpovedati zaobljube njegovega stanu. Osemnajst let je v vsej ponižnosti in pokorščini na raznih krajih svoje province marljivo opravljal svojemu poklicu primerne naloge. Tedaj ga je prečastiti Gašper Castner, ki je prišel s Kitajskega v Evropo, da bi nanovačil nove delavce za to cesarstvo, pridobil za delo na dvoru kitajskega cesarja.*

⁹⁴ Mandarin Hallerstein, str. 248.

⁹⁵ Mandarin Hallerstein, str. 248-249.

Leta 1707 je bil tako, potem ko je preстал dolgo in naporno potovanje, vpeljan v našo tukajšnjo prestolnico. Njegova neutrudna marljivost, s katero je izdeloval in popravljaj različne vrste ur, njegova spretnost, s katero je brez velikega razmišljanja našel posebnosti mehanizmov neznanih ur, njegova lahkotnost, s katero je posrečeno ravnal z vsem, kar koli mu je umetelno prišlo pod roke, vse to mu je na dvoru, zlasti pri velikem cesarju Kangxiju, zagotovilo precejšnjo naklonjenost, ki jo je porabljal le v Božjo slavo in v korist tega misijona, saj je bil ta edino, zaradi česar je pogumno prenašal vse križe in težave težaškega dela in njemu tujega kitajskega življenja. Še bolj kakor pri opravljanju svoje umetnosti je bil natančen in prizadeven pri upoštevanju duhovne discipline. Molitve, izpraševanja vesti, branje duhovnih knjig in podobno, kar predpisujejo pravila, je opravljal ob za to določenem času z vso vnemo. Zvečer se je skrbno pripravil na naslednji dan, v katerega je vstal od počitka zelo zgodaj. Podnevi je večkrat obiskal cerkev, da bi molil pred Najsvetejšim. Pobožno je častil Božje svetnike, posebno še Kraljico vseh svetnikov, ki ji je vsak dan zmolil v čast male dnevne ure, ki jih je rad imenoval svoj brevir, vsako soboto pa je prebil v postu. Običajne spokorne vaje je v postnem času pogosto podvojil, še zlasti med osemdnevnimi duhovnimi vajami svetega Ignacija. Te je končal s skesano spovedjo vseh prejšnje leto storjenih grehov.”⁹⁶

V pismih iz leta 1741 Hallerstein opisuje hudo bolezen pomembnega člana družbe, pri čemer izraža hvaležnost, da mu je bila zaupana skrb za negovanje sobrata: “Kitajski misijon je bil letos v veliki nevarnosti, da bi izgubil enega svojih najslavnejših in najzaslužnejših misijonarjev. Prevzvišeni gospod Teodorik Pedrini iz svete Kongregacije za širjenje vere je v začetku letošnjega leta zbolel za nevarno in, ker je bolnik že skoraj dosegel sedemdeseto leto, po mnenju vseh smrtno boleznijo. Ko se je zavedel resnosti nevarnosti, se je o zadevah svoje duše pogovoril s prečastitim očetom Ignacijem Koglerjem iz naše družbe in prosil prečastitega očeta viceprovinciala, naj mu v času bolezni duhovno pomoč nudijo njegovi redovni tovariši. Mene in očeta Florijana Bahra je doletela sreča, da sva bila določena, da sva tri tedne dan in noč stala ob strani prevzvišenemu prelatu, kakor je pač zahtevalo njegovo zdravstveno stanje, in mu bila na uslugo, kolikor se je dalo. Toda Bog je sklenil tega častitljivega starčka Cerkvi v prid ohraniti pri življenju. Sedaj nikjer ne pozabi omeniti, kako vesel je bil najinih skromnih uslug. Svoje ozdravljenje pripisuje

---

⁹⁶ Mandarin Hallerstein, str. 249.

najini skrbi in pripravljenosti pomagati in išče vsako priložnost, da bi nama lahko izrazil svojo hvaležnost."⁹⁷

Kot smo že večkrat omenili, se je Hallerstein v svojih pismih s Kitajske znal iskreno veseliti uspeha svojih sobratov. Leta 1743 je jezuitu Jožefu Ritterju, ki je bil na poti med Avstrijo in Portugalsko, iskreno čestital za mesto, ki ga je prejel: *"Prečastiti oče v Kristusu! S Portugalskega smo prejeli razveseljivo novico, da na lizbonskem dvoru vsak čas pričakujejo vaš prihod iz Avstrije, saj naj bi v Lizboni zasedli mesto kraljevega spovednika njenega veličanstva vladajoče kraljice, ki se je izpraznilo s smrtjo prečastitega očeta Karla Gallenfelsa. Z veseljem izkoriščam to priložnost in vam želim v tej ugledni službi obilo Božjega blagoslova, saj ne dvomim, da jo je vaša prevzvišenost že nastopila. Obenem vas vabim k prijateljski izmenjavi z nami, zapuščenimi Kitajci, ki vam morda ne bo nadležna, za nas pa je zelo pomembna. Zagotovo ne bomo pozabili od časa do časa podati poročila o novicah, ki zadevajo našo sveto vero in njene učitelje."*⁹⁸ Očetu Ritterju pa ni samo čestital, ampak mu je, kot vedno, omenil tudi razmere v misijonih in mu predstavil sobrate. O misijonih, raztresenih po širni deželi, naj bi naslovljenem sicer pisal kdaj kasneje, ko bodo novice "bolj razveseljive": *"Danes začnjam s trenutnim osebjem misijona naše družbe na kraljevskem dvoru ali znotraj obzidja cesarske prestolnice Peking. O preostalih, po deželi raztresenih misijonih, ne bom pozabil kaj več dodati ob kakšni drugi priložnosti, posebno ko bodo prišle do nas kake bolj razveseljive novice."*⁹⁹ Pač pa je Ritterju pohvalil sobrata, ki sta domala iz ruševin obnovila cerkev, katere ponovno izgradnjo da občudujejo in se je veselijo kristjani, ob pogledu nanjo pa niso ravnodušni niti Kitajci: *"Oče Tomaž Pereyra in oče Grimaldi sta božji hiši slednjič dala evropsko podobo, ki pa jo je ob potresih 1720 in 1730 docela izgubila in postala domala kup kamenja. Letos se je ta božja hiša znova dvignila iz ruševin in stoji pred nami v polnem sijaju, v veselje kristjanov in začudenje poganov."*¹⁰⁰

Jezuitska družčina je bila pisana. Pisana je bila zaradi svoje etnične sestave, prav tako pa tudi zaradi služb, ki so jih bratje jezuiti opravljali: *"V kolegiju blizu te cerkve živi trenutno sedem naših sobratov. Oče Andrej Pereyra, rektor; oče Karel Rosende, pridigar; oče Feliks de Rocha, rektor cerkve, vsi trije Portugalci; oče Ignacij Kogler, predstojnik astronomskega dvornega urada; oče Anton Gogeisl,*

---

⁹⁷ Mandarin Hallerstein, str. 253.

⁹⁸ Mandarin Hallerstein, str. 254.

⁹⁹ Mandarin Hallerstein, str. 254.

¹⁰⁰ Mandarin Hallerstein, str. 254.

*prokurator, oba iz zgornjenemške province; oče Janez Walter, učitelj glasbe, Čeh, in brat Jožef Costa, v padarstvu in zdravilstvu zelo izkušen Neapeljčan. V rezidenci svetega Kristusovega rednika [tj. sv. Jožefa] biva trenutno samo pet Evropejcev: prečastiti oče Dominik Pinheiro, viceprovincial in superior, Portugalec; oče Florijan Bahr in jaz, on iz češke, jaz iz avstrijske province; brat Jožef Castiglione, slikarski mojster, Milančan, in brat Andrej Moggi, Florentinec in odličen stavbenik.*¹⁰¹

Osnovni namen jezuitskih misijonarjev na Kitajskem je bilo širjenje vere. Ker pa so bili to ljudje širokih znanj in podkovani v različnih obrteh in umetnostih, so morali mnogi izmed njih opravljati tudi cesarsko službo; kitajska oblast je namreč v teh ljudeh prepoznala potencial. Lep primer tega so vrstice, leta 1743 poslane očetu Ritterju: *“V francoski rezidenci, ki stoji ob cerkvi, biva dandanes pet očetov in štirje bratje. Slednji, ki so posebej izurjeni v urarstvu in slikarstvu, so v cesarski službi in morajo vsak dan oditi na delo na dvor.”*¹⁰²

Čeprav so prišli jezuiti iz Evrope, so morali na Kitajskem prevzeti in sprejeti njihove navade. Nekatere stvari so sprejeli, ker drugače ni šlo, nekatere pa tudi zaradi tega, ker s svojim nasprotovanjem niso želeli vzbujati pozornosti pri oblasteh in prebivalstvu. V pismu očetu Ritterju je Hallerstein opisal, kako so nekateri jezuiti zaradi dvorne službe veliko časa v bližini cesarja, zaradi česar jim je Družba zunaj mestnega obzidja postavila hišo in kapelo. Tudi pri pokopavanju umrlih niso jezuiti izstopali od domačinov: Svoje umrle so prav tako pokopavali zunaj mestnega obzidja, kot je bilo v navadi pri Kitajcih. Ne glede na oddaljenost od mesta pa niso zanemarjali obredja, ki je bilo povezano s tem: *“Zunaj tega mestnega obzidja imamo tako mi kot francoski očetje hišo in kapelo v Yuanminyuanu, zabaviščnem kraju, dve uri oddaljenem od dvora, kjer se cesar pogosto zadržuje, zaradi tistih, ki so bodisi v stalni službi na dvoru bodisi tam pogosto opravljajo kakšna dela. Oboji imamo zunaj obzidja drugi zraven drugih tudi posebno pokopališče, kajti na Kitajskem vse mrličje pokopavajo zunaj mest in trgov. Ti sta od kolegija in od rezidence oddaljeni tisoč korakov, od Odrešenikove cerkve pa dve uri hoda. Sestojita pa iz razmeroma dolgega, z zidom povsem ograjenega zemljišča, na katerem lahko ob hiši in vrtu vidiš tisto cerkev, v kateri pokopavamo mrtva telesa naših umrlih. Dvakrat letno, spomladi in*

---

¹⁰¹ Mandarin Hallerstein, str. 254.

¹⁰² Mandarin Hallerstein, str. 255.

jeseni, se tukaj poje rekviem za pokopane na pokopališču, v navzočnosti kristjanov, ki pobožno spremljajo tudi sočasni prošnji sprevod po pokopališču.“¹⁰³

V svojem navdušenju je Hallerstein večkrat pisal o istih stvareh in dogodkih različnim naslovnikom. Navdušenja nad obnovo cerkve pekinškega kolegija ni mogel skriti, zato je istega leta kot očetu Ritterju o tem pisal tudi bratu Vajkardu. Se je pa v pismu Vajkardu bolj razpisal; orisal je zanimivo zgodovino cerkve in težave, ki so spremljale obnovo: *“Cerkve našega pekinškega kolegija, ki je bila poškodovana v potresih 1720 in 1730 in je bila vsa v razpokah, je bila tega leta, to je 1743, popravljena, obnovljena in okrašena še bolj kakor prej, čeprav ni tako trdno grajena, kakor je bila poprej, da se je celo treba bati, da bo ob kakem potresu utrpela še več škode kakor ob prejšnjih. Predolgo bi trajalo, ko bi opisal vso zgodovino te cerkve. Na kratko naj povem le, da je to hiša, ki je zdaj kolegij, cesar Wan Li dal očetu Mateju Ricciju in da je ta v njej postavil skromno svetišče, primerno takratnim razmeram. Nato je pod cesarjem Shunzhijem oče Adam Schall postavil novo cerkev s stolpom in uro, trdno zidano, lepo in udobno. Ko so se Francozi ločili od Portugalcev, so si Francozi začeli zidati novo svetišče. Tedaj so Portugalci in zlasti oče Tomaž Pereyra, potem ko so opustili svetišče očeta Adama Schalla, zgradili drugo, precej večje, po zgledu evropske arhitekture, v katerem so bili razen glavnega oltarja na vsaki strani še po trije oltarji, vsak v svoji kapeli. A ker temeljev niso dovolj utrdili, je utrpelo ob potresu veliko škode. In ko bi si morali ob obnovi prizadevati za utrditev temeljev, so se vsi trudili za njeno okrasitev. Tako imamo dovolj oplešano, toda ne dovolj trdno cerkev. Ni manjkalo takih, ki so si prizadevali ustaviti to obnovo, tako da so naslovili pismo s prošnjo na cesarja.”*¹⁰⁴

Hallerstein je bratu pisal o vsem mogočem. Pozabil ni niti pogrebne obreda, ki je bil drugačen kot jezuitski v Evropi: *“Ne bo neprimerno, da na kratko dodam nekaj o našem pogrebnem obredu, ki je v navadi tukaj in sem mu bil vsega skupaj priča na petih krajih. Brž ko torej umre kak naš, mu čez navadno obleko oblečejo duhovniško oblačilo in ga v isti postelji, v kateri je umrl, položijo na pare, tako kakor je v Evropi običajno pri laikih, razen da ga od glave do nog vsega pokrijejo s platneno ali belo volneno rjuho. Vsi naši prebivalci hiše nemudoma oblečejo žalno obleko bele barve iz običajno tkane volne. Hkrati s pokrivala odstranijo rdeč okrasek, ki ga običajno nosijo. Medtem v drugem prostoru ali na večjem dvorišču hiše*

¹⁰³ Mandarin Hallerstein, str. 255.

¹⁰⁴ Mandarin Hallerstein, str. 262.

postavijo rakev, v katero pokojnika prenesejo dan po smrti. Truplo mi s svečami in en duhovnik, oblečen v koretelj in štolo, s šestimi strežniki, ki imajo na sebi ravno tako koretlje, spremljamo vse do groba. Ta na istem kraju ostane najmanj devet dni."¹⁰⁵

Hallerstein nadaljuje še z bolj konkretnimi, pa tudi zanimivimi podatki: *"Gomila je slednjič takšna. Skopljejo jamo, globoko nekako dva sežnja, dolgo prav toliko, široko po seženj in pol, v celoti v krogu, obzidanem z opečnatim zidom, in z obliko sobe. Krsta počiva na dveh podolgovatih opečnatih podstavkih, gomilo pa pokrivajo podolgovate kamnite plošče, nad katerimi postavijo podolgovat obokan zid. Pred njimi stoji nagrobni kamen, visok kak seženj in pol. Nanj se z evropskimi in kitajskimi črkami zapišejo ime, rojstna dežela, starost, leta duhovništva, leto prihoda na Kitajsko in podobno.*"¹⁰⁶

V pismu bratu iz leta 1743 je zanimiv del, kjer avtor opisuje jezuitski vsakdanjik. Po njegovih besedah jezuitom v Pekingu živeža ne manjka, zato se nam poraja vprašanje, kdo jih je zalagal z njim. V nadaljevanju pisma dobimo odgovor. Nekaj besed namenja vinu, kitajskemu in tistemu, ki so ga pridelovali sami, vendar težkih simpatij do vina Hallerstein ne goji. Zanimiv je podatek, da so mašno vino uvažali iz Evrope. Tudi nad kitajsko hrano se Hallerstein ne pritožuje. Poleg hrane opisuje oblačila, ki so jih nosili jezuiti. Nosili so več različnih kosov, pač odvisno od priložnosti. Oblačila so si izdelovali in nabavljali sami, razen oblačil za najbolj svečane priložnosti, ki jim jih je podarjal cesar. Bili so pač del družabnega življenja v takratni družbi, poleg obiskovanja najrazličnejših praznovanj in dogodkov pa so molili tudi za cesarjevo zdravje. Kar se oblačil tiče so se popolnoma prilagodili kitajski stvarnosti. Tudi mašo so brali v kitajski opravi, kar se je seveda spodobilo že zaradi obreda samega.: *"V pismu, ki ste mi ga pisali 2. decembra 1739, me sprašujete o celotnem mojem življenju, kakršno imam tukaj. Kaj jemo, kako se oblačimo? Nas vzdržuje kitajski vladar ali Portugalci? Kako svobodno je oznanjevanje evangelija? O tem je lahko vaša prevzvišenost marsikaj izvedela iz pisem, ki sem vam jih pisal v prejšnjih letih. Tu bom dodal le nekatere stvari, da vaši prevzvišenosti ne bi ostal dolžan kakšnega odgovora. Kar zadeva živež, nam tukaj ne manjka ničesar, kar dela življenje prijetnejše. Kitajska, zlasti pa dvor in palača, imata namreč v izobilju vsega, kar je potrebno za življenje, čeprav hrana ni tako obilna, sočna in močna kakor v Evropi. Razen riža, kruha in vsakovrstnega mesa imamo tukaj tudi ne zelo močno in*

¹⁰⁵ Mandarin Hallerstein, str. 263.

¹⁰⁶ Mandarin Hallerstein, str. 264.

redko vino. Kitajskega ne more noben Evropejec piti brez nevarnosti, da bo zbolel. Nekoliko ga pridelamo iz grozdja naše hiše, vendar celo to ni vedno dobro in zdravo. Za maše uporabljamo evropsko vino, ki ga evropske ladje pripeljejo v Kanton. Sicer pa se moja usta ne branijo po kitajsko pripravljenih jedi. Neverjetno je, kakšno raznolikost in spremenljivost te vrste sem moral izkusiti in pretrpeti na svoji poti do sem. Obleka, ki jo imamo tukaj, sestoji iz škornjev, vrhnjega oblačila, nogavic, čevljev ali, in največkrat, nizkih škornjev, a vse je popolnoma drugačno kakor v Evropi. Čudno, čeprav sem vedel in vem, da se jih navajam, se mi vendar vse zdijo neudobne. K zgoraj naštetemu je treba dodati še drugo vrsto oblačila z rokavi, ki sega do sredine nog in je poleti s tkanine ali iz bele svile, pozimi iz temne svile, večinoma podložene z bombažem. Poletno tovrstno oblačilo se imenuje bunanqiu, zimsko pa mianao. Čezenj nosimo še eno do gležnjev segajočo obleko, ravno tako z rokavi, ki je preprosta ali podložena z bombažem ali s kožo, primerna za različne letne čase. Čeznjo oblečemo še eno, segajočo nekoliko nižje do kolen, ravno tako preprosto ali podloženo bodisi z bombažem bodisi s kožami, tako da so za različne letne čase našim potrebne štiri vrste tega oblačila, ki jim Kitajci pravijo dantie, rantie, miantie in pitie. Vsakdo potrebuje troje tovrstnih oblačil: slabše, ki ga imamo doma in je navadno izdelano iz grobe svile. Drugo, boljše, je iz snovi, ki jo imenujejo damaščansko. Oblečemo ga, ko gremo na delo ali ko se obiskujemo med seboj ali ko obiščemo koga drugega. Sledi še eno boljše, ki ga oblečemo, ko gremo na dvor ali na dan kitajskega novega leta, ali na cesarjev rojstni dan, ali drugič, ko po običaju gremo molit za cesarjevo zdravje. Zimske domače obleke so podložene z ovčjo kožo. Običajno jih rabimo, ko gremo ven. Tiste, s katerimi gremo na dvor, so podložene z lisičjimi ali tudi hermelinovimi kožami, ki nam jih večinoma podarja cesar. Nizki škornji so iz črnega usnja, z belimi, zelo grobimi in dokaj lepimi podplati. Doma uporabljamo čevlje, podobne opankam, za hojo zunaj pa nizke škornje, ravno tako v cerkvi in med mašo, ker je zelo nespoštljivo brati mašo brez škornjev, enako kakor brez pokrivala.”¹⁰⁷

Vrstica o oblačilih je zanimiva, saj nam še enkrat nazorno pokaže, da po stilu oblačenja jezuitski misijonarji niso odstopali prav v ničemer: “Naše obleke so po običaju te dežele najrazličnejših barv, razen rdeče in zelene, ki sta barvi igralcev.”¹⁰⁸

Avguštinovega brata Vajkarda je med drugim zanimalo, kako sploh shajajo na Kitajskem, kdo jih vzdržuje. Ne glede na to, da so jezuiti marsikaj prispevali k

¹⁰⁷ Mandarin Hallerstein, str. 264-265.

¹⁰⁸ Mandarin Hallerstein, str. 265.

blagostanju cesarstva, so bili vendarle prepuščeni predvsem darovom raznih ustanov, ki pa so vse imele korenine v Evropi. Na vprašanje izpred nekaj let Hallerstein bratu leta 1743 odpiše: *”Vaša prevzvišenost sprašuje, kdo skrbi za živež, kitajski cesar ali Portugalci? Odgovarjam, da ne prvi ne drugi. Kako se torej živimo? Od raznih ustanov, ki so jih nekoč ustanovili razni dobrotniki iz številnih evropskih dežel, verjetno najbolj iz Nemčije. Med temi ustanovami je ena Ferdinanda III. za dva misijonarja, druga pa ustanova münsterskega škofa Ferdinanda za nekaj misijonarjev. Nekaj je daroval tudi neki bavarski vojvoda, vendar mi ni znano, koliko, in menim, da je ta ustanova zamrla. S temi milodari shajamo ne ravno neudobno.”*¹⁰⁹

Hallerstein je bratu Vajkardu pisal tudi o slabem, o konkretnih zločinih, ki so stalno prežali na jezuite: *“Mesec dni pred njim [škof Peter Sans iz dominikanskega reda] sta bila v pokrajini Jiangnan enako kakor oni ponoči usmrčena dva redovnika iz naše družbe, prvi Portugalec Anton Ioze, drugi Italijan iz Benečije Tristan Attems, iz rodu preodličnih grofov Attemsov. Čeprav so ga [Tristana Attemsa] krajevni oblastniki in tudi predstojniki ječe hvalili kot poštenega in nedolžnega moža, je svojo nedolžnost vendarle moral plačati s smrtjo.”*¹¹⁰ Tragični dogodek nekaterih predanih misijonarjev, med katerimi so bili že Kitajci, ni pregnal in so vseeno ostajali na svojih lokacijah. Kakor leta 1749 pravi Hallerstein, so to počeli z veseljem: *“Mimo tega z veseljem ostajajo trije evropski misijonarji iz naše družbe in eden ali dva Kitajca v provinci Huguang, dva Evropejca in en Kitajec pa v Jiangnanu.”*¹¹¹

Kljub nenehnemu pomanjkanju zadostnega števila misijonarjev so si znali Hallersteinovi sobratje organizirati duhovno oskrbovanje ljudi. Usklajevali so se z brati iz francoske province, prav tako pa so jim bili v pomoč Kitajci, ki so že sprejeli krščanstvo in so Kristusa vestno in pobožno oznanjali naprej: *“V Henanu je en Evropejec iz naše družbe. Kristjane onkraj zida v Liaodongu in drugje oskrbujeta dva naša duhovnika Kitajca. Kristjane v Pekingu in okolici oskrbujemo sami, bodisi Evropejci bodisi Kitajci. Francoski očetje v svoji hiši zadnji dve leti izobražujejo pet kitajskih mladeničev, da bi jim mogli biti nekoč v pomoč.”*¹¹²

Lep primer, kako so tudi kitajski jezuiti pridobivali evropsko izobrazbo nam je Hallerstein zapustil leta 1766, ko je svojemu bratu zapisal: *“Lani sta se iz Francije vrnila na Kitajsko dva duhovnika, oče Štefan Yang in oče Alojzij Guo, ki sem ju nekoč*

---

¹⁰⁹ Mandarin Hallerstein, str. 265.

¹¹⁰ Mandarin Hallerstein, str. 267.

¹¹¹ Mandarin Hallerstein, str. 267.

¹¹² Mandarin Hallerstein, str. 267.

*poučeval v krščanskem nauku. Leta 1751 sta bila poslana v Francijo, da bi po zaključenih humanističnih, filozofskih in teoloških študijah vstopila v noviciat Družbe. Francoski očetje so namreč želeli, da bi se po končanem noviciatu brez zaobljub vrnila sem. Tedaj pa sta ju neka akademika popeljala naokrog po Franciji, da bi si ogledala različne obrate.*¹¹³

Med jezuiti je bila pogost pojav po drugi strani smrt. Leta 1766 je Hallerstein brata obvestil, da je s tega sveta za vedno odšel nadvse odličen mož, brat Castiglione. Med vrsticami lahko razberemo Hallersteinovo prepričanje, da bi bilo na svetu marsikaj drugače, če bi premogel več tako vrlih mož: *“16. julija letos [1766] je umrl brat naše družbe, Milančan Jožef Castiglione, odličen slikar, a še mnogo boljši redovnik. Živel je devetinsedemdeset let, če odvzameš nekaj dni. Od tega je petdeset let živel za Boga na tej pekinški postojanki in izgorel v njegovi službi. In Bog mu je dal milost pred obličjem treh knezov. Oprt na to milost bi z zgledi svoje skromnosti, ponižnosti, preudarnosti in potrpežljivosti mogel spreobrniti ta dvor, ko bi se dalo.*¹¹⁴

4.2 Odnos Azijcev, posebej Kitajcev, do misijonarjev Družbe

Kljub vsem nevšečnostim, ki so se dogajale jezuitskim misijonarjem na Kitajskem, so ti vseeno uživali, kar je bilo že povedano, kar visoko mejo spoštovanja s strani cesarja in ostalih nižjih organov cesarske in lokalne oblasti. Primer takšnega spoštovanja je Hallerstein navedel leta 1738 v pismu bratu Vajkardu: *“Cesar naj bi po smrti očeta Jožefa Suareza za pogrebne slovesnosti za pokojnikom daroval 200 taesov, neki drug podkralj pa naj bi jih velikodušno poklonil petdeset. Veliki ministri in dvorni uradniki niso imeli nobenih pomislekov, da ne bi očitno obiskovali naših cerkva in bivališč v Pekingu. Zaradi vsega, kar so tam videli, naj bi pokazali posebno spoštovanje. In tako naprej.*¹¹⁵ V istem pismu Hallerstein nadaljuje s primeri jezuitom izkazanega spoštovanja v kitajskem okolju in družbi: *“Preden končam, moram vaši prevzvišenosti v tolažbo in naši očetnjavi v čast povedati še, kakšen ugled in splošno spoštovanje si je s svojo krepostnostjo, pravičnostjo in vojaškimi izkušnjami pri vseh, tako pri kristjanih kot pri poganih in mohamedancih, tukaj pridobil pogumni junak,*

---

¹¹³ Mandarin Hallerstein, str. 279.

¹¹⁴ Mandarin Hallerstein, str. 280.

gospod Franc baron Gallenfels, brat našega očeta Karla, spovednika njenega veličanstva, portugalske kraljice.”¹¹⁶

Iz leto mlajšega pisma bratu se spet lepo vidi vedno prisoten dvom o cesarjevi naklonjenosti. V pismu opisanem primeru je cesar jezuite lepo sprejel ter jim izkazal časti in spoštovanje, ki gredo visokim gostom. Seveda mu sami niso ostali dolžni in so se gostitelju zahvalili tako, kot je bilo v tej deželi v navadi: *“Ko smo si nekoliko oddahnili od popotnih neprijetnosti, vročine in prahu, smo po štirinajstih dneh odšli v Yuenmingyoen, kar pomeni toliko kakor večna pomlad, se pravi v cesarjevo poletno rezidenco. Že prej smo po deželnem običaju poslali tja svoje darove. Medtem ko smo čakali na sprejem pri cesarju, nas je sicer obdaroval z različnimi jedili, a nam ni ničesar sporočil, kar so nekateri razumeli kot znamenje Evropejcem nenaklonjenega razpoloženja. Čez nekaj dni so nas poklicali tja in cesar nam je podaril lepo in dragoceno krzno, zraven tega pa vsakomur še kos svile za drugo oblačilo. Za to darilo smo se po kitajski navadi zahvalili tako, da smo se obrnili proti zahodu in se devetkrat priklonili do tal.*”¹¹⁷ V istem pismu zasledimo tudi stavek, ki nam da prav tako jasno vedeti, da položaj misijonarjev ni bil rožnat. Ne glede na časti, ki so jih prejeli in uživali od cesarja, so morali v nekaterih provincah delovati na skrivaj: *“Več jih je krščenih v provincah, kjer naši misijonarji delujejo na skrivaj.*”¹¹⁸

Znano je, da so bili Kitajci vraževerni ljudje. Danes se je to morda za malenkost spremenilo, saj kakor vsaka družba tudi kitajska “podlega” novim vplivom. Vseeno vraževernost v osnovi najbrž ne bo nikoli izkoreninjena. Po drugi strani je zavračanje nečesa novega potrebno jemati resno, še posebej zato, ker je veljalo, da so posledice lahko zelo nepredvidljive. Jezuiti, z vsem kar k njim sodi, so lep primer tega. O tem piše Hallerstein leta 1740 bratu: *“Novice, o katerih imam tokrat pisati, so znova večinoma žalostne. Ker pa razen kratkotrajne groze za nas niso imele dolgotrajnejših slabih posledic, si ne pomišljam na tem mestu spregovoriti o njih. Tukaj v Pekingu smo ponovno zgradili cerkev našega kolegija, ki se je zrušila zaradi potresa, pri čemer je stavba zlagoma postajala vse višja, morda višja, kot je bilo to vseh nekaterim Kitajcem. Neki kitajski učitelj je izročil cesarju pismo, da bi dosegel prepoved nadaljnje gradnje. V njem je kneza opomnil, da se bo, če nas ne pozove, naj prenehamo z gradnjo, tridesetega dne desetega meseca, ki ustreza 18. decembru po*

---

¹¹⁵ Mandarin Hallerstein, str. 233.

¹¹⁶ Mandarin Hallerstein, str. 233.

¹¹⁷ Mandarin Hallerstein, str. 244.

¹¹⁸ Mandarin Hallerstein, str. 246.

našem koledarju, treba bati potresa.”¹¹⁹ Hallerstein je, vidno pretresen nad takšnimi razlogi, nadaljeval z omembo cesarja, ki da je zadevo modro rešil: “Svojo napoved je [kitajski učitelj] utemeljeval s smešnim razlogom. Dejal je namreč, da to [grožnjo potresa] kažejo tiste kitajske pismenke, ki sestavljajo zlato število tekočega leta in da zmaj kitajskega cesarstva to leto počiva pod zemljo prav na tistem mestu, kjer prebivajo Evropejci. Zato da ne bo pustil nemaščevano, če se mu naloži breme tako težke zgradbe. Cesar je bolj iz strahu, da bi se vznemirilo ljudstvo, kakor da bi se vznemirila zemlja, skrivaj ukazal, naj za nekaj časa prekinemo gradnjo, ki pa jo lahko že drugi mesec prihodnjega leta nadaljujemo, kakor želimo.”¹²⁰

Kitajski cesarji tega obdobja so jezuite sprejemali, rekli bi lahko, da so jih tolerirali. V njih so videli “potencial”, prepoznali so njihovo široko znanje na nekaterih pomembnih področjih in so ga, v zameno za gostoljubje, ki so ga jezuiti uživali z njihove strani, s pridom izkoristili. Zapletlo se je pri kitajskih astronomih, ki se nikakor niso mogli privaditi, da v astronomiji in matematiki niso več sami, ampak si morajo mesto deliti še z drugimi, ti drugi pa niso bili kar nekdo, bili so Evropejci. Hallerstein je leta 1740 opisal, s kakšnimi obtožbami in provokacijami so imeli opraviti: “Znano je, kakšen trn v peti je kitajskim zvezdogledom to, da morajo videti v matematičnem dvornem uradu sedeti tudi naše redovnike, in to celo na visokem položaju. Zdaj so zoper nas spisali obrekljivo pritožbo in jo izročili cesarju, da bi nas, če že ne vrgli iz sedla, pa vsaj očrnili pri vsem ljudstvu. Vsebina spisa je bila, da se Evropejci na vso moč trudijo, da bi povsem izbrisali in izničili spomin na od davnine tako cvetoče kitajsko zvezdoslovje. Da bi to dokazali, navajajo, da si je oče Ferdinand Verbiest drznil iz opazovalnega stolpa v najtemnejši kot vreči vse stare kitajske umetelne naprave, ki so jih mnogo let s pridom uporabljali, in namesto njih v stolp postavil novo pripravo po evropski šegi. Da je šel oče Kilian Stumpf še dlje, ko je dal nekaj kosov omenjenih umetelnih priprav celo pretopiti, jih preliti v drug model in jih javno razstavil na omenjenem mestu kot znamenje zmage tuje znanosti, v posmeh domači. Da očeta Ignacij Kogler in Andrej Pereyra, ki sta bila zadolžena za matematiko, nista imela za bregom nič boljšega, marveč bi vneto spravila s poti vse preostanke kitajske davnine in z uveljavitvijo svoje na novo prinešene umetnosti uničila čast in ugled starodavne in na Kitajskem dolga stoletja uveljavljene znanosti,

---

¹¹⁹ Mandarin Hallerstein, str. 247.

¹²⁰ Mandarin Hallerstein, str. 248.

ko jima ne bi pravočasno stopili na prste.”¹²¹ Jezuiti so se čutili dolžne, da se morajo na zanje neutemeljena podtikanja utemeljeno in diplomatsko odzvati z dejstvi. O tem je istega leta Hallerstein pisal tudi bratu Vajkardu: “*Omenjena očeta, ki jima je ta spis, v tiskani obliki razširjen po vsej deželi, takoj prišel v roke, se le tega nista obotavljala zavrniti. Cesarju sta poslala dopis, v katerem sta dokazovala, da je oče Verbiest vse, kar je storil, storil po ukazu cesarja Kangxija, tako da se mu, ko se mu očita, da je izpolnil voljo tega velikega vladarja, očita, da je grešil zaradi svoje poslušnosti, čeprav se tej ne bi mogel izogniti, ne da bi bil nespoštljiv, kar je kaznivo. Nadalje sta zapisala, da je oče Stumpf res vлил nov temeniščni kvadrant, da pa se je to ravno tako zgodilo na zahtevo dvora, in sicer ne iz kosov uničene in pretopljene stare naprave, temveč iz kovine, ki mu jo je na cesarjev ukaz priskrbel neki mandarin, kakor se da ugotoviti iz gospodarskih knjig iz tistega časa. Da ona sama, očeta Kogler in Pereyra, nista zavrgla niti koščka spomina na kitajsko starodavnost, še manj pa izumila kaj novega. Tudi ju nihče ne more prepričati, da sta kadarkoli le z eno samo besedo nakazala ali kako drugače stremela k temu, da bi omalovaževala, zametovala ali celo uničevala staro in slavno kitajsko zvezdoslovje. Sklep je bil, da vsa obtožba torej ne temelji na resnici, temveč na zlobnih podtikanjih njunih zavistnih obrekovalcev.*”¹²² Kot izvemo v pismu, je za jezuitsko obrambo izvedel tudi cesar. Se pa Hallerstein v nadaljevanju sprašuje, ali je te ljudi sploh doletela kakšna takšna kazen, kot je bilo tisti čas za tovrstne prekrškarje v navadi. Ob tem zaslutimo modro vlogo cesarja, ki je očitno krmaril med domačimi navadami, lahko bi se reklo starodavno tradicijo ter vplivi in interesi Zahoda: “*Cesar je milostno sprejel obrambni spis. Vendar ni imel nobenega drugega učinka kakor tega, da so obtožbe padle v pozabo. Ne vemo, ali je te izprijene obrekljivce zadela kakšna kazen, pa tudi tega ne, kakšna je bila. Če bi si drznili priti pred cesarski prestol s takšnim laži polnim spisom, bi še za časa cesarja Yongzhenga svojo predrznost plačali, če že ne z glavo, pa vsaj s precej hudo kaznijo.*”¹²³

O bratu Frančišku Stadelinu smo v našem delu že zapisali nekaj besed. Na tem mestu naj vseeno ponovimo, kako slovesno in hvaležno so se celo cesar in dvorni ljudje od njega poslovili na zadnji poti. Hallerstein je leta 1740 zapisal: “*Pogreb smo opravili z vsem v tej deželi običajnim bliščem. Pospremili so ga mnogi kristjani in*

---

¹²¹ Mandarin Hallerstein, str. 248.

¹²² Mandarin Hallerstein, str. 248.

¹²³ Mandarin Hallerstein, str. 248.

*celo mnogi dvorni evnuhi, ki so bili poprej njegovi učenci v urarski umetnosti, da bi svojemu imenitnemu učitelju izkazali poslednjo čast. Sam cesar je v spomin na svoje zadovoljstvo zaradi uslug, ki jih je dolgo, zvesto in dobro opravljal brat Stadelin, poslal dvesto unč srebra in deset kosov svilenega blaga, da bi prispeval h kritju stroškov pogrebnega sprevoda.*¹²⁴

Leta 1741 je Hallerstein bratu potarnal o razmerah, kar zadeva matematike. Priznal je, da je bila kakor druge znanosti, ki so se jim posvečali jezuiti, vse manj cenjena. Ne cesar ne ostali velikaši naj ne bi poleg tega cenili nobene umetnosti razen slikarstva: *“Vašo prevzvišenost bo najbrž zanimalo, kakšen ugled uživa pri tukajšnjem dvoru evropska matematika. Odgovoril vam bom, da se mi, če govorim po pravici, zdi, da je naklonjenost Kitajcev našim evropskim znanostim zmeraj manjša. Velikaši dežele se tudi v tem ravnajo po cesarjevem zgledu, ta pa ne ceni skoraj nobene druge evropske umetnosti razen slikarstva. To povzroča, da je naš brat Jožef Castiglione pri vladarju vedno dobrodošel in da njegovo veličanstvo blagovoli velikokrat uporabiti umetniški čopič tega evropskega mojstra.”*¹²⁵ Cvetelo je torej spoštovanje jezuitske slikarske umetnosti. Hallerstein je že pred leti bratu omenjal brata Castiglioneja v povezavi s takratnim zavojevalsko uspešnim cesarjem Yongzhengom. Castiglionejeva umetnost pa je bila cenjena tudi zdaj, to je leta 1741: *“Castiglione je moral pred leti na ukaz cesarja Yongzhenga na šest klafter dolgo in dve klaftri široko ploskev naslikati sto tatarskih konj z njihovimi jezdec, vsakogar v svoji barvi in položaju. Sedanji cesar, ki mu je bila ta mojstrovina posebej pri srcu, je želel isto podobo prenesti v manjšo obliko, da bi jo imel vedno pri roki, in jo naslikati na svoj sončnik, kar je Castiglione v cesarjevo zadovoljstvo v kratkem času izvedel tako popolno in umetelno, da so mu morali evropski poznavalci izreči vso pohvalo, tako za prvo, večjo, kot za drugo, na tako majhnem prostoru naslikano podobo. To delo cesarju še ni bilo dovolj. Od Castiglioneja je zahteval, naj njega samega naslika v različnih velikostih, položajih in obleki. Zgodilo se je celo, kar je bilo na Kitajskem v preteklosti nezaslišano, da je namreč tega redovnega umetnika poklical v notranjost svoje palače, in sicer v zasebno sobo svoje cesarske soproge, ki je doslej ni smelo videti še nobeno evropsko oko. Privedel ga je tja in mu ukazal, naj s svojim mojstrskim čopičem naslika tudi njeno podobo. Castiglione je torej docela živo*

---

¹²⁴ Mandarin Hallerstein, str. 250.

¹²⁵ Mandarin Hallerstein, str. 252.

*upodobil oba, cesarja in cesarico, v popolno zadovoljstvo njunih veličanstev.*¹²⁶ V zaključku pisma, ki ga je Hallerstein bratu pisal leta 1741, je mogoče opaziti še avtorjevo upanje, da bi skozi to umetnost, edino cenjeno pri kitajskem cesarju, tudi njihova krščanska stvar pridobila na veljavi. Navedel je tudi način, kako bi bilo to mogoče izpeljati: *“Upamo, da bo milost, ki jo je ta ponižni umetnik in redovnik našel v cesarjevih očeh, ob svojem času ugodno vplivala na splošen položaj naše krščanske stvari. Mogoče bi lahko bilo ravno to upanje spodbuda evropskim umetnikom, zlasti tistim iz naše družbe, da bi s svojo umetnostjo, ki je trenutno skoraj edina priljubljena na kitajskem dvoru, služili Božji Cerkvi in pomagali že nekoliko izčrpanemu Castiglioneju. Pri tem nikakor ni treba, da bi bili v vseh zvrsteh slikarstva že popolni mojstri. Tudi Castiglione pred šestindvajsetimi leti, ko je prispel sem, še ni bil tak slikar, kot je dandanašnji. Ko se v Evropi dobro seznanijo s perspektivo, ki je temelj slikarske umetnosti, lahko brez težav pridejo sem. Z marljivo vajo in ob vodstvu omenjenega Castiglioneja bodo napredovali v ostalih zvrsteh slikarstva. Bog, za katerega delajo, bo nedvomno blagoslovil njihovo prizadevanje, katerega cilj je njegova slava.”*¹²⁷

Znano je, kako so Kitajci vezani na svojo zemljo, vseeno pa je jezuitom uspelo obdržati posest še iz časov slavnega Mateja Riccija in tudi cesarji Hallersteinovega časa so pravico do nje prenašali naprej. Nimamo sicer podatka, ali je šlo samo za neke vrste najem, ali pa celo za lastniško pravico. Hallerstein leta 1743 Ritterju takole zapiše: *“Po starosti in častitljivosti prednjači pred drugimi božja hiša kolegija, ki jo navadno imenujejo Nan tang ali južna cerkev, ker stoji južno od dvora. Trg pred to cerkvijo so cesarji prejšnje dinastije izročili očetu Mateju Ricciju. Sedanja dinastija pa je posest z novim milostnim pismom potrdila očetu Adamu Schallu. Oče Ricci je zgradil le majhno kapelo, oče Schall pa lepo, udobno in veliko cerkev v kitajskem slogu.”*¹²⁸ V nadaljevanju pisma Hallerstein navrže tudi zanimiv podatek o francoskih jezuitih in o odnosu cesarja Kangxija do njih: *“Cerkev svetega Odrešenika je veliki cesar Kangxi izročil v uporabo tistim očetom, ki so v to deželo prišli iz Francije.”*¹²⁹ Morda se zdi ta odprtost do drugih kultur in navad nekoliko nenavadna, vendar je potrebno vedeti, da je bila dinastija Qing mandžurska dinastija, kar pomeni tuja dinastija; Mandžurci so torej vladali večinskemu Han prebivalstvu. Po eni strani je

---

¹²⁶ Mandarin Hallerstein, str. 252.

¹²⁷ Mandarin Hallerstein, str. 252-253.

¹²⁸ Mandarin Hallerstein, str. 254.

¹²⁹ Mandarin Hallerstein, str. 255.

Hallerstein v omenjenem pismu lepo pojasnil kako so Kitajci gledali nanje, po drugi strani pa tudi, kaj so jezuiti sploh počeli in iskali na Kitajskem: *“Tukaj nas, tako na dvoru kot zunaj njega, poganski meščani ali mandarini sprašujejo, s kakšnim namenom smo prišli semkaj iz tako daljnih dežel. Brez ovinkarjenja jim prosto odgovarjamo, kakor so javno vseskozi odgovarjali naši predhodniki, da je naš cilj Kitajcem oznaniti Zhenjiao, pravi nauk, in sveto Božjo vero. Naš namen in glavni cilj našega bivanja v tem cesarstvu je ne le cesarju, ne le celotnemu dvoru, ne le vsem velikašem cesarstva, marveč slehernemu prebivalcu tako dobro znan, da nas vsakdo, ki nas pozna, imenuje učitelji postave Gospoda nebes, pridigarji tuje vere in tako naprej, ne da bi kaj dodal o naših umetnostih in znanostih. Tukaj nam dovolijo, da, v skladu s svojim temeljnim poslanstvom, javno opravljamo vse misijonarske naloge. Ni torej tako kot drugod, kjer morajo naši službo misijonarja opravljati zelo pazljivo in na skrivaj.”*¹³⁰ Hallerstein pismo zaključil z že večkrat izraženo željo, da bi namreč lahko uspeli v svojem poslanstvu: *“Tako vaša prevzvišenost uvideva, kakšnem položaju je stvar naše svete Cerkve na Kitajskem. Mi, ki živimo pred očmi dvora in mesta Peking, moramo zmeraj paziti, da ne dopustimo ničesar, ob kar bi se nezaupljivi Kitajci z veseljem spotaknili, in da iščemo vedno nove poti, kako bi si zagotovili njihovo naklonjenost in spoštovanje.”*¹³¹

Pozneje so se razmere žal poslabšale. Leta 1749 je Hallerstein Nikolaju Giampriamu opisal, kako je padel v nemilost pri kitajskih sodnikih. Kot resnicoljuben kristjan je Hallerstein na sodišču priznal svoja dejanja, za kar bi lahko sledila resna kazen. Vendar je tudi tokrat posredoval cesar: *“Celo nam, ki smo vendar pod varstvom kitajskega vladarja, ni bilo prizanešeno. Jaz in oče Feliks de Rocha sva stala pred poganskimi sodniki, kjer jih ne bi odnesla brez kazni, ker sva priznala, da sva med naše kristjane razdeljevala različne knjige, slike in podobne reči, ki naj bi služile spodbujanju pobožnosti, ko se naju ne bi usmilil cesar in naju oprostil vsake kazni.”*¹³²

Poleg osnovnega poslanstva je bila za Hallersteina in družbo, kot rečeno, pomembna astronomija. Z njo so se sicer bolj ukvarjali na cesarjevo željo, a je imela tudi spodbudne diplomatske učinke: *“Seveda v te dežele nismo prišli zaradi astronomije, vendar ne zamudimo nobene priložnosti, ki nam ostane ob našem*

---

¹³⁰ Mandarin Hallerstein, str. 256.

¹³¹ Mandarin Hallerstein, str. 256.

¹³² Mandarin Hallerstein, str. 257.

glavnem poslanstvu, da bi se ukvarjali s to znanostjo. Deloma zaradi tega, da bi nadaljevali dopisovanje z evropskimi učitelji, deloma zato, da bi Kitajce prepričali, koliko jim še manjka do popolnega obvladovanja te umetnosti, zaradi česar nas še potrebujejo. Če bi odobravanje poželi nekateri kitajski lažni učitelji, ki se celo na dvoru izdajajo za popolne mojstre astronomije, bi bilo med zadnjim splošnim preganjanjem kristjanov in Evropejcev tudi za nas zelo hudo.”¹³³

Cesar je jezuitom poklonil tudi kraj zadnjega počitka, o čemer Hallerstein piše bratu v pismu iz leta 1743: “Ko se pride do pokopališča, ki je v celoti obdano z zidom in nam ga je en del podaril cesar Wan Li, drugi del pa cesar Kangxi, položijo rakev na sredino v tamkajšnji kapeli blažene Marije Velike, ki je prostorna in lepa.”¹³⁴

Dejstvo je, da so bili jezuiti precej vplivni v takratni Evropi, s svojimi misijoni pa tudi na drugih celinah. V Evropi jim je vpliv dajal njihov, lahko bi rekli, poseben položaj. Bili so zaupniki in spovedniki prenekateremu evropskemu vladarju. Tudi zato se je začelo krepiti sovraštvo do njih, saj bi zaradi specifičnosti svojega položaja in funkcij lahko postali nevarni.¹³⁵ Znamenje tega zaslutimo iz Hallersteinovega pisma bratu Vajkardu z letnico 1743: “V spremstvu presvetle portugalske kraljice sta oče Jožef Ritter in njegov tovariš oče Karel Zuia, zato menim, da izmenjava pisem med njima in vašo milostjo ne bo težka ter da bomo lahko mi z njima zlahka, varno in hitro prišli v stik. Torej ni nobenih zadržkov, da vaša prevzvišenost meni namenjenih pisem ne bi izročila njima. Ravno ko to pišem, glej, je nastal trušč. Prišla so pisma, med njimi tisto, ki sem ga pričakoval od očeta Foureauja, v njem pa pismo vaše prevzvišenosti, naslovljeno name iz Neuhausu na Češkem (danes Jindrichov Hradec).”¹³⁶

Kitajski cesarji so jezuite načeloma sprejemali in tolerirali, a so morali ti tudi kaj “doprinesti”. Duhovnost in oznanjanje vere je bila cesarjem bolj ko ne na zadnjem mestu. Bratu Vajkardu je Hallerstein na primer opisal en tak primer: “Po plačilo za svoje apostolsko delo je odšel oče Erenbert Fridelli, Avstrijec iz Linza, ki je dopolnil sedemdeset let, od katerih je sedemintrideset let deloval kot misijonar na Kitajskem. Leto potem, ko je prišel na Kitajsko, je bil, ko je cesar Kangxi odredil izdelavo zemljevida celotnega kitajsko-tatarskega cesarstva, med drugimi poklican tudi on, da

---

¹³³ Mandarin Hallerstein, str. 259-260.

¹³⁴ Mandarin Hallerstein, str. 264.

¹³⁵ Im Hof, Evropa, str. 174-175.

¹³⁶ Mandarin Hallerstein, str. 261.

bi k temu velikemu podjetju prispeval svoj delež.”¹³⁷ Brat Fridelli je po Hallersteinovih besedah prispeval ogromno v konkretno dobrobit kitajskega cesarstva: *“In zares je prispeval večjega kakor kdor koli drug. Saj je v devetih letih na zelo nadležnih potovanjih obredel vse razsežno kitajsko cesarstvo, od njegovih najjužnejših meja v provinci Yunnan tja do skrajnega severa Tatarstana, ki je še pod oblastjo vladarja Kitajcev.”*¹³⁸ Ni pa bil zemljevid vse kar je omenjeni brat počel v svojem dolgem misijonarjenju na Kitajskem. S svojimi mojstrskimi idejami je vzbudil simpatije tudi pri domačih prebivalcih: *“Po vrnitvi s tega potovanja je bil imenovan za predstojnika rezidence sv. Jožefa v Peking in ji je bil na čelu šest let. V tem času je od temeljev do strehe postavil cerkev sv. Jožefa, srednje velikosti sicer, a ne srednje trdnosti gradnje in lepote. Ko je ves Peking leta 1730 stresel potres in porušil toliko stavb, ta cerkev ni utrpela niti najmanjše škode. K njeni lepoti sta prispevala dva brata naše družbe, florentinski stavbenik Ferdinand Moggi in milanski slikar Jožef Castiglione. Čeprav se niti za ped nista odmaknila od evropskih stavbnih in slikarskih pravil, kar nekateri v tem času štejejo za nujno, da bi umetnost približali kitajskemu okusu, je ta stavba vendarle všeč Kitajcem in Tatarom, tako da si jo še zdaj vsako leto pridejo ogledat preštevilni obiskovalci, zlasti med kitajskim novim letom, ko so uradi zaprti. Tisto, kar v cerkvi vsi najbolj občudujejo, je glavni oltar, ki se ne razlikuje mnogo od rimskega oltarja sv. Alojzija. V sredini cerkve je kupola, kakor ji pravijo, naslikana po pravilih perspektive. Gotovo se bodo tisti, ki bodo v prihodnjih stoletjih prišli v ta del sveta, čudili, da je mogoče v teh krajih najti takšna svetišča.”*¹³⁹ Kljub temu, da je imel oče Erenbert Fridelli ogromno zadolžitev in odgovornosti, je po Hallersteinovem pisanju iz leta 1743 vseeno živel življenje pravega misijonarja in duhovnega delavca in je temu ostal zvest do konca svojega polnega življenja: *“Po šestih letih je oče Erenbert odšel na kolegij, ki mu je prav tako šest let stal na čelu kot rektor. Ko je s tem končal, se je vrnil v rezidenco sv. Jožefa in preostala leta svojega življenja v celoti posvetil apostolskemu delovanju, ki ga tudi tedaj, ko je bil predstojnik, ni nikdar opuščal.”*¹⁴⁰

Različni cesarji so sicer različno gledali na misijonarje, a večina jih je vsaj tolerirala, in kakor smo že opozorili, njihovo bivanje na Kitajskem dejansko lajšala. K temu je pripomogel trud jezuitov, da bi upoštevali navade te, tako drugačne dežele:

---

¹³⁷ Mandarin Hallerstein, str. 262.

¹³⁸ Mandarin Hallerstein, str. 263.

¹³⁹ Mandarin Hallerstein, str. 263.

¹⁴⁰ Mandarin Hallerstein, str. 263.

“Prvo leto, ko smo prišli sem in smo po običaju ob praznovanju kitajskega novega leta šli na dvor, kjer je bilo treba biti ob prvem svitu in pogosto čakati vse do poldneva, smo se cesarju mi in vsi mandarini zasmilili, čeravno smo bili oblečeni v dve, če ne tri kože, kakor jaz, zaradi neznosnega mraza tisti dan.”¹⁴¹

Položaj na Kitajskem za jezuite nikoli ni bil lahek in enostaven. Tudi ko jih je cesarska oblast tolerirala, ali celo podpirala, so imeli nemalo problemov na nižjih, lokalnih nivojih. Kitajsko cesarstvo je bilo velika tvorba, ogromna po svoji površini in prebivalstvu, zato je bilo nemogoče pričakovati, da bi morebitni cesarski odloki lahko prišli v vsak kotiček te ogromne države. Leta 1749 je Hallerstein “bratu v veri” Nikolaju Giampriamu opisal položaj sobratov misijonarjev v nekaterih drugih jugovzhodnoazijskih kraljestvih. Po pismih sodeč so imeli ti jezuiti boljše pogoje za opravljanje svoje službe: *“Na kočinčinskem in vietnamskem dvoru sta naša evropska misijonarja, oče Jožef Neugebauer na prvem in oče Venčeslav Paleček na slednjem, v veliko varnejšem, pa tudi veliko ugodnejšem položaju, saj ju nihče ne ovira pri njunem delu. Ko je omenjeni oče Paleček svojemu kralju razložil namen svojega potovanja z zahoda na vzhod, je vladar, poln občudovanja, vzkliknil: Kako neki moremo preganjati vero, ki ima take učitelje? Hkrati je ukazal vse, ki so bili še zaprti zaradi te vere, [izpustiti?] in prepovedal kogar koli nadlegovati zaradi nje. Tudi cesar in številni manjši vladarji v mogulski državi so nam in našemu nauku zelo naklonjeni.”¹⁴²*

Astronomija je bila veda, ki so se ji jezuiti, poleg nekaterih drugih ved, bolj posvečali. Ne moremo reči, da so si lastili monopol, vsekakor pa so se veliko izobraževali na teh področjih, zato rezultati niso bili naključje. Hallerstein nam je v pismu, namenjenem bratu, zelo dobro opisal, zakaj so se jezuiti tudi na Kitajskem ukvarjali z astronomijo. Iz pisanja je sicer opaziti, da ta veda ni bila njihova prva skrb oziroma ni bilo tisto, kar bi si želeli na Kitajskem početi: *“Vsekakor se s temi rečmi ne ukvarjamo, da bi razširjali in izboljševali astronomijo. Vendar si ne moremo privoščiti, da tega ne bi počeli, kolikor le imamo prostega časa in moči, ker je to potrebno, da bi ohranili našo postojanko. Najprej zato, da bi širili stike s tistimi, ki nam morejo biti v pomoč, nato pa tudi, da bi nekateri Kitajci uvideli, koliko jim trenutno še manjka, da bi sami obvladali astronomijo. O tem si nekateri nevedneži sicer že upajo govoriti, čeprav jim Kitajci sami ne verjamejo, še najmanj pa jim*

---

¹⁴¹ Mandarin Hallerstein, str. 265.

¹⁴² Mandarin Hallerstein, str. 260.

verjamejo na dvoru in v vladi. Ne vem namreč, ali bi v tej splošni stiski obdržali to pekinško postojanko, ko bi tam v to verjeli.”¹⁴³

Hallerstein je v pismih bratu omenjal še druga kraljestva v tem delu Azije. Nekako se ne moremo znebiti občutka, da je bilo za misijonarje, kot je bilo že rečeno, tam bolje poskrbljeno. Morda temu vseeno ni bilo tako in je Hallerstein na te kraje gledal preveč oddaljeno. Kakor koli, leta 1749 je zapisal: “V misijonu v Kočinčini je vse mirno. Misijonarji svobodno opravljajo svoje evangeljsko poslanstvo. Kralj se je namreč obrnil na senat v Macau in dosegel, da so mu poslali ljudi, kakršne po njegovih besedah pošiljajo kitajskemu vladarju, v prvi vrsti matematike in zdravnike. In res je takrat, ko sem sam odšel iz Macaa v Peking, tja odpotoval oče Janez Sibert iz češke province, ki je imel pri kralju veliko veljavo, nekaj zaradi znanja matematike in zdravilstva, veliko bolj pa spričo krepostnosti in hitrega delovanja, s čimer je močno povzdignil krščansko stvar. Ko ga je ugrabila prehitra smrt, ga je nasledil oče Karel Slamenski, prav tako Čeh, dober zdravnik in kirurg. Tudi ta je naglo umrl in sumijo, da je bil zastrupljen. Menda je zdaj tisti, ki ima na dvoru veljavo, oče Jožef Neugebauer iz avstrijske province.”¹⁴⁴ V Kočinčini naj bi bili jezuiti ob sprejemih deležni velikih časti: “Zato so poslali nekakšne poslance, ki so z veliko častjo in velikim spremstvom pripeljali omenjenega redovnika z njegovim tovarišem, očetom Kaiserjem iz bavarske province. Privedli so ju na dvor in ju častno sprejeli, potem pa sta prevedla, kar je zahteval kralj. Nato so ju mnogo spraševali o matematiki, vendar sta odgovorila, da nista matematika. Na vprašanje, odkod bi se dalo poklicati matematike, sta dejala, da je treba po takšne iti v Macao, vendar nista prepričana, da bi se v tem trenutku dalo tam najti koga izmed njih. Na kraljev ukaz so možje takoj odšli v Macao, z njimi pa po predstojnikovem ukazu neki sobrat pomočnik iz naše družbe, po rodu Vietnamec. Ko so te novice in poslanci prišli v Macao, se je za to pot ponudil oče Simonetti, že skoraj sedemdesetletnik, a še trdnega zdravja, skupaj z nekim očetom Gumbom iz gornjerenske province. Ker sta oba pripadala kitajski viceprovinci, jima je pot tja dovolil oče viceprovincial. Zdaj pričakujemo zadnjih novic o tej odpravi.”¹⁴⁵

Poleg astronomije je znal kitajski cesar jezuite porabiti tudi pri graditeljstvu. Ker so se bratje pri tem izkazali, je cesar kazal vidno zadovoljstvo: “Medtem cesarju

---

¹⁴³ Mandarin Hallerstein, str. 269.

¹⁴⁴ Mandarin Hallerstein, str. 270.

¹⁴⁵ Mandarin Hallerstein, str. 270

ob njegovi predmestni palači zidajo majhno palačo v evropskem slogu z vodometom, ki mu Portugalci pravijo izviri de repuno: za gradnjo palače je odgovoren brat Castiglione, za vodomet pa Francoz Benoit, ki je prišel šele pred kratkim. Delo dobro napreduje, s čimer je cesar zelo zadovoljen.”¹⁴⁶

Leta 1749 Hallerstein bratu Vajkardu opisuje, kako so jezuiti ta čas padli v nemilost tudi v Pekingu, ki je bil do tega razburkanega časa oaza relativne tolerance. Kakor je moč razbrati, jim je bil cesar sicer naklonjen, a imeli so očitno premajhen vpliv, da bi sploh lahko prišli v cesarjevo bližino. “Tudi v Pekingu so poskusili mnoge stvari zoper nas. Portugalec oče Feliks de Rocha in jaz sva celo že stala pred sodiščem, češ da sva kristjanom dajala knjige o sveti veri, molitvenike, slike, rožne vence in podobne reči. Toda cesar nama je prizanesel, ko mu je sodnik predložil zadevo. Najprej: da pekinški bratje ne bi mogli pomagati bratom v provincah in skupni stvari, so nam dostop do cesarja, do katerega je že samo po sebi redko mogoče priti ali sploh ne, zaprli tako pretkano, da nam spodleti vse, kar koli načrtujemo ali poskušamo. Tako lahko štejemo celo za uspeh, da smo sploh ohranili to postojanko v Pekingu.”¹⁴⁷

V istem pismu se Hallerstein dotakne še druge cesarjeve strani. Bratu pravzaprav napiše tisto, kar je bilo že znano, a z njegove strani še očitno nikoli, zaradi razmer, izrečeno: “Medtem si [cesar] prizadeva, da bi bilo videti, da nas v Pekingu ščiti in da razmišlja enako, kakor je razmišljal njegov oče in predhodnik: V provincah ničemur ne koristijo, da so navzoči v Pekingu, pa je koristno za državo.”¹⁴⁸

Ker je šlo za portugalsko provinco, je bilo pričakovati, da se bodo zadeve odvijale tudi na najvišjem nivoju, na ravni diplomatskih odnosov. Celó pri po naravi optimističnem Hallersteinu lahko glede tega opazimo senco dvoma in pesimizma. Leta 1749 bratu zapiše: “Vaša prevzvišenost je že od drugod izvedela, da se je na portugalskem dvoru pripravljalo poslanstvo, ki so ga nameravali poslati na pekinški dvor. Letos smo mislili, da bo to poslanstvo prišlo še v tem letu, vendar smo stežka verjeli. Včeraj, 8. oktobra, so me po ukazu cesarja, ki se je mudil v Tatarstanu, izprašali, kdo je prišel kot poslanec za časa vlade Yongzhenga in ali je prišel, da bi prinesel tribut (jingong), ali zaradi česa drugega. V skladu s splošnim mnenjem sem odgovoril, da je prišel po drugih opravkih, ne pa, da bi prinesel tribut. Spričo tega

---

¹⁴⁶ Mandarin Hallerstein, str. 272.

¹⁴⁷ Mandarin Hallerstein, str. 267.

¹⁴⁸ Mandarin Hallerstein, str. 267-268.

izpraševanja smo vsi sklepali, da je odposlanec že v Macau in da je cesarja na njegov prihod opozoril kantonski podkralj. Zdi se, da so to poslanstvo poslali na prošnjo nekaterih izmed nas, brez nekega skupnega sklepa. O da bi izpeljali zadevo častno za portugalski dvor! Nikogar namreč ni, ki bi upal, da bo prinesla kak sad za vero. Kaj naj namreč tudi bo? Da bi dovolili misijonarjem živeti v provincah?”¹⁴⁹

Razmere so se za jezuite, kristjane in Evropejce začele resno zapletati; za jezuite toliko bolj, ker je postajal njihov položaj v Evropi vse bolj negotov.¹⁵⁰ Leta 1749 je Hallerstein o tej situaciji lahko zapisal samo eno: *“Tega se ne bo dalo doseči na noben način. Da bi nam dovolili ostati v Pekingu? To pa tako želi tukajšnji dvor, ker nas potrebuje.”*¹⁵¹

Štiri leta kasneje so jezuiti kljub temu še vedno delovali na Kitajskem. Kakor vidimo iz pisma bratu, je Hallerstein dosegel celo napredovanje v kitajski družbi in na kitajskem dvoru. Postal je mandarin tretjega reda, kar je bil za tujca nedvomno velik uspeh. Očitno se je tudi odnos do jezuitov in tujcev na Kitajskem nekoliko spremenil: *“Cesar je sprejel poslanika z vsemi častmi in naklonjenostjo. Mimo običajev in sloga tega dvora in cesarstva je zanj priredil dve gostiji, na katerih je bil sam navzoč, in tri sprejeme. Po prvem sprejemu mi je za napore in prizadevnost na potovanju podelil dostojanstvo tretjega reda. Za kritje stroškov je primaknil dva tisoč unč srebra, kar ustreza pet tisoč dukatom in smo jih zares vse porabili za pot in stroške poslanstva.”*¹⁵²

Evropske dežele so v 18. stoletju s Kitajsko gojile dokaj intenzivne diplomatske stike. Hallerstein leta 1753 omenja portugalsko poslanstvo in bratu Vajkardu mimogrede pove, da naj bi ga za spremstvo predlagal sam kralj: *“Vaša prevzvišenost že od drugod ve, da je portugalski dvor poslal poslanstvo h kitajskemu cesarju. Ker je bilo vreme ugodno, je avgusta lani, to je 1752, prispelo v Macao. Dne 2. oktobra sem v Peking prejel poslanikovo pismo, v katerem mi je razložil namen poslanstva in me prosil, naj sam pridem v Macao, da bi sprejel poslanstvo in ga odpeljal v Peking. Svojemu pismu je priložil pismo presvetle portugalske kraljice matere, s katerim me je blagovolila priporočiti. Iz pisem drugih naših tovarišev sem razbral, da je bila to želja presvetlega in nadvse pobožnega kralja samega.”*¹⁵³

---

¹⁴⁹ Mandarin Hallerstein, str. 269.

¹⁵⁰ Im Hof, Evropa, str. 174-175.

¹⁵¹ Mandarin Hallerstein, str. 269-270.

¹⁵² Mandarin Hallerstein, str. 273.

¹⁵³ Mandarin Hallerstein, str. 272.

Leta 1761 je cesar ponovno želel, da bi Hallerstein opravil delo zanj. Vendar je bil že relativno v letih, vsa ta potovanja pa bi bila naporna, kar je sporočil tudi bratu v pismu: *“Cesar hoče imeti nov zemljevid teh pokrajin, kajti v času cesarja Kangxija smo izdelali dovolj dobrega (a ne teh pokrajin). Dejal je, da bom moral enkrat ali dvakrat na pot, da ga bom narisal. Nekateri naši so me spodbujali, naj se podam v to, prijatelji od drugod pa so mi odsvetovali. Sam sem ostal miren. Naposled je cesar odločil, da je treba prizanesti moji starosti in šibkim močem. Odide naj tisti, ki je pred leti šel z menoj na pot ob izdelavi zemljevida pokrajine Muran, ki je zunaj severnega zidu. Za spremljevalca naj si izbere, kogar hoče.”*¹⁵⁴

Vladajoča mandžurska dinastija Qing je bila v 18. stoletju še posebej uspešna pri osvajanju novih ozemelj, katerih zemljevide naj bi risali prav jezuiti. Hallerstein leta 1764 bratu piše o velikih osvajanjih cesarja Qianlonga, ki je za zemljevid novo osvojenih dežel uporabil jezuitska misijonarja. Po cesarjevem mnenju sta nalogo dobro opravila, čeprav je iz Hallersteinovega pisanja moč razbrati, da njun način dela ni mogel biti najbolj znastven: *“Cesar je zasedel vse kalmiške dežele, kar sta načrtovala že njegov ded in oče, in jih utrdil s stražami. Kalmiško ljudstvo je v glavnem iztrebil. Nekateri dinaste so odpeljali semkaj, drugi so odšli v Perzijo, Buharijo ali Sibirijo. Cesar je želel, naj se dva Evropejca odpravita tja, da bi narisala zemljevid tega območja. Odšla sta oče Feliks de Rocha in oče Jožef Espinha, oba Portugalca, ki sta edina zmogla napore takega potovanja. Čez leto dni sta se vrnila z zemljevidom, narejenim brez vsakega astronomskega opazovanja ali geodetskega postopka. Kljub temu je bil cesar zadovoljen.”*¹⁵⁵

Vsak vladar, ki niza uspehe, ali pa tudi ne, želi to ovekovečiti, in vladar mandžurske dinastije Qianlong pri tem seveda ni bil izjema. Ker se je navdihoval pri umetninah iz Evrope, je za doseganje uspeha spet zadolžil jezuite, saj ni dvomil, da temu ne bi bili kos. Leta 1764 Hallerstein bratu to lepo obrazloži: *“Kar sem v pismu pozabil, pišem tukaj. Naš cesar želi, da bi v Evropi izrezali in natisnili šestdeset podob, ki prikazujejo boje v vojni, ki jo je v minulih letih bil zoper Kalmike in njihove sosede ter zoper prej podvržene mohamedance. Po vojni je dal naslikati šestnajst velikih slik, s katerimi je okrasil svoj dvor. Pozneje so mu prišle v roke neke podobe augsburškega kiparja Rugendasa, ki prikazujejo podobne prizore. Bile so mu všeč. Zato je ukazal našemu bratu Jožefu Castiglioneju, Milančanu, ki je star*

---

¹⁵⁴ Mandarin Hallerstein, str. 276.

¹⁵⁵ Mandarin Halerstein, str. 277.

osemisedemdeset let in je že devetinštirideset let v Pekingu, a mu oči in roke še dobro služijo, Čehu očetu Ignaciju Sichelbartu, francoskemu bratu Dioniziju Atturetu in rimskemu očetu Damascenu, avguštincu iz Kongregacije za širjenje vere, naj te velike slike spravijo v manjšo obliko.”¹⁵⁶

O razumevajočem odnosu predstavnikov višjih kitajskih oblasti Hallerstein poroča tudi leta 1765. Nekateri oblastniki so ravnali zelo dobrohotno in človeško. Seveda pa je k temu pripomoglo tudi jezuitsko ravnanje: *“Pred leti, ko sem bil šele dodeljen za pomočnika očetu Ignaciju Koglerju, sem se mandarinu, ki me je zaradi svoje službe odpeljal pred cesarja, zahvalil, brž ko se je vrnil. Povabil sem ga, naj blagovoli obiskati naš kolegij in našo cerkev. Obljubil je in prišel. Dal sem mu nekaj daril in stekleničko brazilskega tobaka. Z veseljem jih je sprejel. Ko je nedolgo zatem postal podkralj v Shanxiju, je ob nastopu službe našel tam v ječi nekega evropskega misijonarja, prijetega pred nedavnim. Ko bi moral o njem poročati cesarju in sodnemu uradu, kar bi povzročilo velike nevšečnosti, ga je le na kratko izprašal, nato pa ga izročil samim kristjanom, da ga odpeljejo v Macao, pri čemer mu je dal s seboj popotnico in vprežno živino. Med namestniki krajev in provinc imamo veliko znancev ali prijateljev te vrste, ki znajo narediti tako, da sami razsojajo v zadevah ne samo kristjanov, temveč tudi misijonarjev.*”¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ Mandarin Hallerstein, str. 277.

¹⁵⁷ Mandarin Hallerstein, str. 278-279.

5 Hallerstein in (katoliško) krščanstvo

5.1 Hallersteinova osebna vernost

V pismih, ki jih je pisal v Evropo, se velikokrat izraža Hallersteinova osebna vernost oziroma pobožnost. Pravzaprav je ta vseskozi prisotna, vodila ga je tudi v najtežjih preizkušnjah. Leta 1735 je Hallerstein Frančišku Molindesu, provincialu avstrijske province, na primer pisal: *“Toda te bolezni mi Bog ni poslal za smrt, marveč v svojo slavo, in zdi se, da me je s tem, ko me je preizkusil tudi določil za težja potovanja.”*¹⁵⁸ Na svoje poslanstvo se je temeljito duhovno pripravljaj. Čeprav mu znanje z različnih področij ni bilo tuje, je bilo njegovo osnovno poslanstvo vendarle širjenje vere, iz česar je črpal tudi, ko je iskal duhovno moč zase. V pismu, ki smo ga že omenili, piše: *“Tukaj se spominjam tistega izreka sv. Hieronima, na katerega sem naletel 10. maja 1734 ob svetniku meseca, starozaveznem Jobu, ob tem izkušenem in zelo preizkušenem učitelju potrpežljivosti. Izrek se glasi: Skozi težave, nadloge in stiske si moramo utreti pot k slavi in se bojevati z nesrečami, težavami in napani, da bi dosegli venec zmage (sv. Hieronim).”*¹⁵⁹ Na trpljenje je bil Hallerstein pripravljen, saj, kot je zapisal v istem pismu, ga je na to opomnil tudi Bog: *“Zato sem skupaj premislil izrek svetnika meseca s pripisanim komentarjem in vaše pismo ter povsem jasno spoznal, da me je Bog s tem želel opomniti, naj se krepko pripravim na trpljenje.”*¹⁶⁰ V svoje poslanstvo je šel pogumno in z jasnim namenom, postavljal ga je celo pred svoje življenje in bil ”nebesom” zanj iskreno hvaležen: *“Dolžna hvala nebesom! Ne bojim se ničesar in tudi menim, da moje življenje ni omembe vredno, samo da dokončam svoj tek in dovršim službo, ki sem jo prejel od Gospoda Jezusa, da izpričam evangelij o Božji milosti (po sv. Pavlu).”*¹⁶¹ Leta 1736 je bratu zapisal: *“Priporočam se vam v trajno misel in v spomin pri daritvi svete maše. Bog, ki me je izbral, naj me tudi preoblikuje v primerno orodje, da bom povečal njegovo slavo pri poganih.”*¹⁶²

Primarna Avguštinova dejavnost je bila, kot rečeno, misijonarstvo. V pismu bratu iz leta 1738 je v tej zvezi takole izrazil svojo vero v Božjo previdnost: *“Ko pa me bo Bog pripeljal do končnega cilja mojega potovanja in bom pridobil več časa,*

---

¹⁵⁸ Mandarin Hallerstein, str. 227.

¹⁵⁹ Mandarin Hallerstein, str. 227.

¹⁶⁰ Mandarin Hallerstein, str. 228.

¹⁶¹ Mandarin Hallerstein, str. 228.

¹⁶² Mandarin Hallerstein, str. 231.

bom v Evropo zagotovo poslal karseda obsežno poročilo o vsem, kar se je meni in mojim sopotnikom zgodilo na poti od Lizbone do Kitajske. Zmeraj sem se moral [tolažiti?] z veliko modrostjo Božje previdnosti in si ponavljati: Kakor je bilo Gospodu všeč, tako se je zgodilo, slavljen bodi ime Gospodovo!”¹⁶³ V istem pismu tudi ni pozabil omeniti, kako da je hvaležen Bogu, da je dobrega zdravja. Boga je prosil za milost, obenem pa omenil, da mu manjka tisto pravo resnično zadovoljstvo, ker še ni začel prav misijonariti. Ničesar ni počel proti Božji volji, zato je upal, da bo to zadovoljstvo našel pri “poganih”, katere mu je Najvišji namenil za spreobračanje. Hallersteinova vera v Boga je ostala neomajana, pomagala mu je, da se je lažje soočal s specifičnimi razmerami: “Zato sem, Bog bodi zahvaljen, tukaj tudi tako dobrega zdravja kot vedno v Avstriji. Vendar pri vsem tem nimam resničnega zadovoljstva, za katerega upam in želim, da ga bom našel edinole pri tistih poganih, za katerih speobrnitev me je določil Bog. Da pa bi se moje upanje in moja želja kmalu izpolnila in da bi mi Najvišji velikodušno dal za tako veliko delo potrebno milost, naj vaša prevzvišenost nikoli ne pozabi prositi zame pri svoji vsakdanji daritvi svete maše.”¹⁶⁴

Bliže misijonarskemu cilju je bil Hallerstein leta 1740, ko je bratu poročal o svojem prihodu v Peking: “Končno sem z Božjo pomočjo dosegel cilj svojega dolgega potovanja, saj sem 13. junija tega leta [1740], na praznik portugalskega čudodelnika sv. Antona Padovanskega, prispel v kitajsko glavno mesto Peking.”¹⁶⁵

Razmere na potovanju so bile terjale svoj davek in Hallerstein je na njem resno zbolel. Tudi v tem kontekstu izraža svojo brezpogojno vero v Boga: “Kmalu po veliki noči me je popadla vročica in me spravila v zelo hudo smrtno nevarnost. Vendar se me je predobri Bog znova usmilil in mi po enem mesecu vrnil prejšnje zdravje, čeprav si do odhoda nisem povsem opomogel.”¹⁶⁶ Duhovno moč, da bi čimprej ozdravel, je prav tako črpal iz vere v svojega zavetnika. Bratu je med drugim zapisal: “Kar me je med boleznijo še zlasti opogumilo, je bil spomin na to, da je tudi moj zavetnik, sv. Frančišek Ksaverij, na tem istem otoku ležal hudo bolan zaradi vročice.”¹⁶⁷

Hallerstein je v osebnem zanosu in ponosu, podkrepljenem z vero v Boga in v svojega zavetnika, priplutje v kitajske vode opisal takole: “4. avgusta 1739 sem se

---

¹⁶³ Mandarin Hallerstein, str. 232.

¹⁶⁴ Mandarin Hallerstein, str. 234.

¹⁶⁵ Mandarin Hallerstein, str. 234.

¹⁶⁶ Mandarin Hallerstein, str. 235.

¹⁶⁷ Mandarin Hallerstein, str. 235.

vkrcal na ladjo z imenom svetega Benedikta. Hkrati sem posvetno oblačilo znova zamenjal z duhovniškim. Kolikor se spominjam, smo 25. avgusta 1739 zvečer vrgli sidro dve milj pred Macaom, ker ni varno ponoči pluti med temi otoki. Zjutraj drugega dne smo počasi jadrili naprej, kakor je primerno med temi otoki, 28. avgusta, na praznik sv. Avgušтина, pa smo opoldne dosegli prvi vstop v kitajsko cesarstvo, namreč ustje Tigrske reke. Zahvaliti sem se moral predvsem Bogu in se šteti za posebno srečnega, da sem videl uresničitev svoje želje in hrepenenja prav na ta dan, na svoj god in rojstni dan (ker deveta večerna ura 27. avgusta, ko sem se rodil, tukaj tri ure prej prestopi mejo 28. avgusta). ”¹⁶⁸

Že večkrat smo omenili, kako je Hallersteinova vera v Boga na nevarnih poteh pripomogla h krepitvi njegovega telesa in duha. Pot po morju do Kitajske je bila znana po svojih nevarnostih in statistika ponesrečenih potovanj je to samo še potrjevala. Bratu Avguštin denimo piše: *“Ne morem se dovolj načuditi Božjemu usmiljenju, ki me je ohranilo na tako dolgi poti med tolikimi nevarnostmi in me slednjič srečno pripeljalo do tja, kjer se je v zadnjih treh letih pripetilo brez števila brodolomov. Samo sam sem naštel dvajset velikih ladij, ki lahko plujejo le na odprtem morju, deloma razbite, deloma pa jih je morje potopilo. Tri so zajeli morski roparji. Vse pa se je zgodilo prav na morskih poteh, ki sem se jih držal jaz, nekaj celo na istih krajih, mimo katerih sem plul, in to malo pred našim prihodom ali malo po našem odhodu.”*¹⁶⁹ Božje usmiljenje mu je bilo izkazano še drugače: *“Če bi iz Kantona odšel trideset ur pozneje, bi me brez dvoma zadela ista nesreča. Vendar me je vodilo Božje usmiljenje in me rešilo nesreče.”*¹⁷⁰

Vero v Boga je Hallerstein na poseben način delil s svojimi sobrati, ki so doživljali podobne stvari: *“...da smo predobremu Bogu posvetili svoje popotne stiske in mu izrekli dolžno zahvalo, ker nas je srečno vodil prek toliko nevarnosti na morju in na kopnem.”*¹⁷¹

Tudi leta 1741 Hallerstein izpostavlja zaupanje v Boga: *“Na tej pomoči Najvišjega zidamo vse naše upanje in zaupanje.”*¹⁷² V istem pismu bratu naroča še zahvalo za “dobre sadove”: *“O sadovih, ki smo jih letos pobrali na tej Gospodovi njivi, ne poročam tukaj ničesar. Prehitelo me je drugo pero, ki je o tej točki obširneje*

---

¹⁶⁸ Mandarin Hallerstein, str. 240.

¹⁶⁹ Mandarin Hallerstein, str. 240.

¹⁷⁰ Mandarin Hallerstein, str. 240.

¹⁷¹ Mandarin Hallerstein, str. 244.

¹⁷² Mandarin Hallerstein, str. 252.

*poročalo v Evropo in zlasti v našo preljubo avstrijsko provinco. Vaša prevzvišenost naj skupaj z menoj da Najvišjemu dolžno zahvalo, ker je storil, da je med toliko osata in plevela zmeraj rasla tudi dobra pšenica. Sebe in ves naš misijon priporočam v sveti spomin oltarju.*¹⁷³

Leta 1743 je Hallerstein svojo hvaležnost Bogu omenil očetu Jožefu Ritterju, prav tako jezuitu in spovedniku vladajoče portugalske kraljice. Bog da mu je dal moč, da je čas porabil srečno in koristno: *“V skladu s tem očetovskim opozorilom sem ves čas, ki mi je preostal po opravljenih duhovnih vajah in po dolžni službi mojemu bližnjemu, z veliko marljivostjo namenil učenju kitajskega jezika, in ta čas je bil srečno porabljen, za kar sem Bogu neskončno hvaležen.”*¹⁷⁴ Očeta Ritterja je Hallerstein obveščal, kako napreduje njegovo znanje kitajščine, obenem pa se mu priporočal v spomin pri sveti maši: *“Pisanja, se pravi risanja kitajskih črk s čopičem, sem se dotlej že toliko naučil, da pišem kitajščino veliko bolj čitljivo kot latinščino. Za vajo v pisanju prepisujem sedaj kitajskega Tomaža Kempčana, ki je bil že pred stotimi leti preveden v ta jezik. Cilj vseh tem mojih prizadevanj je, da bi povečal slavo tistega, ki more tudi jezike otrok razvezati in narediti, da spregovorijo. Vaši prevzvišenosti ta in druge svoje opravke goreče priporočam v spomin pri sveti maši, da bi postal primerno orodje za pomnoževanje njegove slave.”*¹⁷⁵

V pismih se opazi, da avtor ne izbira sredstev v izražanju svoje osebne vere. Nov dokaz za to je pismo iz leta 1749, namenjeno Nikolaju Giampriamu, prav tako jezuitu. Hallerstein opisuje nevarne razmere, in tudi tu je vera v Boga odločilna: *“Vaša prevzvišenost lahko uvidi, v kako nevarnih razmerah smo ob tako naravnem dvoru in kakšnemu gospodarju služimo. Le namen našega poklica nam vse to dela znosno, ker upamo, da bodo naša navzočnost v državi in usluge, ki jih opravljamo za cesarja, prispevale k večji Božji slavi, k ohranitvi razmajanega misijona in k blagru mnogih tisočih Kitajcev.”*¹⁷⁶

Na Boga se je Hallerstein opiral tudi pri čisto znanstvenem delu, kar kaže isto pismo: *“Kar zadeva moje delo in delo mojih tovarišev, smo zaposleni z astronomskimi opazovanji, iz katerih bo, če nam bo Bog podelil življenje in moči, kmalu zrasla obsežna knjiga.”*¹⁷⁷

---

¹⁷³ Mandarin Hallerstein, str. 253.

¹⁷⁴ Mandarin Hallerstein, str. 256.

¹⁷⁵ Mandarin Hallerstein, str. 257.

¹⁷⁶ Mandarin Hallerstein, str. 259.

¹⁷⁷ Mandarin Hallerstein, str. 259.

Želel je, da bi tudi kitajski cesar sprevidel pomen krščanske vere: *“Bog daj, da bi se končno tudi kitajskemu vladarju odprle oči in bi začel našo sveto vero, kakor zasluži, bolj ceniti.”*¹⁷⁸

Za Hallersteina je bil Bog “Najvišji”: *“Toda Bog je seveda nad vsem.”*¹⁷⁹ V pismu bratu iz leta 1743 to pove še na drugačen način: *“Poleti je tukaj bolj vroče kakor pri nas v Evropi, pozimi pa bolj mrzlo. Oboje mi gotovo bolj občutimo. Nemara zaradi šibkosti in pomanjkanja hrane, ki je tukaj manj kakovostna kakor tam. Temu se pridružuje še, da na potovanjih po morju želodec, kri in vsa narava zelo trpijo in oslabijo. Sam se še zdaj ne morem otresti bolečin v želodcu. Vse v večjo slavo Božjo.”*¹⁸⁰ Sledi misel v zvezi z misijonom: *“O da bi se vse razvijalo v slavo Božjo in bi ta misijon živel v miru, za kar pa je malo upanja.”*¹⁸¹

Kljub fizičnim naporom in nevarnostim je bil Bogu za svoje življenje hvaležen: *“Na poti sem, če upoštevam čas do svoje vrnitve v Peking, preživel več kakor leto dni. To cesarstvo sem štirikrat premeril med napori, težavami in skrbmi in za posebno Božjo milost štejem, da sem se vrnil živ.”*¹⁸²

Po drugi strani je Hallerstein z Bogom povezal tudi povsem življenjsko skrb za brata: Leta 1761 mu je pisal: *“Prosim Boga najboljšega največjega, da bi to pismo prejeli čili in zdravi, kakor sem sam živ in zdrav, kar je Božja milost, prejel pismo...”*¹⁸³ Poleg skrbi za bratovo zdravje prihaja v pismih do izraza mesto, ki je bratu Vajkardu pripadalo v Hallersteinovem življenju: *“Pismo, ki mi ga je vaša prevzvišenost pisala 21. junija 1763 iz Bruslja, sem prejel februarja 1765 vred z vsoto denarja, ki ste jo položili. Bilo je nekoliko prepozno, da bi vam mogel takoj odgovoriti. To počnem torej zdaj in izrekam vaši prevzvišenosti dolžno zahvalo za naklonjenost in skrb. Tudi prosim Boga najboljšega največjega, naj mi vašo prevzvišenost, moje edino sidro v teh burnih časih in teh nadlogah, ohrani čilega in zdravega.”*¹⁸⁴

Omenili smo že, da se je Hallerstein kljub razdalji in skopim podatkom, ki so na Kitajsko prihajali z relativno zamudo, zanimal za dogajanje doma, kar je prav tako povezoval z Bogom. Tako je leta 1765 bratu zapisal: *“Ne moremo, da bi se ne veselili*

---

¹⁷⁸ Mandarin Hallerstein, str. 260.

¹⁷⁹ Mandarin Hallerstein, str. 262.

¹⁸⁰ Mandarin Hallerstein, str. 265.

¹⁸¹ Mandarin Hallerstein, str. 272.

¹⁸² Mandarin Hallerstein, str. 273.

¹⁸³ Mandarin Hallerstein, str. 275.

¹⁸⁴ Mandarin Hallerstein, str. 278.

vrnitve miru v Evropo. Kakršen koli ta mir že je, naj stori Bog najboljši največji, da bi bil trajen. Ker ste mi ukazali, naj gojim tovrstno upanje za nadvojvodo Jožefa, željno pričakujem, da bi slišal naslov: Jožef, rimski kralj.”¹⁸⁵

Istega leta je Hallerstein bratu zaupal tudi stvari bolj osebne narave. Izrazil je nekakšen dvom v svoje poslanstvo, a se iz zapisanega obenem opazi, da je ta dvom s trdno vero v Boga tudi premagal: *“Vaša prevzvišenost razume, kako se ti opravki [ceremonial] upirajo moji naravi. A sem v takem stanju in na takem položaju, da z njega ne morem sestopiti, ne da bi padel. Kaj naj storimo? Sledimo Bogu, on me je poklical k temu življenju. In brez njegovega klica ne bom našel nikogar, ki bi hodil po mojih stopinjah.*”¹⁸⁶

Že omenjeni odnos med bratoma se nadaljuje v pismu iz leta 1766. Hallerstein želi, da bi brat kaj več napisal o svojem zdravju, pri čemer se sam zahvaljuje Vsemogočnemu, da je še vedno krepak: *“Čudim se, da vaša prevzvišenost nič ne piše o sebi in svojem zdravju, kar mi je vendarle zelo pri srcu. Da bi vam dal zgled, povem, da sem sam z dopolnjenimi triinšestdesetimi leti tako zdrav in sem zmerom bil, da se nikoli ne neham zahvaljevati Bogu. Le napol osivela brada izdaja starost, pa še ta ne prave.*”¹⁸⁷

5.2 Hallersteinov pogled na poslanstvo (misijonarja)

Širjenje (krščanske) vere je bilo brez dvoma osnovno poslanstvo krščanskih misijonarjev, tudi jezuitskih: “prinašanje” vere, učenje in oznanjanje, potem ostalo. V kitajskem primeru bi lahko rekli, da je, vsaj navzven, veljalo: najprej vse drugo. Če so jezuiti kot misijonarji želeli biti prisotni v tej daljni deželi, tako drugačni od njihovih evropskih domovin, jim namreč ni preostalo drugega, kot da se bolj ali manj uklonijo željam in ukazom kitajskih oblastnikov. Leta 1735, na začetku svoje misijonarske poti, je Avguštin Hallerstein pisal provincialu Frančišku Molindesu pismo, ki razkriva iskreno vero v to poslanstvo: *“Na vprašanje, ali bi me veselilo iti misijonarit tja, sem mu odgovoril: Šel bom tja, kamor se bo zdelo primerno mojemu prevzvišenemu očetu generalu, sicer pa tja, kjer bo potrebno moje delo v službi Božji in za zveličanje*

---

¹⁸⁵ Mandarin Hallerstein, str. 278.

¹⁸⁶ Mandarin Hallerstein, str. 279.

¹⁸⁷ Mandarin Hallerstein, str. 279.

poganov.”¹⁸⁸ V omenjenem pismu Hallerstein nadalje piše, kako je oziroma bo sprejel svoje poslanstvo. Ob zaupnem pričakovanju odobritve omenja tudi temeljite priprave, kar nam razodeva njegovo vestnost: *“On je dejal: Povsem pravilno. Torej bomo počakali, kaj bo odgovoril Rim. Na to sem mu odgovoril: Če naj ta usoda doleti mene, bi si izprosil vsaj enoletni rok, v katerem bi se izpopolnil v zvezdoslovju in bi tako mogel zadovoljiveje izpolniti vladarjeve želje.”*¹⁸⁹

Provincialu Molindesu Hallerstein opisuje razmere še v indijskih misijonih. Naštevava uspehe pa tudi napore in odrekovanja, ki so jih misijonarji morali sprejeti, če so krščanstvo želeli približati domačinom. Njihov trud se je kmalu začel poplačevati: *“Zanje [kristjane v madurski državi] skrbi osemindvajset misijonarjev Družbe, ker v tem Kristusovem vinogradu ne deluje noben pripadnik kake druge skupnosti. Vsa hrana misijonarjev predstavljata riž in voda. Tega načina prehranjevanja se morajo brezpogojno držati, če ne želijo razjeziti spreobrnjencev in tistih, ki so še ostali pogani. Ne mine leto, da ne bi bilo krščenih vsaj tri tisoč odraslih poganov, da ne omenjam otrok. Žetev je velika, delavcev pa malo (Mt 9, 37).”*¹⁹⁰

Leta 1739, po nekaj letih misijonarjenja, Hallerstein svojemu bratu Vajkardu še vedno govori o dogodkih v Indiji. Videti je, da je bilo zadovoljstvo spreobrnjenih Indijcev in Hallersteina obojestransko: *“Nato sem se na predvečer godu svete Ane podal v utrdbo [v Malaki] in prebil vso tisto noč v spovedovanju. Pred zoro sem bral sveto mašo (kar se ni zgodilo, odkar imajo Nizozemci ta kraj v posesti), med katero so tisti, ki so se spovedali, prejeli najsvetejši oltarni zakrament. Sam sem po opravljeni pobožnosti odšel ven pri istih vratih, skozi katera sem prejšnji dan vstopil. In ko sem spotoma obiskal dva portugalska trgovca, ki sta skupaj živela v isti hiši, me je eden izmed njiju nagovoril z naslednjimi besedami: ‘Prav zares naju je vaša navzočnost, vaša prevzvišenost, rešila velikega strahu in skrbi. Kajti včeraj ob devetih zvečer nama je neki katoličan povedal, da se je vaša prevzvišenost podala v utrdbo, da bi tam brali mašo. Stvar se je razvedela med vojaki in nekatoličani so jo prenesli višjim častnikom. Ti so določili šest vojakov, ki naj bi prijeli vašo prevzvišenost’. Vendar so ta in druge zgodbe nastale iz velikega strahu dobro mislečih. Mimo tega sem ob tej*

---

¹⁸⁸ Mandarin Hallerstein, str. 228-229.

¹⁸⁹ Mandarin Hallerstein, str. 229.

¹⁹⁰ Mandarin Hallerstein, str. 229.

priložnosti po krščanski šegi združil štiri pare, ki so že precej časa živeli pod eno streho, krstil enega otroka in enemu človeku podelil poslednje maziljenje.”¹⁹¹

Hallerstein je bratu iskreno razkrival svoje dušnopastirske želje. Ni skrival zadovoljstva, ko mu je sporočil, da je bilo za tamkajšnje kristjane po dolgih letih poskrbljeno tako, kot se spodobi: *“Moj glavni namen je bil le, da bi tistim, ki se že dolgo niso spovedali, pomagal k pravemu kesanju in dobri spovedi. Stvar se je iztekla v obojestransko tolažbo, kakor si vaša prevzvišenost prav lahko predstavlja, saj so mnogi našli priložnost za spoved po šestih, sedmih ali osmih letih, nekateri celo po petnajstih ali sedemnajstih.*”¹⁹²

Se je pa Hallerstein po drugi strani dobro zavedal, da je njegovo početje v neskladju s tamkajšnjimi zakoni. Leta 1739 je bratu zapisal: *“To so sadovi, ki sta mi jih omogočila nabrati kratki čas in temna noč. Dlje pa nisem smel ostati, ker se je, kakor se to običajno zgodi, povsod razvedelo, kdo da sem. Verjetno ne bi ušel brez kazni, ko bi sporočilo o moji osebi in hkrati o mojem skrivnem početju prišlo na ušesa guvernerju.*”¹⁹³

Očetu Jožefu Ritterju je leta 1743 že pisal s Kitajske. Omenil mu je, da se je zanimanje domačinov, imenoval jih je pogani, za krščansko vero povečalo. Navedel mu je kar zavidljive številke: *“Ker se jim ni treba bati izdajalcev ali ovaduhov, k nam pripeljejo celo pogane iz najvišjega, srednjega in najnižjega stanu, da bi jim pokazali slepoto njihove zmote, jim razložili svojo sveto vero in jih tudi po dvesto letno pridružili Cerkvi. Pri tem niso šteti otroci, ki se jih letno v Kristusu z zakramentom ponovnega rojstva v naših treh cerkvah prerodi nekako tri tisoč.*”¹⁹⁴

Misijonarji in ostali, ki so bili v kakršnikoli zvezi s tem poslanstvom, so se dobro zavedali, da oznanjanje vere na Kitajskem ne bo lahko. Vzrokov je bilo seveda več, od samovolje vladarja pa do številnih drugih, tradicionalnih verovanj na tem prostoru. Vidi se, da so se jezuiti še predobro zavedali specifičnosti te ogromne in raznolike dežele. Že leta 1735 je Hallerstein o tem pisal provincialu Frančišku Molindesu: *“Le-ta [oče Carbone] je nato poslal v Rim pismo z naslednjo vsebino: V Božjo slavo in za zveličanje duš bi bilo bolje, da bi vsaj enega od naju, ki sva bila*

---

¹⁹¹ Mandarin Hallerstein, str. 238.

¹⁹² Mandarin Hallerstein, str. 238.

¹⁹³ Mandarin Hallerstein, str. 238.

¹⁹⁴ Mandarin Hallerstein, str. 256.

določena za pot na Kitajsko, poslali omenjenemu vladarju, ker je upanje za duhovni dobiček na Kitajskem zelo majhno.”¹⁹⁵

Ne glede na vse prepreke Hallerstein sam nikoli ni izgubil upanja v učinkovitost misijonov v kitajskem cesarstvu. Leta 1738, to pomeni, še preden je dobro stopil na kitajska tla, je bratu Vajkardu napisal: “Z besedami ne morem dovolj dobro izraziti, kako zelo so me potolažile te novice, ko si vendar laskam, da bodo moje skromne usluge potrebne v prav tem kitajskem cesarstvu. Gojim namreč zanesljivo upanje, da bodo ob toliki naklonjenosti deželnega kneza in drugih knezov moja prizadevanja, usmerjena v odrešitev tamkajšnjih poganov, rodila zaželen sad. To pa je upanje, ki zmore v apostolskem delavcu vzbuditi najprijetnejše zadovoljstvo.”¹⁹⁶

Po že nekaj letih misijonarjenja na Kitajskem, leta 1743, je Hallerstein Jožefu Ritterju izrazil manjše navdušenje. Pri njem ni več opaziti brezpogojnega zaupanja do prebivalcev: “Kitajci in Tatari so prekanjeno in zvito ljudstvo, ki jim ni mogoče zaupati, ne da bi zapadel v nevarnost, da te bodo pretentali.”¹⁹⁷ V istem pismu Hallerstein omenja pismo tedanjega jezuitskega vizitatorja, o katerem izvemo zanimive reči. Vidimo lahko, s kakšno resnostjo so jezuiti pristopali k stvari. Veliko so dali na izobraževanje, lahko bi rekli, da jim je bilo zelo pomembno. Samo izobražen jezuit bo v deželi spoštovan, kar posledično pomeni, da bo tudi poslušan. Tega so se dobro zavedali v vrhovih reda: “O tem zadnjem je meni in mojima popotnima tovarišema, ko so nas poklicali v Peking, prečastiti oče Simonelli, tedanji vizitator, pisal takole: Vaši prevzvišenosti in vašima spremljevalcema moram pred vsem drugim [...?], da, edinole naroči, naj se v Pekingu z vso mogočo pridnostjo in vsem mogočim trudom povsem posvetite učenju kitajskega jezika in črk tega ljudstva, pri čemer naj bo vaš cilj, da kitajščine ne boste le tekoče govorili, pač pa tudi brali in pisali. Da, glavna naloga je, da bi sčasoma razumeli glavne knjige učenjakov. Nič ni bolj nujno kakor to in nič ni za misijonarja v tej deželi koristnejše, da si pridobi ugled in spoštovanje, in brez česar ga Kitajci, kot kakega neukega človeka, ne poslušajo. Če pa ga že poslušajo, mu ne verjamejo. Toliko oče Simonelli.”¹⁹⁸ Očetu Ritterju je leta 1743 Hallerstein sporočil, da se vseh teh navodil drži in da se je dobro izučil jezika. Ni pozabil dodati, da lahko bere, razume in razlaga knjige, ki so bile navadnim

---

¹⁹⁵ Mandarin Hallerstein, str. 228.

¹⁹⁶ Mandarin Hallerstein, str. 233.

¹⁹⁷ Mandarin Hallerstein, str. 256.

¹⁹⁸ Mandarin Hallerstein, str. 256.

smrtnikom brez razlage nerazumljive: *“Govorim kitajsko, in to tako, da sem tudi brez daljše priprave zmožen Kitajcem razlagati naše verske resnice s prižnice. Berem kitajsko in razumem velik del tistih obsežnih knjig, ki so jih naši stari očetje, začetniki in sejanci tega misijona, o naši veri spisali tako umetelno in v tako nenavadnem jeziku, da se temu čudijo celo domači učitelji. Osnovne kitajske učne knjige, ki so zaradi svoje starosti zelo nejasne in se jih brez pomoči kitajskega učitelja komaj da razumeti, sem z Božjo pomočjo pred letom dni začel brati, razumeti in razlagati.”*¹⁹⁹

Glede na napeto situacijo, ki je vladala praktično ves čas Hallersteinovega misijonarjenja na Kitajskem, niti ni čudno, da se je posluževal različnih reči, da bi položaj misijonarjev in kristjanov ostajal vsaj nekako vzdržen. To lahko vidimo v pismu iz leta 1765 bratu Vajkardu. Očitno sta bili velikokrat Hallersteinova modrost in iznajdljivost tisti, ki sta prispevali k temu, da so jezuiti lažje širili svojo vero: *“Če bi se dalo kaj teh reči pripeljati z nizozemskimi ladjami v Kanton, bi vas prosil, da mi za denar, ki mi ga je zapustil gospod baron Engelshoffen, nakupite nekaj evropskih daril, katerih seznam vam bom poslal, in jih pošljete sem z omenjenimi ladjami. Verjemite mi, da so ta darila, kakor že drugod, zlasti pa še v tem delu sveta, nujna za vzpostavljanje in ohranjanje prijateljstev. Ta prijateljstva pa so spet nujna za ohranjanje miru in še posebno za rast naše vere. V sedanjem položaju tovrstnih prijateljstev nihče ne bi mogel gojiti in spodbujati lažje od mene.”*²⁰⁰

5.3 Odnos Azijscev oziroma Kitajcev do krščanstva

Leta 1735 je Hallerstein v pismu provincialu Frančišku Molindesu opisal položaj kristjanov v Indiji. Sklepamo lahko, da so bili kristjani v drugih kraljestvih Azije v boljšem položaju kot v kitajskem cesarstvu. *“Od nekega misijonarja iz sicilske province, ki je štirinajst let deloval v madurski državi, sem že v Genovi izvedel, da so v Maduri, Maisuri in Carnateju našeli sto petdeset tisoč kristjanov, ki smejo prejemati zakramente pokore in Kristusovega telesa.”*²⁰¹

Kristjani so bili na Kitajskem, kot rečeno, v težjem položaju. Leta 1738 je Hallerstein bratu omenil primer krščanskih vojakov v pokrajini Shanxi: *“Bolj razveseljivo je tisto, kar sem prebral v pismu, ki ga je 14. oktobra 1736 v*

---

¹⁹⁹ Mandarin Hallerstein, str. 256-257.

²⁰⁰ Mandarin Hallerstein, str. 278.

²⁰¹ Mandarin Hallerstein, str. 229.

portugalščini v Macau napisal oče Manuel Mendez. Vsebina je takale. Nekateri tatarski poglavarji so hoteli v kitajski pokrajini Shanxi krščanske vojake, ki so bili pod njihovo zastavo, z najrazličnejšimi grožnjami in celo nasiljem prisiliti, da bi se odrekli svoji veri.”²⁰²

V nadaljevanju lahko vidimo, da so se kristjani po zaščito obrnili na samega cesarja. Cesar je po Hallersteinovem pisanju vedno odreagirал modro: “Naši očetje v Pekingu so s pismom prosili cesarja za zaščito, ki jim jo je tudi nudil, vendar z opozorilom, naj, dokler še traja žalovanje [zaradi smrti očeta Jožefa Suareza], svoj nauk oznanjajo z vso previdnostjo. Po končanem žalovanju naj bi smeli svojo gorečnost nekoliko bolj spustiti z vajeti, saj da bo tedaj on sam vzel oblast v svoje roke in bo njih same in krščansko vero vedno ščitil.”²⁰³ V pismu zasledimo tudi zmedo glede tega, kaj so kristjani smeli in česa niso smeli. Ker je bilo cesarstvo izredno veliko, je bilo vse cesarske odredbe sicer težko natančno spoštovati, še težje pa jih je bilo preverjati na terenu: “Oče Mendez v nadaljevanju navaja pismo očeta Hindererja, da so cesar in drugi velikaši ostro grajali pobudnika prejšnjega preganjanja zaradi njegove napake. Da je bila prepoved oznanjevanja evangelija, ki jo je izdal prejšnji cesar, preklicana in je v pokrajinah sploh niso razglasili. Da smejo misijonarji kakor v časih cesarja Kangxija svoje delovanje opravljati prosto in neovirano. Da je oče Hinderer v pokrajini Shanxi od novembra 1736 do avgusta 1737 krstil 1234 Kitajcev, jih osemindeset mazilil s svetim oljem, poslušal 7641 spovedi in jih 5871 nahranil s kruhom močnih. Na otoku Gongxi jih je 411 očistil s krstno vodo, 1773 spokornikov razbremenil bremena njihovih grehov. Slednjič je preostali čas v popolnem miru posvetil apostolskemu delu v province Sichuan.”²⁰⁴

Tudi leto kasneje Hallerstein bratu piše o položaju kristjanov po Aziji, posebno v Indiji, ki se je vseskozi spreminjal. Včasih so jih tolerirali, včasih preganjali. Zanimive so vrstice v zvezi z Nizozemci, ki so bili večji del protestantje: “Samo katoličani imajo svojo božjo hišo zunaj predmestij v nekem gozdu, kjer ob nedeljah in praznikih prisostvujejo bogoslužju, ki ga opravlja njihov župnik, Indijec, doma iz Goe. To se ne dogaja, ker bi Nizozemci dovoljevali, marveč prej zato, ker katoličanom gledajo skozi prste, saj je bilo katoliško bogoslužje že večkrat

---

²⁰² Mandarin Hallerstein, str. 232-233.

²⁰³ Mandarin Hallerstein, str. 233.

²⁰⁴ Mandarin Hallerstein, str. 233.

prepovedano, med drugim nekaj časa, preden sem prišel v Malako.”²⁰⁵ V istem pismu Hallerstein nekaj malega zapiše tudi o Indoneziji. Zanimiva je “zmeda” glede poimenovanja “katoličan” - “kristjan”: “Če pa je nekdo katoličan, rečejo, da je kristjan. Kadar želijo v portugalsščini omeniti katoliško vero, jo imenujejo “krščanska vera”.”²⁰⁶

Opis razmer na Kitajskem Hallerstein začneja z vzpodbudnim podatkom: “Čez tri dni smo prenočevali v Im-teju, majhnem kraju, ki se je postavljalo z obzidjem in zelo visokim stolpom. Tam nas je obiskal guvernerjev osebni zdravnik, ki je bil kristjan. Podaril sem mu rožni venec in en rimski pfennig.”²⁰⁷ Ko je bil tik pred vstopom na Kitajsko, obvešča brata o tem, kakšna je realna situacija za širjenje vere na Kitajskem: “Neki oče Peter Sina iz naše družbe, ki ima na skrbi kristjane tega kraja, nas je obiskal na ladji in povedal, da je moral oče vizitator s francoskim očetom superiorjem in še enim francoskim redovnikom, očetom Marijo Ludvikom du Gadam, pred tremi dnevi z mašnim plaščem na sebi v hipu pobegniti, in sicer tako, da je eden odšel proti vzhodu, druga dva pa proti zahodu...”²⁰⁸ Hallerstein nadaljuje, kako ni varno zaupati nikomur, niti preprostemu prebivalstvu: “... da se v eni izmed hiš zadržujejo Evropejci, in so to naznanili mandarinu. Ker pa mestni sluga, ki ga je mandarin poslal tja, da bi preiskal hišo, ni našel ničesar, kar bi kazalo na Evropejce ali celo na duhovnike, se je vse znova pomirilo.”²⁰⁹

Kitajska je bila in je še znana po številnih prepovedih. Tujcev, ki so širili svojo vero med njihove ljudi, Kitajci nikoli niso gledali z veseljem. So pa imeli misijonarji srečo, da je bila država tako velika, kot je bila, in se, razumljivo, vse prepovedi v praksi niso mogle striktno uresničevati in nadzirati. To so misijonarji z vso previdnostjo tudi izkoriščali, kakor vidimo iz Hallersteinovega pisma bratu Vajkardu iz leta 1739: “Prepoved širjenja krščanske vere in javnega opravljanja bogoslužja, ki jo je izdal cesar Yongzheng, z vso ostrino upoštevajo v Pekingu in v vseh provincah cesarstva, zato vse, česar se lotimo, delamo z največjo previdnostjo. Kljub temu so naše cerkve vseskozi odprte in jih kristjani lahko obiskujejo. Od časa do časa se najdejo celo redki odrasli, ki sprejmejo sveti krst.”²¹⁰ Bratu je povedal tudi za odlok, ki so ga izdale kitajske oblasti. Odlok o izgonu se je po izjavi tistih, ki so ga prebrali,

²⁰⁵ Mandarin Hallerstein, str. 239.

²⁰⁶ Mandarin Hallerstein, str. 239.

²⁰⁷ Mandarin Hallerstein, str. 241.

²⁰⁸ Mandarin Hallerstein, str. 242.

²⁰⁹ Mandarin Hallerstein, str. 242.

²¹⁰ Mandarin Hallerstein, str. 246.

glasil takole: *“Na naše sodišče je bil poslan evropski učitelj iz province Xantum , ki je tam ostajal kljub prepovedi. Zato vam ga, kantonski podkralj, pošiljamo, z ukazom, da ga pošljete nazaj v njegovo državo.”*²¹¹ Hallerstein je seveda omenjal tudi strah. Neupoštevanje cesarskih odlokov pri takih rečeh je bilo lahko življenjsko nevarno. Vseeno navede, zakaj je bila situacija, kljub omenjenemu izgonu, boljša kot v preteklosti: *“Težko je verjeti, kakšen strah je zadeva povzročila pri nas, da ne bi prišlo do splošne preiskave proti kristjanom. Zagotovo se v času, ko je še živel cesar Yongzheng, od katerega so bili uradi, ki se jim da drugače od njega sedanji cesar voditi, povsem odvisni, stvar ne bi tako gladko iztekla.”*²¹²

Kot vidimo iz zaključka pisma, se tudi Kitajcem, ki so sprejeli krščanstvo, ni godilo nič bolje kot Evropejcem. Niti modra kri večkrat ni pomagala, da ne bi padli v nemilost. So pa mnogi očitno vseeno raje živeli v bedi in pomanjkanju, kot da bi se odrekli svoji veri. Opazimo, kakšno spoštovanje je Hallerstein gojil do teh ljudi: *“Prepoved, o kateri sem pravkar govoril, občutijo celo knezi kitajske cesarske rodbine, ki je razdeljena na mnogo vej. Ti knezi so večinoma kristjani, zaradi česar jih je cesar Yongzheng, potem ko jim je zaplenil vse premoženje, poslal v bedo v Tatarstan. In čeprav jih je zdajšnji cesar poklical nazaj, jim ni vrnil njihovega premoženja, marveč slehernemu izmed njih za vzdrževanje ni določil nič več kakor sedem goldinarjev in pol, kar je toliko kakor mesečno plačilo tukajšnjega vojaka. S tem se komaj prebijajo. Kot pobožni kristjani pogosto pridejo v našo cerkev in v naše stanovanje. In čeravno so nekateri med njimi slabo oblečeni, jim z obličja vendarle odseva njihova kraljevska kri, ki se toliko bolj blešči, kolikor bolj jih krasi krščanska krepost.”*²¹³

Tudi leta 1741, ko je vnovič pisal bratu, razmere niso bile nič boljše. Pregarjanje in zaničevanje je postalo vsakdanja stvar: *“Prečastiti oče v Kristusu! Razmere za delovanje kitajskega misijona so še zmeraj žalostne. Cesar nadaljuje s svojim omalovaževanjem Evropejcev in njihove svete vere. Pregarjanje kristjanov [na Kitajskem], ki se je začelo pred nekaj leti, ne pojenja. Zdaj iz te, zdaj iz one province te dežele poročajo, s kakšno zahrbtnostjo iščejo skrite učitelje vere in s kolikšno strogostjo trpinčijo naši sveti veri vdane prebivalce dežele.”*²¹⁴ V istem pismu Hallerstein nadaljuje z razmerami, s katerimi so se kristjani vsakodnevno srečevali.

---

²¹¹ Mandarin Hallerstein, str. 246.

²¹² Mandarin Hallerstein, str. 246.

²¹³ Mandarin Hallerstein, str. 246.

²¹⁴ Mandarin Hallerstein, str. 250.

Šlo je za razna poniževanja. Takšne razmere so bile v večini odvisne od dogodkov na višji politični ravni. V časih, ko so cesarji vodili strpnejšo politiko do krščanstva, se je to v takšni meri odražalo tudi v nižjih lokalnih strukturah. In obratno: *“Enega izmed naših duhovnikov, po rodu Kitajca, ki je minulo pomlad sorazmerno nemoteno opravljal svoje apostolsko del, so pogani poleti popljuvali in ga tožili pri podkralju.”*²¹⁵ Sankcije proti kristjanom so bile hude, lahko bi rekli, da so skoraj odprli lov nanje. So jim pa po drugi strani ponujali možnost, da svojo vero opustijo. Hallerstein je bratu pisal: *“Le malo je manjkalo, da mu ni [eden izmed duhovnikov, po rodu Kitajec] padel v roke. Zoper njega in njegove kristjane so povsod obesili ostre Gaozije ali odredbe, po katerih jih je treba prijati, kjer koli se že pojavijo. In če ne bodo hoteli odpasti od vere, ki so jo prevzeli, morajo biti strogo kaznovani.”*²¹⁶

Po Hallersteinov besedah, zapisanih leta 1741, je bilo v Pekingu vseeno nekoliko drugače. Lahko bi rekli, da so kristjani v Pekingu živeli med vojno in mirom, se pravi v bolj ali manj stalnem strahu pred preganjanjem. Ker so bili obveščeni o dogajanjih v soseščini, so imeli za skrb tehtne razloge: *“Mi v Pekingu živimo sicer v precejšnjem miru, vendar v stalnem strahu, da se utegne nevihta slednjič razbesneti tudi nad nami in nad našo malo krščansko skupnostjo. Prejšnji mesec smo se zelo prestrašili, ko smo iz Bao ali javnega pekinškega časopisa izvedeli za grozljiv in krvav poraz, ki ga je na Novi Bataviji petnajst tisočim (novejša poročila govorijo celo o številki petdeset tisoč) tamkaj živečim Kitajcem prizadejala nizozemska posadka. Imeli smo dober razlog za strah, da bi se kitajski vladar zavzel zanje in da bi se hotel za pokole, ki jih Evropejci izvajajo nad Kitajci zunaj njegove države, maščevati nad nami, Evropejci, ki prebivamo v njegovem cesarstvu.”*²¹⁷

Glede na to, v katerem času so se te stvari odvijale, je logično, da tudi informacije niso bile popolnoma enake in so še povečevale strah. Problem je bil tudi, da se informacij skoraj ni dalo preveriti. Pri vsej poplavi grozljivih zgodb je že Hallerstein sam začel dvomiti in je bratu sporočil nekaj dejstev, ki so govorila proti temu. Ne smemo pozabiti, da je bil avtor o nekaterih stvareh, ki se tičejo cesarskega dvora, dobro poučen: *“O poteku stvari se pripoveduje različno. Nekateri pravijo, da je lani eden izmed telesnih sinov kitajskega vladarja skrivaj vdrl na otok Javo, ki pripada Nizozemcem, in nahujskal kitajske služabnike tega ljudstva k uporabi proti*

---

²¹⁵ Mandarin Hallerstein, str. 250.

²¹⁶ Mandarin Hallerstein, str. 251.

²¹⁷ Mandarin Hallerstein, str. 251.

njihovim gospodarjem. Nizozemci so, da bi te upornike pognali v beg, zgrabili za orožje in jih, ker so se uporni podaniki precej upirali, veliko število tudi pobili. Tej zgodbi je mogoče komaj verjeti, ker kitajski cesarji nimajo telesnih sinov, saj njihove otroke rodijo zakonite, po deželnem običaju privzete žene. Hkrati pa se cesarski princ brez vednosti cesarja, svojega očeta, nikoli ne sme podati niti iz rezidenčnega mesta, kaj šele v tuje, oddaljene dežele, kakršna je Nova Batavija.”²¹⁸ Ker je bila zadeva zelo nevarna za kristjane, živeče na Kitajskem, čeprav se je zgodila zunaj njenih meja, je v pismu “zgodbi” namenil veliko prostora in se opredelil glede njene verjetnosti: “Drugi pripovedujejo o dogodku nekaj verjetnejšega. Kot pravijo, naj bi Nizozemci leta 1740 več tisoč Kitajcev na svojih ladjah prepeljali z otoka Jave na otok Cejlon, kjer bi morali opravljati vojaško službo. Do preostalih Kitajcev so prišle govorice, da so Nizozemci odpeljane pometali v morje in utopili, da število Kitajcev na Novi Bataviji ne bi venomer naraščalo. V tej zmoti so se Kitajci letos, ko so hoteli Nizozemci znova vkrcati nekaj tisoč mož za pomožne čete, uprli. Skrivaj so se domenili, da ne bodo dovolili odpeljati niti enega moža in da bodo maščevali smrt svojih rojakov. Določili so dan, ko naj bi pobili vse Nizozemce z ženami in otroki vred. Vendar so jih Nizozemci prehiteli in zaprli mestna vrata, posadka pa je krenila nad upornike in pri tem pobila precejšnje število Kitajcev. Večji del Kitajcev je bival zunaj mesta, v predmestjih. Le ti so na hitro pomorili maloštevilne Nizozemce, ki so prebivali med njimi in se, potem ko so upepelili številne hiše in vrtove, zatekli v gore. Od tam ob pomoči nezadovoljnih okoliških prebivalcev vedno znova napadajo Nizozemce in jim povzročajo velike sitnosti.”²¹⁹ Ker je dogodek močno vplival tudi na kristjane na Kitajskem, Hallerstein nadaljuje, a le z nizanem dejstev; s preverjanjem dogodkov se ne ukvarja. Dejansko ni imel niti možnosti, da bi to lahko počel: “Drugi dodajajo, da so Kitajci na dan, ki so ga izbrali za pokol Nizozemcev, zares pomorili nekaj meščanov, preostale pa prisilili, da so se zatekli v utrdbo. Le to so nekaj časa oblegali in oblegance, da bi jih čim prej prisilili k vdaji, odrezali od vse preskrbe, celo od običajnih vodnih virov. V svoji hudobiji so šli slednjič tako daleč, da so zaprtim Nizozemcem svobodo, ki so jo le ti zahtevali, obljubili samo pod pogojem, da jim izročijo gospoda guvernerja in dva prva uradnika, fiskala in sabanda. Ta predrznost je Nizozemce tako razburila, da so tvegali izpad iz utrdbe in s svojimi

---

²¹⁸ Mandarin Hallerstein, str. 251.

²¹⁹ Mandarin Hallerstein, str. 251.

vojaki pokončali upornike, ne oziraje se na njihovo starost in spol.”²²⁰ Kakor izvemo, se je ta dogodek zgodil leta 1741, malo preden je Hallerstein pisal bratu. Povrh vsega izvemo, kako je avtor sploh prišel do teh informacij. Dogodke je opisoval kitajski vrhovni vojaški poveljnik in pričakovali bi, da bi ta poveljnik prej pretiraval oziroma speljeval vodo na kitajski mlin. A počel je ravno nasprotno; veliko krvavih dogodkov je sploh zamolčal, spraševal pa se je tudi o “kitajskosti” tam živečih Kitajcev in na koncu sklenil, da so Nizozemci morali ravnati kot so pač ravnali. Opazimo celo opravičevanje za krvave dogodke, ki Nizozemcem vsekakor niso bili v ponos: “*Za omenjeno žalost smo že pred dvema mesecema izvedeli iz pisem iz Macaa, zdaj pa slišimo, da je Duti ali vrhovni poveljnik v pokrajini Fujian o tem pisal na dvor. A pri tem je bil zelo blag, saj Nizozemcev ni imenoval Xijiang, to je Evropejcev, pismu pa tudi ni priložil pritožbe. Ta mož je, morda zaradi naklonjenosti Evropejcem ali na prigovarjanje nizozemskih trgovcev ali celo zato, ker se je bal, da bi bil vmešan v igro in bi ga obtožili zanemarjanja dolžnosti, ker je bil poveljnik morskega pristanišča Emuy, ki meji na Batavijo, v svoji pripovedi ob strani pustil mnogo okoliščin, ki bi utegnile zelo vznemiriti dvor. Stvar skuša narediti za karseda obrobno. Pravi, da je domovina teh Nizozemcev Cejlon ali Xilong. Števila umorjenih Kitajcev ne navaja natančno, pravi le, da jih je bilo veliko in da se jih je še kakih tisoč sto zateklo v gore. Trdi, da batavijski Kitajci sploh niso Kitajci, marveč veliko prej tujci, ki so že stoletja bivali tam, živeli po zakonih tiste dežele in plačevali davek Nizozemcem, ne pa kitajskemu cesarju. Opravičuje Nizozemce, češ da za orožje niso prijeli, dokler niso bili prisiljeni nasilnosti svojih podložnikov zlomiti z nasiljem. Graja upornike, češ da so se uprli brez razloga in trdovratno odrekli poslušnost svoji zakoniti oblasti. Stvar prikazuje v povsem drugačni luči, ko cesarja seznanja, da so imeli Nizozemci navado vsako leto odpeljati nekaj prestopnikov z Batavije na Cejlon, da bi jih tam uporabili za različne vojaške naloge, zlasti pa za to, da bi se borili proti barbarom, ki tam pustošijo. Kitajcem, ki so jih tja odpeljali nazadnje, so sicer obljubili, da jim bodo, če se bodo izkazali v boju zoper sovražnika, dali svobodo in dovoljenje, da se smejo vrniti na Batavijo k svojim. A da tega ne bo, dokler ne bodo na njihovo mesto prišli drugi njihovi rojaki, da ne bi barbari znova napadli in morda celo opustošili otoka, ki bi bil brez sleherne obrambe. Da bi mogli izpolniti svojo obljubo, so od kitajskega predstojnika na Bataviji zahtevali določeno število njegovih ljudi, ki naj bi zamenjali*

---

²²⁰ Mandarin Hallerstein, str. 251.

prejšnjo skupino. Ker pa tedaj v ječah ni bilo dovolj za obrambo otoka primernih prestopnikov, so zahtevali, naj za vojaško službo določi tudi nekaj nedolžnih ljudi. Le ti ne le, da niso ubogali, marveč so vse tamkajšnje Kitajce nahujskali k vstaji zoper lastne gospodarje, ki je ni bilo moč zadušiti drugače kakor s strogim kaznovanjem krivcev zanj in s prelivanjem krvi.”²²¹

Tudi sam Hallerstein je upal, da bo cesar nekako razumel ravnanje Nizozemcev, kar bi bilo v korist vseh kristjanov v cesarstvu. Bratu je napisal: “Tako govori o zadevi Duti v Fujianu in verjetno je, da bodo podobno poročilo na dvor prenesli kantonski mandarini. Upamo, da bodo ravnanje Nizozemcev, ki bi nam kot Evropejcem utegnilo povzročiti velike težave, tukaj v Pekingju razumeli kot nujen reševalni ukrep, zlasti še, ker slišimo, da je trgovska služba s sedežem v Bataviji kitajskemu cesarju sama poročala o svojem početju in opravičevala svoje ravnanje.”²²² V resnici je bila na mestu previdnost saj bi lahko prišli v nevarnost, čeprav niso imeli z dogodki nobene povezave: “Tako lahko vaša prevzvišenost uvidi, v kakšni nevarnosti je naša stvar v tej deželi in kako bi nas lahko tak nepričakovan dogodek, s katerim nimamo sploh nič opraviti, vendarle spravi v nemilost pri cesarju. Če Gospod ne varuje mesta, zaman čuje stražnik.”²²³

Dve leti po teh grozljivih dogodkih je bilo krščanstvo prepovedano in tudi preganjano, vendar je kljub prepovedi živelo naprej. Nekoliko oteženo je bilo le delovanje, kar pa se je z iznajdljivostjo dalo nekako reševati. V pismu Jožefu Ritterju iz leta 1743 je Hallerstein izpostavil problem duhovne oskrbe žensk in morebitno rešitev tega problema: “Vaša prevzvišenost bo verjetno vprašala, kakšen je obisk cerkva sedaj, ko je krščanska vera strogo prepovedana? Na to vprašanje odgovarjam, da je obisk naših cerkva v Pekingju skoraj takšen, kot je bil pred nesrečno prepovedjo, le da zdaj ne odpiramo vrat, ki se odpirajo na ulico, marveč pobožno ljudstvo skozi vrata kolegija ali rezidence spustimo najprej v našo, nato pa od tam v božjo hišo. Ob nedeljah in praznikih imamo razen slovesne maše tudi pridige, in sicer v cerkvi kolegija oče Rosende, osemdesetletni starček, pri svetem Jožefu izmenično jaz in oče Florijan Bahr, v Odrešenikovi cerkvi ravno tako izmenično superior, prečastiti oče Gaubil, in oče La Charme. Vendar ženski spol temu bogoslužju ne sme prisostvovati in doslej, ker je v teku hudo preganjanje naše svete vere, še nismo našli načina, kako

²²¹ Mandarih Hallerstein, str. 251-252.

²²² Mandarin Hallerstein, str. 252.

²²³ Mandarin Hallerstein, str. 252.

in kje bi lahko zbrali ženske k maši ali pridigi. Imamo sicer hišo, ki je zelo blizu rezidence, a od nje popolnoma ločena, v kateri je kapela preblažene Device in kjer se skrivoma zbira nekaj pobožnih žensk, da bi prisostvovala svetemu opraviilu. Obiskujemo jih tudi na njihovih domovih in tam mašujemo. Vendar se to dogaja redko in lahko zajame le zelo majhen del kristjank. Ostale se morajo zadovoljiti z običajnjima dvema obiskoma letno. Marca in septembra obidemo namreč vse krščanske hiše v mestu in zunaj njega, da krščanske spokornice pri spovedi odvežemo njihovih grehov in jih nahranimo z angelskih kruhom.”²²⁴

In kakšen je bil odnos domačinov do krščanske vere? Kot smo že omenili, so bili kristjani večkrat v nemilosti zaradi lokalnih oblasti. Tudi v pismu iz leta 1743 je Hallerstein bratu sporočal, da morda zadeva ni tako slaba, da ne bi mogla biti še slabša, položaj je bil vseeno daleč od dobrega. Če se je kakšnemu lokalnemu veljaku zahotelo, je kristjane preganjal oziroma jim grozil z različnimi odloki. Cesarska oblast je to nekako dopuščala, saj se ni nikoli izrecno postavila za “krščansko stvar”: *“Kar zadeva položaj svete vere, se ni letos zgodilo nič posebnega, razen da je v provinci Shanxi načelnik mesta Jiangzhou izdal nekaj odlok zoper krščansko vero, v katerem ji zlasti očita, da njeni privrženci ne častijo svojih prednikov, spričo cesar jo razglašajo za brezbožno in nečloveško. Nekateri kristjane poimensko kliče pred svoj sodni stol. Če se ne uklonijo, [ne] prekolnejo te vere ter mu ne izročijo krščanskih znamenj in knjig, jim grozi s hudimi kaznimi. Ne vemo pa, kako se bo zadeva končala. Zdi se, da se je nekako polegla ali minila. V provinci Henan je neki drug poganski mandarin...”*²²⁵

V Pekingu je bilo, kot že rečeno, vedno nekoliko drugače. V pismu, naslovljenem na Ritterja, Hallerstein razloži položaj krščanske vere v prestolnici. Ne glede na potrditev stroge prepovedi so vsaj moški kristjani svojo pobožnost lahko še vedno neovirano opravljali: *“Moški smejo nasprotno lahko tukaj v Pekingu v naših cerkvah pobožnosti opravljajo svobodno in neovirano, in to kljub temu, da cesar Qianlong ne samo ni preklical stroge prepovedi svojega brata in predhodnika Yongzhenga, marveč jo je celo potrdil.”*²²⁶ Zelo zanimiv je stavek iz istega pisma. Če navedeno res drži, potem je tedanji kitajski cesar kazal odprtost ne le do krščanstva, ampak tudi do drugih verovanj: *“Menda se je sicer sam cesar uprl tem sodnikom*

---

²²⁴ Mandarin Hallerstein, str. 255.

²²⁵ Mandarin Hallerstein, str. 264.

²²⁶ Mandarin Hallerstein, str. 255.

nravi, ko so včasih prihajali k njemu s pritožbami, in jim odvrnil, da mohamedanska in krščanska vera, vedeževanje in astrologija na Kitajskem niso bili nikoli prepovedani.”²²⁷ V nadaljevanju se sicer Hallerstein sam sprašuje o resničnosti teh govoric in realno zaključi, da nič ni gotovo in da se ne gre zanašati na prav nič: “Vendar se na teh negotovih govoricah ne da graditi, ravno tako ne na prijaznosti in vljudnosti nekaterih prisednikov tega urada.”²²⁸

Kot smo že omenili, je bilo kitajsko cesarstvo cesarstvo ogromnih geografskih razsežnosti. Poleg velikega teritorija pa je imelo tudi ogromno birokracijo. Proti koncu pisma Jožefu Ritterju Hallerstein potarna ravno nad predstavniki kitajske oblasti. Tudi ljudje, ki so bili jezuitom prej naklonjeni, so pač v duhu časa in razmer zlahka prešli na drugo stran: “Predstojniki pokrajin, mest, trgov in vasi, katerih število je po cesarstvu skoraj neskončno, se do nas obnašajo naklonjeno ali nenaklonjeno, pač glede na vednost, ki jo imajo, bodisi pravo bodisi zmotno, o naših naukih, običajih in poklicu. Vendar je na splošno tako, da tudi za tistega, ki nam hoče sedaj dobro, ni nič lažjega kakor to, da presedla in se pridruži nam sovražni stranki, posebej še, če mu kdo vtepe v glavo, da si bo na ta način zagotovil večji ugled pri višjih uradih, ki jim neznansko želijo ugajati, in si morda celo izboljšal svoj položaj.”²²⁹

Tudi leta 1749 v pismu, poslanem Nikolaju Giampriamu, Hallerstein piše o preganjanju in kaznih, ki so jih kitajske oblasti nalagale kristjanom: “Krščanske prebivalce teh pokrajin je nesreča zadela sicer blažje, a vendar precej. Nekateri izmed njih so med preganjanjem umrli zaradi mučenja, drugi so izgubili hišo in domovino, zopet drugi so bili obsojeni na bičanje in šibanje.”²³⁰ Hallerstein opisuje, da se je preganjanje nekoliko umirilo, a realno sklene, da se lahko še vrne. Za največjega sovražnika kristjanov ima Hallerstein cesarja samega, ki je nadaljeval tradicijo svojega očeta. Kristjane kot misijonarje je trpel samo na dvoru, kjer jih je lahko s pridom uporabljal, v ostalih provincah pa so se mu zdeli nekoristni in jih tudi ni nameraval trpeti. Hallerstein ponovno potarna, da kristjani do cesarja ne morejo, da bi lahko svojo stvar iskreno predstavili: “To neurje se je zdaj sicer umaknilo iznad omenjenih. Vendar ne moremo z gotovostjo zagotoviti, da se ne bo vrnilo z novim besnenjem ali ravno tako škodljivo izbruhnulo kje drugje. To tem manj, ker so bili prvi

---

²²⁷ Mandarin Hallerstein, str. 256.

²²⁸ Mandarin Hallerstein, str. 256.

²²⁹ Mandarin Hallerstein, str. 256.

²³⁰ Mandarin Hallerstein, str. 257.

*povzročitelj tega preganjanja in njegovi najimenitnejši pomagači zaradi Božjega maščevanja sicer ponižani in uničeni, a je največji sovražnik kristjanov in Evropejcev, cesar sam, še pri močeh. Ta se še vedno trdno oklepa vodila svojega očeta, da Evropejci v zunanjih pokrajinah državi ne morejo nič koristiti, zelo veliko pa na dvoru. Zato je odločen, da bo tuje učitelje z njihovim naukom vred pometal iz provinc, če jih že trpi v prestolnici. Toda njihova moč je tako omejena, da ne morejo zastaviti besede za svoje krščanske in redovne brate ali braniti svoje pravične stvari z obrambnim spisom ali prošnjo. To smo žal skusili letos, ker so nam z zvito zahrbtnostjo zaprli vse poti, po katerih bi lahko pri njegovem veličanstvu ustno ali pisno zaščitili svoje po krivici preganjane tovariše misijonarje.*²³¹

Poleg kristjanov pa so v nemilost pri cesarju padali tudi njihovi sovražniki, tisti, ki so kristjane poslušno preganjali. Pismo Giampriamu Hallerstein zaključí z mislijo, da je Bog vseeno pravičen in da na koncu vsak dobi svoje plačilo: *“Vaša prevzvišenost je iz drugih poročil najbrž že izvedela, kako silovito se je Božja pravičnost maščevala nad sovražniki naše svete krščanske vere. Na grofa Noja, po rodu Tatara, prvega in najimenitnejšega ministra našega dvora, so v sramotilnem spisu, ki ga je podpisal sam cesar, letele številne sramotne obtožbe. Vpričo vojske, ki jo je nesrečno vodil proti upornikom v Sečuanu, je bil obsojen na smrt z mečem, njegovo glavo pa so razstavili na kolu sredi tabora.*²³²

O posebnem sodišču, odgovornem za tujce, izvemo iz Hallersteinovega pisma bratu Vajkardu iz leta 1743. Izvemo, da to sodišče nad Evropejci pristojnosti ni imelo, da so bili neposredno podrejeni cesarju. To je bilo dobro in slabo hkrati. Cesar jih je zaščitil, lahko pa je neomejeno izvajal samovoljo nad njimi. Vsekakor jih je imel za “posebne”: *“Najbrž ne bi bilo neprimerno, dodati na tem mestu še, da imamo tukaj urad ali dikasterij, ki ga imenujejo Lifanyuan, kar pomeni sodišče, odgovorno za tujce. Njegova naloga je namreč skrbeti za tuje prišleke in njihove zadeve. Podrejeni so mu vsi tujci, razen nas Evropejcev, ki smo neposredno podrejeni cesarju. Pod pojmom teh tujcev so mišljeni predvsem tujci s severa, Mongoli, Kalhi, Eluti, Sifani, Rusi in drugi raznovrstni Tatari.*²³³

Kar zadeva obredje, kitajska različica v Rimu ni bila dobro sprejeta, a so ga jezuiti na Kitajskem celo sami “ uvedli”, saj so na ta način pridobili več vernikov.

---

²³¹ Mandarin Hallerstein, str. 257-258.

²³² Mandarin Hallerstein, str. 258.

²³³ Mandarin Hallerstein, str. 262.

Nekako pragmatično so povezali kitajsko tradicijo in krščanski nauk. V očeh nekaterih se jim je to tudi maščevalo, saj jim v časih, ko so sami padli v nemilost, kitajsko obredje ni bilo v pomoč. Hallerstein je v pismu bratu še sporočil, da se bodo pokorno držali papeževega odloka in da večjih problemov pri prebivalcih glede tega ni pričakovati: *“Vaša prevzvišenost tudi sprašuje, kakšne odmeve je tu sprožil novi odlok papeža Benedikta XIV. o kitajskih obredih. Odgovarjam, da je povzročil tisto, kar je bilo pričakovati, da bo. Sprejeli smo, obljubili smo, držali se ga bomo. In zares nimamo tistih težav, ker je to kitajsko krščanstvo omejeno samo na reveže, ki imajo komaj zase živež in stanovanje, kaj šele, da bi prinašali darove prednikom in jim žrtvovali ali gradili zanje bivališča.”*²³⁴

O tem, kakšni so bili izrazi pobožnosti kitajskih kristjanov piše Hallerstein takole: *“Tja vsak dan prihajajo kristjani, da bi molili in po svojih zmožnostih darovali dišave in voščene sveče.”*²³⁵ In: *“Tudi kristjani in prijatelji imajo navado darovati svilene krpe z napisi v pokojnikovo čast, ki jih obesijo okoli groba.”*²³⁶ Prav vnašanje tradicionalnih elementov pa je postalo sporno za Sveti sedež.²³⁷ V pismu bratu iz leta 1743 Hallerstein opiše, kako Kitajci mešajo krščanstvo s tradicijo: *“Za njimi [ob pogrebih] so vsi drugi vozovi, nato kristjani s svečami, z dišavnimi paličicami, z dišavami, poleg česar nosijo še različna znamenja in zastavice.”*²³⁸

Hallerstein nam je zapustil tudi zanimive opise, kako je kitajska oblast ravnala s kristjani. Ves čas je denimo zagotavljala, da ne deluje proti krščanski veri, ampak proti posameznikom, ki delujejo v nasprotju s krščanstvom. Očitno je oblasti motilo tudi to, da je bilo krščanstvo v osnovi zelo drugačno od kitajske tradicije, kar je lahko pri tako tradicionalni družbi kot je bila kitajska predstavljalo velik problem: *“...[poganski mandarin v provinci Henan] kaznoval nekega kristjana zaradi nekakšnega prestopka. Pri tem mu je takole očital: ‘Vem, da si kristjan, in ne kaznujem te zaradi tega. Krščanska vera je sama po sebi dobra, a ti se je ne držiš in počneš, kar prepoveduje, zato te kaznujem.’ Kar očitajo naši sveti veri, je predvsem, da ne častimo umrlih staršev in prednikov in da jih s tem, ko ne ohranjamo niti spomina nanje, kar je vsekakor trdo in težko slišati, izgubimo. Brat Castiglione pripoveduje, da sta pred nekaj dnevi, ko je slikal na dvoru, mimo dvorane, v kateri je*

---

²³⁴ Mandarin Hallerstein, str. 262.

²³⁵ Mandarin Hallerstein, str. 263.

²³⁶ Mandarin Hallerstein, str. 263.

²³⁷ Prim. Po-Chia Hsia, *The world*, str. 192-193; Benedik, Papeži, str. 260.

²³⁸ Mandarin Hallerstein, str. 263.

slikal, prišla dva skopljenca, ki sta se prerekala, ne vem, zaradi česa, kar pravi eden izmed njiju drugemu: 'Sem mar jaz kristjan, da ne bi častil svojih prednikov?'.²³⁹

Ne glede na vse, kar so kristjani pretrpeli v tistih časih, so kitajske oblasti v materialnem pogledu do neke mere skrbele zanje. Nekatere stvari so dobivali v dar neposredno od cesarja. Hallerstein je leta 1743 o tem poročal tudi svojemu bratu: "K temu je treba prišteti šest pošiljk vsakovrstnih živil, ki nam jih dodeluje vladar iz urada, ki skrbi za to. Toda te so skromne in za naše služabnike. To podporo je šestim Evropejcem, ki so takrat služili tukaj, podelil cesar Kangxi. A ko se je število Evropejcev povečalo, se obseg pošiljk ni povečal. Za obleko, predvsem boljšo, uporabimo svilo, ki nam jo ob različnih priložnostih daje v dar cesar. Navado ima tudi, da za novo leto komu da dva kožuha iz krzna skupaj z denarnico, v kateri so koščki srebra, ki ustrezajo nekako dvema petakoma."²⁴⁰

Niso pa bili kristjani nikakor odvisni od cesarja in njegove dobrotljivosti. Iz Hallersteinovih pisem bratu lahko vidimo, da so za revne kristjane na Kitajskem skrbeli in za njih nabirali darove po širnem svetu: "Obstajajo še drugi darovi za revne kristjane, med njimi zlasti tisti grofa iz mesta Puente v Mehiki, namenjen oni družini iz cesarske rodbine, ki ji je cesar Yongzheng zaradi njene krščanske vere odvzel vse njeno obilno premoženje in jo poslal v izgnanstvo. Ker šteje ta družina že nekako sedemdeset glav, jo je sedanji cesar poklical iz izgnanstva, premoženja pa ji ni vrnil in ji ga tudi ne namerava, o čemer sem že pisal."²⁴¹ Vsekakor je bila materialna podpora kitajskim kristjanom kar velika. Našli so se ljudje, ki so bili pripravljene pomagati svojim bratom v veri, v ne preveč prijazni deželi, kar se njihove veroizpovedi tiče. Leta 1743 je Hallerstein zapisal: "Mimo tega so nekateri med nami, ki imajo svoje posebne darilne ustanove, bodisi za revne kristjane, bodisi za krst otrok, kakršna je tista, ki jo je nedavno ustanovila neka odlična gospa iz Augsburga, bodisi za tisk in razširjanje verskih knjig po cesarstvu, ali za učitelje jezika, ali za vzdrževanje katehetov, ali za gradnjo kapelic, ki jih včasih postavimo v kaki vasi, da bi spodbudili vernost tamkajšnjih kristjanov in pomnožili njihovo število."²⁴²

Proti koncu pisma iz navedenega leta se je Hallerstein dotaknil še nečesa, s čemer bi lahko rekli, da je bilo za delovanje jezuitov, pa tudi za ostale pripadnike katoliške vere najpomembnejše, namreč oznanjevanje vere. Krščanstvo je bilo takrat

²³⁹ Mandarin Hallerstein, str. 264.

²⁴⁰ Mandarin Hallerstein, str. 265-266.

²⁴¹ Mandarin Hallerstein, str. 266.

²⁴² Mandarin Hallerstein, str. 266.

uradno prepovedano, a kakor je sporočal Hallerstein, jezuitov pri delovanju ni nihče preveč oviral. Večji problem je bil v posameznih provincah, saj so imeli lokalni veljaki veliko stopnjo avtonomije pri odločanju, čeprav bi bilo ustrezneje reči, da vrhovna cesarska oblast ni imela mehanizmov, kako to tako imenovano avtonomijo učinkovito omejevati. Tega se je zavedal tudi Hallerstein: *“Vaša prevzvišenost sprašuje še, kakšno svobodo tukaj uživa oznanjevanje evangelija. Spomnim se, da sem o tem nemalo pisal že zgoraj. Torej ponavljam, da je cesar Yongzheng prepovedal sveto vero, da je sedanji cesar ob začetku vladanja to potrdil in doslej še ni preklical. Kljub temu nas nič ne ovira, da ne bi oskrbovali naših kristjanov. Niti ni kakih vohunov ali ovaduhov, pa tudi novih prepovedi ne, pri čemer govorim o Pekingu in o splošnih prepovedih. Kajti to, da v različnih predelih provinc kak upravitelj izda prepoved, se dogaja skoraj vsako leto. Kljub temu vselej ravnamo pazljivo in previdno.”*²⁴³

Tudi šest let kasneje Hallerstein bratu ni poslal lepših novic o položaju in sprejemanju vere v njegovem koncu: *“Da bi odslužil kazen zaradi dolgega molka, ki jo je vaša prevzvišenost nadvse prijazno zahtevala od mene v pismu z dne 13. januarja 1748, se najprej zahvalim, da ste se me spomnili. O, ko bi vam mogel odgovoriti kaj veselega! A imam žal le karseda žalostne novice. Za tisto divjanje zoper našo sveto vero in zoper njene oznanjevalce, predvsem Evropejce, ki se je začelo pred nekaj leti, se zdi, da se je nekoliko umirilo, da pa še ni ponehalo.”*²⁴⁴

Kitajske oblasti niso skoparile z obtožbami, v zvezi s katerimi je Hallerstein bratu leta 1749 zapisal: *“Pri vseh je bil razlog za smrt enak in jasen, češ da so ljudstvo kvarili z lažnivim naukom.”*²⁴⁵ Pač pa so Kitajci domačim ljudem prizanesli nekoliko bolj. Morda je oblast verjela, da so bili zavedeni, verjetneje pa je, da s pretiranim nasiljem niso želeli še bolj poslabšati že tako slabih odnosov in med prebivalstvom sprožiti nemir. Hallerstein je te, ki so vztrajali, zelo spoštoval, obsojal pa ni niti tistih, ki v veri niso ostali najbolj trdni. Glede na burne čase je bilo to tudi pričakovati, cesar se je Hallerstein dobro zavedal: *“Divjanje zoper domače kristjane je bilo blažje. Večina jih je bila kaznovana s šibanjem, razen redkih, ki so umrli zaradi mučenja, in nekaterih, ki so bili izgnani. Ni jih bilo malo, ki so pokazali lepe zglede krščanskega poguma, celo med šibkejšim spolom. Mnogim pa je stanovitnost*

---

²⁴³ Mandarin Hallerstein, str. 266.

²⁴⁴ Mandarin Hallerstein, str. 266-267.

²⁴⁵ Mandarin Hallerstein, str. 267.

manjkala, saj jih je omajalo zlasti to, da so se časi, ko je bilo krščanstvo dovoljeno in ko je bilo prepovedano, tolikokrat izmenjavali.”²⁴⁶ V pismu bratu iz leta 1749 je Hallerstein navedel konkretna imena ljudi, ki so bili po prepričanju mnogih in najverjetneje tudi njega samega odgovorni za takšno ravnanje oblasti: “Pobudnik preganjanja je po splošnem mnenju neki Tatar Nokum, prvi minister tega cesarstva in zelo dober cesarjev prijatelj. Tista, ki sta skupaj z njim kar najbolj divjala proti sveti veri, sta podkralja v Jiangnanu in Fujianu.”²⁴⁷

Prvič po več letih je Hallerstein vendarle opazal pozitivne premike v položaju vere. Morda je šlo samo za žarek upanja, ki je za hip posijal, saj je v nadaljevanju omenjenega pisma Hallerstein dokaj realno zapisal: “Tako je zasvetilo nekakšno upanje na premirje. Ne na varnost, kajti prvi preganjalec svete vere je sam cesar, sicer ne slab mladenič, a vladar krivičnega duha. Ta ima bodisi po lastnem nagibu bodisi po nasvetu drugih načrt, da bi v provincah iztrebil krščanstvo ali vsaj iztrebil od tam vse Evropejce.”²⁴⁸

S toliko večjim veseljem je Hallerstein bratu sporočal, kakšen je položaj vere drugje po Aziji. Omenil je Vietnam, ki je po zgledu Kitajske v preteklosti dokaj kruto ravnal proti kristjanom. A ker slabi časi ne morejo trajati v nedogled, se je v tem azijskem kraljestvu, vsaj kar se kristjanov tiče, obrnilo na bolje: “Iz Vietnama, kjer je bila Cerkev pred mnogimi leti izpostavljena velikemu in krutemu trpljenju, so letos prišle nadvse razveseljive novice. Kralj je v svoji orožarni po naključju videl neke vojaške naprave z evropskimi napisi. Zraven je bilo še nekaj evropskih knjig. Kralj je okrog stoječe vprašal, ali so v kraljestvu kakšni Evropejci, da bi mu mogli razložiti te napise in knjige. Ker so nekateri odgovorili nikalno, nekateri pa so bili glede tega v dvomih, je ukazal poizvedovati po teh ljudeh. Ko so za to izvedeli kristjani, so opozorili predstojnika tistega misijona, očeta Venčeslava Palečka iz češke province, ki je nekoč z menoj prišel v Macao, in ga prosili, naj gre na dvor. Ta se je po posvetu s kristjani sklenil vrniti na ozemlje Vietnama in Kitajcev. Če bi kralj ponovno povpraševal, bi mu odgovorili, celo med dvorjani je bilo namreč nekaj kristjanov, da je na njegovem ozemlju neki Evropejec, ki mu bo morda znal pojasniti, kar zahteva. In ko je kralj znova vprašal, so mu tako odgovorili.”²⁴⁹ Hallerstein je lahko samo upal in molil, da bi tudi na Kitajskem doživel te čase: “Kralj se je začudil in dejal: ‘Kako,

---

²⁴⁶ Mandarin Hallerstein, str. 267.

²⁴⁷ Mandarin Hallerstein, str. 267.

²⁴⁸ Mandarin Hallerstein, str. 267.

²⁴⁹ Mandarih Hallerstein, str. 270.

da preganjamo takšno vero, ki ima takšne učitelje?’ Nemudoma je ukazal vrniti svobodo vsem nemaloštevilnim kristjanom, ki so bili že dolgo v ječi. Izdal je tudi ukaz, naj si noben uradnik bodisi na dvoru bodisi v provincah ne drzne več mučiti nobenega kristjana ali krščanskega učitelja.”²⁵⁰

Tudi v začetku petdesetih let 18. stoletja je Hallerstein bratu Vajkardu marljivo opisoval svoje življenje in delovanje. V našem delu smo že omenili portugalsko odpravo, ki je prišla v tistem času na Kitajsko, v tem poglavju pa dodajamo Hallersteinov stavek upanja na izboljšanje razmer in na to, da morda odprava ni bila samo salonske narave: *“Sad odprave je trenutno le upanje, da se bo cesar poslej bolj naklonjeno obnašal do Evropejcev in do krščanske vere, kar smo že začeli čutiti.*”²⁵¹ Očitno je Hallerstein na to odpravo, katere del je bil tudi sam, kar veliko stavil. Iskreno je upal, da se bo mnenje pri kitajskem cesarju in tudi Kitajcih nasploh obrnilo v prid krščanstva. Omenjeno pismo je končal z besedami: *“Okrog praznika svetega Ksaverija ali spočetja device Marije se bom vrnil v Peking, po več kakor enoletnem, seveda zelo napornem potovanju. V tolažbo mi je bilo, da je celotno spremstvo s svojim vedenjem, nravno resnostjo in skromnostjo naredilo v Macau in tudi v Pekingu in povsod na poti zelo dober vtis o svojem narodu, o vseh Evropejcih in končno tudi o naši veri ter si ustvarilo trajen ugled na tem dvoru in v tem cesarstvu.*”²⁵²

Sredi šestdesetih let je Hallerstein bratu potarnal, da zaradi materialnega stanja ne more ravnati pri uradnih obiskih tako, kakor je po kitajski tradiciji navada. Teh zagat se je dobro zavedal, pri čemer lahko opazimo, da se je položaj vere nekoliko poboljšal, vsaj kar zadeva obiske pomembnih ljudi: *“Prav tako mi je zelo težko, kadar mandarini iz provinc, ki imajo tu in tam navado priti sem, da bi me obiskali, ali celo sicer neznani ljudje, ki si pridejo le kaj ogledat, prinesejo darila, sam pa jim ne morem dati ničesar v zameno. Kajti če ne sprejmeš daril, štejejo to za znamenje prezira ali ošabnosti, če pa jim v zameno ne daš ničesar, bo to zgolj znamenje neomikanosti ali revščine.*”²⁵³

V pismu iz leta 1766 opazimo še en zanimiv detajl. Že večkrat smo pisali o strogih prepovedih krščanstva na Kitajskem, o upoštevanju in neupoštevanju le teh. Precej očitno je, da se kitajska oblast ni držala vseh svojih prepovedi. Je pa ob tej

---

²⁵⁰ Mandarin Hallerstein, str. 270.

²⁵¹ Mandarin Hallerstein, str. 273.

²⁵² Mandarin Hallerstein, str. 273.

²⁵³ Mandarin Hallerstein, str. 279.

priložnosti potrebno vnovič poudariti, da so razmere v prestolnici bile eno, v ostalih krajih te velike in prostrane dežele pa nekaj drugega. Na to nas vedno znova opominja Hallerstein v svojih pismih, tudi posredno: *“Oni dve cerkvi (kongregacije) tega napisa nimata in sta tako rekoč skriti v svojih hišah. Razlika je torej v tem, ali je bila neka stvar zgrajena na (cesarjev) ukaz ali se zgolj dopušča.”*²⁵⁴

---

²⁵⁴ Mandarin Hallerstein, str. 280.

6 Religioznost Azijcev, posebej Kitajcev, v Hallersteinovih pismih

Naivno bi bilo trditi, da so bili katoličani edini verniki, ki so želeli pod svoje okrilje čimveč vernikov. Predstavniki vseh verskih skupnosti so delovali po podobnem načelu. Lahko pa jih ločimo na tiste, ki so na določenem teritoriju bivali že dlje časa, in tiste, ki so svoj prostor na istem teritoriju še iskali oziroma si ga želeli. Hallerstein se je v svojih pismih dotaknil tudi te problematike. Njegov pogled je zanimiv, z današnjega vidika morda malo "arhaičen", a po drugi strani nedvomno iskren. Predvsem je zanimivo njegovo navajanje ljudi in oblastnikov, ki so pripadali drugim religijam. V teh primerih je Hallerstein večkrat uporabljal čisto osebne simpatije ali neodobravanja. Že v pismu iz leta 1738 bratu Vajkardu, njegovemu velikemu zaupniku, naletimo na nekaj takšnih primerov: "*Vendar naj bi se sovražniku [Maratu, poznanem tudi kot Salvaraju ali Sauraju, poganskem vladarju z območja Goe v Indiji] posrečilo zavzeti utrdbo Tana in prizadejati prebivalcem okoliških krajev veliko škode, ki so jo v veliki meri občutile naše province v Goi, Malabarih, na Kitajskem in na Japonskem, ki se sicer z najnujnejšim za svoj obstoj oskrbujejo iz Salfete in Bakaima.*"²⁵⁵In še: "*Upamo, da sovražnik ne samo ne bo ničesar več osvojil, marveč bo tudi zelo kmalu prisiljen zapustiti že zasedeno.*"²⁵⁶

V nadaljevanju istega pisma Hallerstein na zanimiv način opisuje lastno izkušnjo ob obisku nekega bon budističnega samostana. Slikovito opiše njihovo obredje, ves čas ostaja korekten, nikjer ne izraža svojega mišljenja in občutkov ob videnem: "*Naše prenočišče je bilo nedaleč stran od nekega bonskega samostana, do katerega smo se sprehodili, da bi si ga ogledali. Jaz in neki brat, ki je bil Francoz in vešč slikarske umetnosti, sva ostala pred vrati templja malikov. Mandarin, najin spremljevalec, pa je vstopil, se sredi svetišča vrgel na kolena in se s čelom trikrat dotaknil tal, v znamenje, da moli k svojemu Pu-sa (to je bilo ime malika). Nato se je vrnil k nama. Prav tedaj so bonci, razvrščeni po pravilih malikovalskega templja, prepevali z veliko ponotranjenostjo in z očmi, obrnjenimi v tla. Roke so sklenili na prsih in jih držali predse. Nekateri so večkrat pozvonili z zvončkom, drugi so jih držali pri miru. Večkrat so tudi naredili obhod po svetišču in zmeraj, kadar so šli mimo malika, so se z vsem telesom priklonili do tal. Slednjič je neki mlad novinec vzel pivsko čašo, napolnjeno z vinom, in jo pred malikom z neverjetno ponotranjenostjo*

²⁵⁵ Mandarin Hallerstein, str. 232.

²⁵⁶ Mandarin Hallerstein, str. 232.

dvignil v zrak, s čimer je pijačo daroval maliku. Potem jo je odnesel pred vrata in jo izlil v ogenj.”²⁵⁷

V samostanu so Hallersteina in ostale sobrate lepo in gostoljubno sprejeli. Kot odprti in vljudni ljudje so to povabilo z veseljem sprejeli in se ob koncu tudi vljudno zahvalili za vso izkazano gostoljubje: *“Krajevni predstojnik nas je zelo vljudno povabil v samostan in nas peljal skozi veliko dvorano na neko skalo, lično zasajeno z drevesi, nad katero se je kakih dvanajst do petnajst sežnjev dvigal čudovit slap. Po običaju tiste dežele so nam ponudili pipo tobaka in skodelico čaja. Ko smo prišli nazaj, je bila miza v dvorani obložena z najrazličnejšimi okrepčili. Nekaj smo jih poskusili, se zahvalili in poslovili ter se vrnilo v prenočišče.*”²⁵⁸ Hallersteinu se je izkušnja z omenjenimi bon budističnimi menihi očitno zelo vtisnila v spomin, zato je tudi v nadaljevanju natančno opisal, kaj vse je videl in doživel v samostanu: *“Naslednji dan, ko smo s preostalimi sopotniki znova odšli tja in stali pred vrati malikovalskega svetišča, se nekateri bonci niso mogli zadržati, da ne bi vrgli pogleda na naše brade. Tempelj je bil majhen, nekoliko temen, vendar lepo okrašen. Stal je na štirih stebrih. Oltar je predstavljala širikotna miza, na kateri so stale štiri sveče. V sredini je sedel Pu-sa, iz lesa umetelno izrezan in lepo pozlačen kip, ki je imel ob straneh še dva druga kipa.*”²⁵⁹

Popisal je tudi odnos, ki so ga imeli domači prebivalci do teh menihov. Kakor izvemo iz pisma, so jih nekateri zasmehovali, drugi pa jim le nekaj malega darovali: *“Na poti smo naleteli na pečino, ki se je dvigala iz reke, z majhno jamo, v kateri sta dva bonca opravljala službo svojemu maliku. Eden izmed njiju je prišel ven in prosil vbogajme. Naši služabniki so ga s posmehom zvrnili. Naš brodnik je daroval maliku tako, da je vrgel v vodo nekaj malenkosti v pozlačenem papirju.*”²⁶⁰

V istem pismu zbode v oči dogodek, povezan s tako imenovanim mohamedancem, ki je bil po Hallersteinu visok funkcionar v vojski, kar je pomenilo, da je bil pomembna oseba tudi na cesarskem dvoru. Z islamom vsaj v tistem času v cesarski Kitajski očitno niso imeli problemov: *“Petnajstega v mesecu [april, 1739] je začela gladina reke vse bolj upadati, ker smo se vse bolj približevali izviro, dokler osemnajstega nismo dosegli Nanjinga. V gostišču, v katerem smo se nastanili, nas je obiskal vojaški poveljnik, neki mohamedanec. Ker pa nismo mogli sprejeti tako*

---

²⁵⁷ Mandarin Hallerstein, str. 241.

²⁵⁸ Mandarin Hallerstein, str. 241.

²⁵⁹ Mandarin Hallerstein, str. 241.

²⁶⁰ Mandarin Hallerstein, str. 241-242.

*visokega gosta, smo se mu zahvalili za čast, ki nam jo je izkazal, in ga odpustili. Ko smo ga naslednji dan obiskali, nas je sprejel nadvse vljudno.*²⁶¹

V pismu je nadalje popisano, kako domiselno so beračili menihi, ki zagotovo niso živeli v izobilju: *“Ko smo se vkrcali na ladjo, nam je neki bonec, ki je pritekel iz bližnjega templja malikov, prinesel na ladjo mizico z nekaj krožniki sadja in slaščic. To je eden od načinov beračenja.”*²⁶² Proti koncu spet naletimo na Hallersteinovo mnenje o drugovercih. V tem primeru je šlo najbrž za kakšna tako imenovana primitivna verovanja, zato je toliko bolj zanimiv zapis: *“Sedemindvajsetega [april, 1739] smo prispeli v Namsimcheu, osemindvajsetega pa v Pesimcheu. Prvega so pred nedavnim temeljito utrdili. V drugem smo prenočili. Ker pa v mestu bivajo praznoverneži, ki se postijo in ne hranijo z ničemer drugim kakor z zelišči in s stročnicami, smo bili deležni slabe postrežbe.”*²⁶³

Leta 1743 je Hallerstein pisal Jožefu Ritterju; pismo razkriva Hallersteinovo mnenje o verovanju domačih prebivalcev, to je Kitajcev. Njihove vere nikjer ne obsoja, iz nje se ne norčuje, vseeno pa samozavestno zapiše, da so v zmoti: *“Zdaj jih lahko že sam uporabim, da bi pogane na podlagi iz njih vzetih mest prepričal o njihovi zmoti.”*²⁶⁴

V pismu bratu Vajkardu iz leta 1743 zasledimo nekaj prav tako zanimivih podrobnosti. Očitno so kristjani v teh slabih dveh slotetjih, odkar so bolj resno delovali na Kitajskem, dobili mesto v družbi, ki so si ga vsekakor zaslužili. Sprejemali so jih pripadniki različnih verstev in verovanj in jim ob marsikateri priložnosti izkazovali spoštovanje. Zanimivo je, kako so jezuiti to sprejemali. Nekako najbolj odklonilen odnos so imeli do praznoverja, ne pa toliko do “praznovercev”: *“Prihajajo tudi pogani, ki so bili prijatelji pokojnega, da bi opravljali svoje obrede in prinesli darove, od katerih sprejmemo tiste, ki ne kažejo praznoverja, sicer pa jih naročimo položiti k vratom, okrog katerih postavimo vratarje.”*²⁶⁵

Kitajci so že tradicionalno gojili več “ver” skupaj. Morda je to z evropskega vidika težko razumeti, a ta pojav za Azijo ni nič neobičajnega. Tudi v državah in kraljestvih, sosednjih Kitajski je bilo tako, in je tako še danes. Zato ni čudno, da Hallerstein leta 1749 bratu Vajkardu piše tudi o tem: *“Čez eno leto je z ženo in*

---

²⁶¹ Mandarih Hallerstein, str. 242.

²⁶² Mandarin Hallerstein, str. 243.

²⁶³ Mandarin Hallerstein, str. 243-244.

²⁶⁴ Mandarin Hallerstein, str. 257.

²⁶⁵ Mandarin Hallerstein, str. 263.

*materjo odšel v provinco Shandong, navidezno zato, da bi obiskal Konfucijevo hišo, v resnici pa, da bi poromal k nekemu slavnemu tamkajšnjemu maliku, bolj vdan malikom kakor Konfuciju.*²⁶⁶

Malo več časa za pisanje je Hallerstein našel leta 1757, ko je bratu predstavil, kako in v kaj Kitajci sploh verujejo. Pri tem je našel veliko vzporednic s krščanstvom, nekatere stvari pa so mu bile seveda čisto nasprotne, ali pa tudi "nedoločne". Hallerstein se sicer izrecno ni opredeljeval, niti ni sodil, se pa iz pisanja vidi, da mu marsikaj ni bilo povsem razumljivo. Pri nekaterih obredih, ki jih je izvajal cesar, je Hallerstein videl elemente praznoverja, vendar tega ni posebej komentiral: *"Na vprašanje vaše prevzvišenosti odgovarjam na kratko, ker prinašalec odhaja čez tri ali štiri dni. Kakšna je pri Kitajcih dvorna vera ali kakšni so njen nauk ali zapovedi? Odgovarjam, da je ta vera čaščenje neba ali najvišjega vladarja. Njene najpomembnejše zapovedi so: izogibaj se slabega in delaj dobro; kar želiš, da bi drugi storili tebi, stori tudi ti njim; vse dobro in slabo je od neba: ne skrivaj svojega srca, kajti najvišji vladar je nad teboj. Stežka bi rekel, da obstaja kak nauk o Bogu, ki mu v klasičnih knjigah, kakor jim pravimo, ne bi našel vzporednega mesta o nebu ali najvišjem vladarju. Tudi ni najti besedila, ki bi nebu pripisovali kaj, cesar se ne pripisuje Bogu, razen tega, da je najvišji vladar izenačen z nebom samim, in sicer s snovnim (vidnim) nebom. A to je že razmišljanje razlagalcev, ne besedilo samo. Taka je torej vera dvora, cesarstva in cesarja samega, čeprav on zasebno, pa tudi javno moli in časti malike. Nadalje ni v tej veri o posmrtnem življenju nič določnega. Ko je Konfucija neki učenec vprašal, kaj da je smrt, mu je odgovoril: Kaj sprašuješ o smrti, če ne znaš živeti? Kljub temu cesar v svojih odlokih, v katerih po običaju javno podaja nekakšna poročila o svoji vladi, pogosto uporablja takšen način izražanja: Ko bi bil tega ne storil (ali Ko bi bil to storil), kako naj bi se potem pokazal pred duhovi ali dušami svojih prednikov, ki so v nebesih?*

Ali so tudi zunaj dvora ljudje, ki izpovedujejo to vero? Odgovarjam, da vsi mislijo tako.

Ali so tisti, ki jih imenujemo učenjaki, iste vere kakor dvorjani? Odgovarjam, da so iste.

Kdo so svečeniki tega kulta in kakšne so njihove dolžnosti? Edini svečenik tega kulta je cesar. Njegova dolžnost je, da ob določenih dnevih v letu žrtvuje nebu ali

---

²⁶⁶ Mandarin Hallerstein, str. 268.

najvišjemu vladarju. Pred žrtvovanjem so trije dnevi samote in vzdržnosti, ki jih Kitajci imenujejo zhajije, kar največkrat prevajajo kot 'post', a jaz pravim raje 'vzdržnost', ker ne gre za vzdržnost od jedi, marveč od spolnih odnosov. Cesar ima tudi palačo ali dvor, ki je določen samo za to tridnevje. Tam prebije vsaj noči. Velikaši, ki mu pomagajo pri daritvi, prenočijo v svojih uradih, ki so vsi zelo velike stavbe. Ko pade mrak, jih obiščeta dva velikaša, ki ju imenuje cesar, in preverita, ali so notri. Za predah naj povem tole. Pri cesarju Kangxiju je neki nadzornik obtožil evropskega predstojnika matematičnega urada, češ da ni zhajije. Cesar mu je odgovoril, da je bolj zhajije pri sebi doma kakor drugi v uradih. Med dnevi, določenimi za te daritve, je dan zimskega solsticija, ko daruje cesar nebu v Tiantanu ali na oltarju neba. Ta kraj je na jugu mesta in je obdan z zidom, ki je dolg nekako polovico francoske levke (dober kilometer). Ob pomladanskem enakonočju daruje nebu v Ritanu, na oltarju sonca, ki je na vzhodu mesta, ob poletnem solsticiju pa v Ditanu, na oltarju zemlje na severu mesta. Končno na dan jesenskega enakonočja daruje nebu v Yuetanu, na oltarju meseca, ki je na zahodu mesta. Drugačna daritev poteka ob začetku pomladi v Tiantanu, ko se prosi za sadove zemlje. Če pomladno deževje zamuja, se tudi zanj opravlja daritev na istem kraju. Daritev se ravno tako vsako leto opravi, ko je treba preorati zemljo, in sicer na kraju, imenovanem Shennongtan, oltar prvih poljedelcev. Takrat cesar lastnoročno orje in vseje seme, pri čemer mu pomagajo principi in velikaši, kar poteka ob zvokih glasbil in pesmi, ki hvalijo poljedelstvo in ga priporočajo (nebu). Po končanem obredu daruje nebu. Ta kraj je na jugu mesta, zahodno od grmade neba. Vse daritve opravljajo ob svitu, trajajo kako uro in se končajo ob sončnem vzhodu. Obreda ne poznam prav natančno. Žrtvujejo rdečkaste in črne vole, pri čemer se priklanjajo in molijo. Skoraj vse daritve opravlja cesar sam. Če tega ne more, pooblasti prince, a vselej se šteje, da je žrtvoval cesar.

Ali imajo kakšne praznike? Odgovarjam, da (razen omenjenih) nimajo nobenih drugih.²⁶⁷

Kitajskega verskega nauka, sprejetega za uradnega na cesarskem dvoru, se je Hallerstein ponovno dotaknil leta 1765. Pri njegovem pisanju in "rahlem" komentiranju opazimo, da je konfucionizem jemal kot nekaj, kar je zelo drugačno od krščanstva. Konfucionizem naj bi bil veliko manj mističen, pri nekaterih rečeh nadvse

---

²⁶⁷ Mandarin Hallerstein, str. 273-274.

preprost, vsekakor pa drugačen od tega, kar je poznala takratna krščanska Evropa. Vseeno se je krščanski nauk širšim množicam zdel zanimiv, in to predvsem zaradi učenja o nesmrtnosti duše: *“Toda prehajam na tri vprašanja, ki ste mi jih postavili v svojem pismu.*

Prvo vprašanje: Ali obstajajo poleg krajev, na katerih po poročilih, ki prihajajo iz Kitajske, mandarini dvakrat na mesec govorijo ljudstvu, še druga svetišča vladajoče vere, se pravi ločine učenjakov? Odgovarjam, da vladajoča vera ali ločina učenjakov nima drugih svetišč kakor Konfucijeve hiše. V njih ni drugega kakor miza, na njej pa plošča, dolga približno en čevlj in široka pol čevlja. Na njej so štiri črke, ki pomenijo 'najsvetejši (najmodrejši) učitelj'. V teh prostorih ni shodov dvakrat na mesec, celo dvakrat na leto ne. Sicer so možje, ki včasih nagovorijo ljudstvo, a ti so redki in to redko počno. To se lahko zgodi kjer koli, bodisi v kakem svetišču bodisi v njihovem uradu. Poslušalcev ni veliko. Tukaj ni namreč še zlasti zdaj nič bolj nezaželeno in nič bolj sumljivo od zbiranja ljudstva.

Drugo vprašanje: Ali ljudje menijo, da jih vest zavezuje k udeležbi pri tovrstnih shodih? Ali državni zakoni to zapovedujejo? Ali imajo to vsaj za nekakšno politično dolžnost? Odgovarjam, da nič od naštetega.

Tretje vprašanje: Ali se nekaznovano piše proti nesmrtnosti duše? Odgovarjam, da se o tej snovi piše komaj kaj. O duši in o njenem stanju po smrti obstajajo različne sodbe in mnenja različnih ljudi. Ta mnenja niso utemeljena na ničemer razen na veri prednikov in na nekakšnih mračnih izročilih. Ravno nauk o duši in njeni nesmrtnosti je mnoge privedel h Kristusu.”²⁶⁸

---

²⁶⁸ Mandarin Hallerstein, str. 278.

7 Sklep

V sklepni obravnavi vprašanja, kako so Družba Jezusova, krščanstvo ter religioznost Azijcev oziroma Kitajcev opisani v pismih Ferdinanda Avguština Hallersteina, je potrebno opozoriti na več dejavnikov. Najprej ne gre zanemariti misli, da je Hallerstein že med ustvarjanjem svojih pisem vedel, da jih bodo brali tudi drugi: da jih bodo brali ne le naslovljenci in njihovi prijatelji, ampak da bodo z morebitno objavo dostopna širši javnosti. Tudi Hallerstein je prebiral pisma svojih sobratov, ki niso bila namenjena njemu. Šlo je preprosto za izmenjavanje informacij v duhu časa, ki je bil že razsvetljenski, kar pomeni, da se je zanimanje širše javnosti usmerilo onkraj meja domačih (evropskih) dežel.

Kitajsko misijonarjenje je (bilo) po svoji naravi zelo specifično. Jezuiti in ostali so prišli v deželo, ki je že imela zelo razdelano verovanje, so pa v to množstvo ver in verovanj želeli pripeljati krščanstvo. Dobra protiutež je bila na primer Latinska Amerika, katere družba je po nekaterih splošnih merilih za Kitajsko zelo zaostajala. Zato tudi ne čudi dejstvo, da je pokristjanjevanje v Latinski Ameriki na neki način neprimerljivo s pokristjanjevanjem na Kitajskem. Krščanstvo je na Kitajskem pomenilo samo še eno v množici vseh drugih verovanj.

V Hallersteinovih pismih se kot zelo zanimiv kaže tudi odnos kitajskih oblasti do misijonarjev in ostalih kristjanov. Razmere so se spreminjale skoraj dnevno, zagotovo pa vsakoletno. Vloga cesarjev je bila pri vsem tem v določenih trenutkih prav nasprotujoča. Cesarji - "Najvišji pod Nebom" krščanstva kot takega niso preganjali, so pa preganjali kristjane kot posameznike. Ob tem ne gre zanemariti dejstva, da če tudi je bil cesarjev odnos do kristjanov toleranten, so jih neredko preganjali oblastniki na nižjih ravneh, kamor cesarska oblast s svojimi odloki ni segla ravno najhitreje. Možnost nadzora prek različnih cesarskih odlokov je bila v določenih obdobjih zelo vprašljiva. Tako so bili kristjani zunaj Pekinga, predvsem tisti v oddaljenih provincah, večkrat prepuščeni na milost in nemilost lokalnih oblastnikov.

Potrebno pa je opozoriti tudi na položaj jezuitov v drugi polovici 18. stoletja. V jedru naše naloge smo že ugotovili, da jim s kitajskim misijonom ni šlo gladko, a vseeno niso obupali. Večja in nevarnejša grožnja je prihajala iz katoliške Cerkve same. Že od ustanovitve so se jezuiti čutili tesno povezane s papeži, zdaj pa so z njimi prihajali v spor. Bili so v nekakšnem "precepu" med Svetim sedežem in Kitajci, katerim so želeli "oznaniti Kristusa" in jim biti čim bliže kot ljudje. Rezultat tega je bilo tudi s strani

papežev neodobravano in na koncu prepovedano kitajsko obredje. Gre za obredje z elementi "češččenja" prednikov, ki sicer ni bilo bistveno za razpustitev reda v letu pred Hallersteinovo smrtjo, je pa k temu prispevalo svoj delež. Vzroki za razpustitev so bili drugje in so dobro znani.

Iz pisem je vidno, da je Hallerstein religioznost Kitajcev spoštoval, njegov odnos do nje je bil nekako dobrohoten, do neke mere je bil toleranten tudi do praznoverja. Zavračal pa je, nasprotno, darovanje drugim bogovom, "malikovanje". Njegovo zavračanje izhaja seveda iz na Svetem pismu utemeljenega krščanskega nauka - "Ne imej drugih bogov poleg mene" (2 Mz 20,3; 5 Mz 5,7).

Pripadnike drugih verstev in verovanj Hallerstein ne obravnava povsem enako. Predvsem je opaziti, da Kitajce imenuje pogani predvsem takrat, kadar omenja njihovo praznoverje, medtem ko pripadnikov muslimanske vere s tem nazivom nikoli ne označi.

Po pričakovanjih so Hallersteinovi jezuitski sobratje predstavljeni izrazito pozitivno. Nikjer ni zaslediti žal besede o njih, čeprav bi lahko predvidevali, da vedno ni šlo vse gladko, že zaradi človeškega dejavnika kot takega. To najbrž kaže na gojeno samopodobo Družbe in njenih članov, torej tudi Hallersteina.

Nemogoče bi bilo reči, da je bil namen jezuitov na Kitajskem dosežen, težko pa bi rekli, da ni bil. Vsekakor ne gre zanemariti dejstva, da so kot učeni ljudje v realnem življenju prispevali marsikaj k dobrobiti Kitajske. To sicer še ni čas, ko bi lahko rekli, da so v tem pogledu kaj bistvenega prinesli "navadnim" Kitajcem, brez dvoma pa so bili pomembni za kitajski cesarski dvor. Kot je videti, jim je bilo prav zaradi znanja, nesebično posredovanega vsem kitajskim cesarjem, dovoljeno opravljati še svojo primarno dejavnost, ki pa se zaradi zgoraj omenjenih razlogov ni mogla zares razcveteti.

8 Viri in literatura

Viri

- *Mandarin Hallerstein, Kranjec na kitajskem dvoru* (ur. Hribar, Viljem Marjan). Muzej Mengeš : Didakta, 2003, str. 227-261 (Hallersteinova pisma, objavljena v Der Neue Welt – Bott, prevod Aleš Maver).
- *Mandarin Hallerstein, Kranjec na kitajskem dvoru* (ur. Hribar, Viljem Marjan). Muzej Mengeš : Didakta, 2003, str. 261-283 (Hallersteinova pisma, objavljena v Imposturae CCXVII in dissertatione R. P. Benedicti Cetto, prevod Aleš Maver).

Literatura

- Benedik, Metod : *Papeži od Petra do Janeza Pavla II.* Ljubljana : Mihelač, 1996.
- Holzer, Josef : *Zgodovina Cerkve v stotih slikah* (prevedel in priredil Dolinar, France M.). Ljubljana : Družina, 1995.
- Hribar, Viljem Marjan : *Med dvema ognjema: jezuit Ferdinand Avguštin Hallerstein na kitajskem dvoru med zahodno znanostjo in tradicionalnim verovanjem* : diplomsko delo. Mengeš : Oddelek za sociologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008.
- Hribar, Viljem Marjan : *Jezuit Ferdinand Avguštin Hallerstein in njegova družbena vloga na kitajskem dvoru* : diplomsko delo. Mengeš : Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2008.
- Hsia, R. Po-chia Hsia : *The world of Catholic renewal 1540-1770*. Cambridge: University Press, 1998.
- Im Hof, Ulrich : *Evropa v času razsvetljenstva* (prevedel Fičor, Edo). Ljubljana : *cf., 2005.
- Južnič, Stanislav : *Hallerstein : kitajski astronom iz Mengša*. Ljubljana : Tehniška založba Slovenije, 2003.
- Kolar, Bogdan : *Na misijonskih brazdah Cerkve : oris zgodovine slovenskega misijonstva*. Celje : Mohorjeva družba, 1998.
- Kovačič, Lojze: *Jezuiti in Slovenci*. Ljubljana : Predstojništvo Slovenske province Družbe Jezusove, 1991.
- Lukács, Laszlo: *Catalogus generalis, seu Nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu, 1551-1773, Pars I (A-H)*. Romae : Institutum Historicum S.I., 1987.

- *Mandarin Hallerstein, Kranjec na kitajskem dvoru.* (ur. Hribar, Viljem Marjan ; prevodi povzetkov avtorji prispevkov in Simon Zalar, prevodi pisem Aleš Maver). Muzej Mengeš : Didakta, 2003.
- Roberts, J. A. G. : *A concise history of China.* Cambridge : Harvard University Press, 1999.
- Rogie, Louis J.: Bertier de Sauvigny, Guillaume de: *Zgodovina Cerkev. 4, Cerkev v času razsvetljenstva, revolucije in restavracije : (1715-1848).* Ljubljana : Družina, 1999.
- Saje, Mitja : *Zgodovina Kitajske. Od tradicionalne do moderne Kitajske. Obdobje Qing .* Ljubljana : Študentska organizacija Univerze, 1994.
- Šmitek, Zmago: Zvezde nad Kitajsko - Avguštin Hallerstein. *Mandarin Hallerstein, Kranjec na kitajskem dvoru.* (ur. Hribar, Viljem Marjan). Muzej Mengeš : Didakta, 2003, str. 11-43.
- Šmitek, Zmago : *Klic daljnih svetov : Slovenci in neevropske kulture.* Ljubljana : Borec, 1986.
- Šmitek, Zmago : *Srečevanja z drugačnostjo : slovenska izkustva eksotike.* Radovljica : Didakta, 1995.
- Wolfram, Eberhard : *Zgodovina Kitajske* (prevod Marjan Bregant). Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1966.